

HANNES GEBHARD — ILMARI RAHOLA

HUVUDDRAGEN AV
ANDELSRÖRELSEN
I FINLAND

SÄLLSKAPET PELLERVO

HANNES GEBHARD — ILMARI RAHOLA

HUVUDDRAGEN AV
ANDELSRÖRELSEN I FINLAND

ÖVERSATT AV
ALLAN LAGUS

HELSINGFORS
SÄLLSKAPET PELLERVO

HELSINGFORS 1939
YHTEISKIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

FORORD.

År 1915 utgävo Sällskapet Pellervo och Svenska Folkskolans Vänner gemensamt en av professor *Hannes Gebhard* författad bok »Huvuddragen av andelsverksamheten i Finland». Denna bok, som av fru *Hedvig Gebhard* reviderades och översattes till svenska, har redan länge varit slutsäld, men någon ny upplaga har ej tagits därav. Motsvarande finskspråkiga bok har däremot utkommit i olika former och talrika upplagor.

År 1917 skrev prof. *Gebhard* en närmast för lantmanna- och folkhögskolor avsedd lärobok i finsk andelsverksamhet («*Suomen osuustoiminnan oppikirja*»), vars fjärde upplaga utkom år 1929. Till sina grunddrag har boken förblivit oförändrad, men varje ny upplaga har dock måst revideras med beaktande av andelsrörelsens fortgående utveckling. Denna revision hade enligt författarens egna ord icke varit möjlig, med mindre Sällskapet Pellervos och centralaffärernas tjänstemän hade stött honom bi och envar inom sitt område medverkat vid redigeringen av boken.

Då denna lärobok efter det den finska andelsrörelsens fader den 23 februari 1933 avlidit, år 1938 utgavs i en ny upplaga, den femte i ordningen, sökte man såvitt möjligt bibehålla den anda och karaktär, som författaren givit den. De gångna åren hade emellertid förorsakat så stora förändringar inom andelsrörelsen, att det blivit nödigt att helt omarbета många partier för att boken måtte kunna ge en bild av rörelsens aktuella läge.

Det är denna femte upplaga, som legat till grund för översättningen, då boken nu närmast på grund av ett av Sveriges Allmänna Lantbruks-sällskap uttalat önskemål utgives även på svenska. Vid redigeringen

ha emellertid rättelser och tillägg åter gjorts, för vilket ändamål andelsorganisationernas i Finland tjänstemän liksom förut lämnat sin benägna medverkan.

Boken har redigerats av Sällskapet Pellervos sekreterare, fil. kand. *Ilmari Rahola* och översättningen har utförts av rektorn för Finlands Kooperativa Handelsskola, fil. mag. *Allan Lagus*.

Helsingfors i november 1939.

Sällskapet Pellervo.

INNEHÅLL.

FÖRSTA KAPITLET.

Allmän andelslära.

	Sid.
<i>I. Andelsverksamhetens uppgifter och betydelse; förutsättningarna för dess framgång; dess begränsning</i>	7
<i>II. Lokala andelslag</i>	17
<i>III. Sammanslutningar av andelslag</i>	27
1. Vad är en kooperativ centralaffär?	28
2. Vad är ett andelsförbund?	30
<i>IV. Sammanslutningar mellan centralorganisationer</i>	32

ANDRA KAPITLET.

Andelsrörelsens uppkomst och utveckling.

<i>I. En översikt av andelsrörelsens uppkomst och utbredning i utlandet</i>	34
<i>II. En översikt av andelsrörelsens uppkomst och utveckling i Finland</i>	42

TREDJE KAPITLET.

Andelsrörelsen i Finland, dess byggnad och verksamhet.

<i>I. Lokala andelslag</i>	
1. Handelslag	58
2. Andelsmejerier och mjölkförsäljningsandelslag	73
3. Andelsslakterier och kreatursförsäljningsandelslag ..	81
4. Äggförsäljningsandelslag	87
5. Andelssågar och skogshushållningssammanslutningar	90
6. Andelskassor	94
7. Maskinandelslag	102
8. Torvströandelslag	105
9. Telefonandelslag	107

	Sid.
10. Elektricitetsandelslag	108
11. Avelsdjursandelslag	109
12. Andelslag av andra slag	111
13. Samverkan i andra former	113

II. Kooperativa centralaffärer

A. Centralaffärer hörande till Sällskapet Pellervo

1. Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.	116
2. Centralandelsaffären Hankkija m. b. t.	120
3. Andelssmörexportaffären Valio m. b. t.	124
4. Kreaturscentrallaget m. b. t.	129
5. Producenternas Köttcentrallag m. b. t.	132
6. Exportlaget Muna m. b. t.	133
7. Skogsägarnas Skogscentral A. B.	135
8. Andelskassornas Centralkreditanstalt-Aktiebolag	137

B. K.K:s medlemsaffär

9. Andelspartiaffären m. b. t.	140
-------------------------------------	-----

C. Centralaffärer hörande till F. S. A.

10. Centralandelslaget Labor m. b. t.	143
11. Centrallaget Enigheten m. b. t.	144
12. Österbottens Äggcentrallag m. b. t.	144
13. Ålands Centralandelslag m. b. t.	145

D. En översikt av centralaffärerna år 1938

146

III. Andelsförbund

A. Landskaps- och specialförbund

1. Allmänna Handelslagsförbundet	148
2. Andelsmejeriförbundet	150
3. Andelskassornas Centralförbund	151
4. Konsumtionsandelslagens Centralförbund	153
5. Finlands Svenska Andelsförbund	154

B. Sällskapet Pellervo

156

<i>Slutord</i>	164
----------------------	-----

FÖRSTA KAPITLET.

Allmän andelslära.

I. Andelsverksamhetens uppgifter och betydelse; förutsättningar för dess framgång; dess begränsning.

»Intet i oss själva, intet av oss själva, men oändligt mycket i förbund med varandra, i samarbete för det gemensamma målet och i ett redligt bemödande att, så vitt på oss ankommer, föra sekularverket framåt», lär oss vår store skald Z. Topelius.

Samma tanke har M. A. Castrén, den framstående finske språkforskaren, uttalat i följande medryckande ord: *»Där envar arbetar för sig och sitt enskilda ändamål, blir föga uträttat; men där tusende äga ett gemensamt strävande, reser sig inom kort en ståtlig byggnad.»*

Känslan av den ensammes hjälplöshet och samarbetets mäktiga kraft lever mer eller mindre klart medveten redan inom största delen av den till en högre utvecklingsståndpunkt hunna djurvärlden. Allmänt känt är det underbara samarbete, som myror och bin utveckla. Men naturforskarna ha genom noggranna iakttagelser funnit, att det även bland en mängd andra djurarter förekommer samverkan i en eller annan form. På samma sätt ha sociologerna kunnat konstatera samverkan i en mängd olika former bland människor på mycket låga utvecklingsstadier. Stammarna jagade och fiskade gemensamt samt bröto bygd med gemensamma krafter. Denna samverkan blev med tiden allt mångsidigare. Då kristendomen utbredde sig, sammanslöto sig större menigheter till församlingar för att gemensamt bygga kyrkor. Städer uppstodo bl.a. på så sätt, att hantverkare och köpmän under

orofyllda tider bosatte sig i skydd av befästade orter för att idka sin näring, varvid de inledde samarbete av mångahanda slag. Flera hantverkerier höjde sig till blomstring därigenom, att idkarna av samma yrke under medeltiden sammanslöto sig för inbördes samverkan i skrän.

De största och mäktigaste samfällda organisationerna bland människorna äro dock *staterna*, vilka icke allenast upprätthålla rätt och ordning samt tillgodose bildningsbehoven, utan även utöva ekonomisk verksamhet i under senare tider städse ökad omfattning (järn- och landsvägar, post, telefon och radio, kronoskopar m.m.). Dessa uppgifter har staten med tiden delat med *kommunerna*, i vilka samarbetet också på det ekonomiska området snabbt och kraftigt utvecklar sig i de mest olika former (spårvägar, vattenledningar, gas- och elektricitetsverk, kommunala skogar o. s. v.). Därutöver har sammanslutningen i *sällskap* och *föreningar* samt samarbetet dem emellan spritt sig på alla områden av mänsklig verksamhet: därigenom främjas vetenskap och konst, näringar, folkupplysning, nykterhet, hälsovård m. m. med en hittills oanad kraft.

Men måhända i högre grad än på något annat område har det *frivilliga samarbetet* under nyare tid på det ekonomiska livets område lett till storartade resultat. Uppfinningen av ångan och maskinerna har medfört en fullständig omvälvning inom industrin, i det att denna numera kan framställa förnödenheter för tillfredsställande av de mänskliga behoven i vida större utsträckning och till betydligt billigare pris än förut. Men denna omvälvning skulle icke kunnat erhålla den omfattning den fått endast genom dessa uppfinningar, utan därtill har medverkat *kapitalisternas samverkan*, stora *aktiebolag*, vilka anskaffa det erforderliga kapitalet. Det är bolagen, som till stor del fått till stånd nutidens storartade samfärdsmedel (stora oceanångare och i många länder även järnvägar samt telegraf- och telefonförbindelser). Tack vare bolagen har även bank- och försäkringsrörelsen vunnit en förut okänd omfattning och makt.

Men samarbetet kan i synnerhet på det ekonomiska området också missbrukas, användas i kulturfientligt syfte till mänsklighe- tens skada. Sålunda ha bolagen och i synnerhet sammanslutnin- garna av dem, *kartellerna* och *trusterna*, i hög grad främjat anhop- ningen av rikedomar i ett fåtals händer och därigenom skärpt klass- motsatserna. Medan den nya formen för mänsklig samverkan, aktie- bolagen, tillväxte i makt, råkade arbetarmassorna i de stora kultur- länderna under förra hälften av senaste århundrade i allt större elände. Men ej heller *arbetarna* ha på annat sätt än genom *sam- arbete* förmått höja sig ur sin beträngda ställning. Genom att sam- monsluta sig i de moderna *fackföreningarna* ha arbetarna småningom lyckats höja sina löner och även i övrigt förbättra sina arbetsförhållan- den. Och genom att sammansluta sig i *konsumtionsandelslag* ha de kunnat köpa oförfalskade förnödenheter till billiga pris, jämte det de med deras tillhjälp på mångahanda andra sätt förmått såväl för- bättra sin ekonomiska ställning som höja sitt andliga liv.

Men ovannämnda kapitalistiska sammanslutningar hotade icke allenast industriarbetarna med elände. Även *lantbefolkningen* i de stora kulturländerna bragtes under de senaste årtiondena i svårt trångmål genom dem. De av bolagen upprättade snabba sam- färdsmedlen möjliggjorde import av lantbruksprodukter från av- lägsna och lätt odlade länder, varigenom i Europa starka prisfall föranleddes. Arbetare strömmade från landsbygden till industri- centra, varjämte arbetsförhållandena även i övrigt utvecklades i en för lantbruket ofördelaktig riktning. Denna kapitalistiska utveckling har ytterligare varit ägnad att utveckla förhållandena inom han- deln på ett även för lantbruket fördärligt sätt. Enskilda köpmän kunde sälja åt jordbrukarna förfalskade eller underhaltiga varor (utsäde, konstgödsel, kraftfoder m. m.), vilkas beskaffenhet dessa icke voro i stånd att kontrollera och vilkas användande i lantbruket förör- sakade dem mångahanda olägenheter, vilkas verkningar gjorde sig gäl- lande under flera år. Jordbrukarna hade å sin sida varit tvungna att

1844

8 min
med
byggnad

sälja sina produkter åt mellanhänder till pris, vilka icke motsvarade de städse stegrade produktionskostnaderna. Vidare uppsamlade de kapitalistiska penninginstituterna stora sparkapital på landsbygden och överflyttade dem till städer och fabriksorter, varigenom lantbruket vållades svårigheter. Därjämte har den kapitalistiska utvecklingen lockat bort från landsbygden och särskilt från lantbruket även intellektuella krafter och härigenom minskat landsbygdens inflytande och jordbrukarnas förmåga att bevaka sina intressen.

Ur det sålunda uppkomna trångmålet har intet annat kunnat rädda jordbrukarna än sammanslutning. På samma sätt som industriarbetarna ha även *jordbrukarna* sammanslutit sig såväl i egna *fackorganisationer* (lantmannagillan och lantbrukssällskap, småbrukarföreningar och -förbund samt agrarpolitiska organisationer) i syfte att utveckla yrkets teknik och bevaka dess intressen som i *andelslag* för att kunna inköpa sina lantbruks- och livsfrnödenheter samt förädla och sälja sina produkter fördelaktigare ävensom ordna sina kreditförhållanden enligt lantbrukets behov, med ett ord för att få hela sin ekonomi förbättrad.

På detta sätt har såsom en motvikt till de kapitalistiska företagsformerna bland kulturländernas breda lager uppstått en särskild företagsform, *andelsverksamheten*.

Denna företagsform har i alla länder börjat som ett anspråklöst och ringaktat barn av de mindre bemedlade folkklasserna, men småningom har den utvecklats till en folkrörelse, som redan i flera länder fått en mycket stor betydelse i det ekonomiska livet. Andelsrörelsen har redan nu blivit en ekonomisk faktor, som kan bereda de till densamma anslutna avsevärda fördelar, ja den har till och med på en del områden förmått uttränga de kapitalistiska företagsformerna. Och intet tvivel kan råda därom att för andelsverksamheten fortfarande öppna sig ofantligt stora utvecklingsmöjligheter, om blott de till denna anslutna medlemmarna förmå bevara dess principer sunda, så att den icke blir moraliskt försumpad.

Men förutom detta sitt egentliga *kommersiella* syfte har andelsrörelsen flera andra viktiga uppgifter. Andelslagen ha begynt i *egna fabriker* tillverka allmänna konsumtionsvaror och på detta område synas de äga stora utvecklingsmöjligheter. På denna väg har man i dessa fabriker kunnat ordna arbetsförhållandena bättre än vad fallet flerstädes är i de enskilda företagen. Jordbrukarnas andelsrörelse åter har visat sig vara i stånd att *kraftigt stegra produktionen*. Den har fått till stånd vidsträckta nyodlingar och en bättre brukning och gödsling av jorden, och den har åstadkommit en ökning av boskapsstammen och en förbättring av boskapskötselns resultat. Ytterligare har den varit i stånd att i hög grad förbättra produkternas kvalitet.

Vi måste således säga, att *andelsverksamheten har en stor och mångsidig nationalekonomisk uppgift och betydelse*.

Vid sidan av sin stora nationalekonomiska uppgift har andelsverksamheten jämväl viktiga *etiska och även intellektuellt uppfostrande egenskaper*. Då t. ex. handelslagen söka organisera medlemmarnas inköp och avsättningen av deras produkter på ett med deras intressen överensstämmande sätt, är det naturligt, att redbarhet i handel och vandel vinner insteg. Härigenom kan handeln befrias från alla utslag av osund spekulation: varuförfalskningar, utprånglande av varor och kundernas förledande till inköp på kredit.

Vidare har andelsrörelsen visat sig vara i stånd att uppfostra de breda lagren till organiserad samverkan, självstyrelse och förmåga att leda stora ekonomiska företag. Dessutom anser andelsfolket det höra till sitt program, att andelsföretagen årligen av sina årsöverskott bevilja understöd för kulturella och andra allmännyttiga ändamål. Dessa medel användas till bedrivande av ett omfattande och mångsidigt arbete för höjande såväl av allmänbildningen som av den kooperativa och fackliga bildningen, vilket även det är ägnat att i hög grad höja de ekonomiskt svaga folkklasserna. Vidare utgives för dessa medel en stor mängd tidskrifter och litteratur, underhållas kooperativa skolor och kurser, avlönas ett stort antal konsulenter och

revisorer samt upprätthållas viktiga laboratorier och forskningsinstitut.

Det kan således sägas, att *andelsrörelsen icke blott är en ekonomisk, utan även en samhällelig rörelse*, vars socialt nydanande förmåga är mycket stor. Den utjämnar klassmotsatserna genom att sammanföra människor ur olika samhällsklasser till arbete för gemensamma mål. Till exempel i ett andelsmejeri har en storgodsägare och en obemedlad småbrukare samma rättigheter och de kunna båda vara lika inflytelserika medlemmar av dess styrelse. Likaså äro tjänstemännen och arbetarna jämbördiga i städernas handelslag och kunna sida vid sida arbeta i deras förvaltningsorgan. På detta sätt uppfostrar andelsrörelsen vida folklager till skicklighet att deltaga även i förvaltningen av kommunernas och statens angelägenheter.

Det är av dessa orsaker nutidens mest betydande statsmän och sociologer ha satt det allra största värde på andelsverksamheten. Så har till exempel den tyske professorn *von der Goltz* skrivit: »Det finns ingen på fri verksamhet grundad institution, vilken på senare tider skulle haft en ens tillnärmelsevis så vidsträckt och fördelaktig inverkan på den lantbrukande befolkningen som andelsverksamheten.»

Den engelske nationalekonomen *Ernest Jones* har uttalat sig på följande sätt: »I andelsverksamheten ligger en föryngrande kraft, som förmår höja och förbättra folkets sedliga och andliga nivå såväl som dess materiella ställning.»

Stormannen inom Tysklands nationalekonomiska vetenskap *Schmoller* har skrivit: »I det övriga affärlivet se vi den bittra kampen för tillvaron fortgå, här, bland andelsmän, dess avlägsnande och mera än så: vi se verklig, rättvis solidaritet och redbarhet; där se vi egoism, här medkänsla; där de svagares förtryckande, här deras höjande och uppfostrande.»

Den berömda engelske statsmannen *Gladstone* har ansett, att »på det sociala livets område finnes under 19:e århundradet intet större underverk än andelsverksamheten.»

Den tyske stats- och vetenskapsmannen *Buchenberger* har bedömt andelsverksamheten bl. a. på följande sätt: »De moderna andelslagen ha verksamt förmått inverka, förutom på den ekonomiska utkomsten, även på de kooperativt organiserade människornas intellektuella och moraliska liv. Och detta icke endast därför, att en högre grad av ekonomiskt välstånd städse utgör den oundvikliga förutsättningen för intellektuellt och moraliskt framåtskridande, utan även därför att samhörigheten med andelslaget samt arbetet i detta och för detta utgör en skola till självtuft, offervillighet och solidaritet samt emedan samarbetet i ett andelslag på medlemmarna verkar som en stark sporre till driftighet och ekonomiskt förutseende. Utsikten att med förenade krafter uppnå ekonomiska resultat, vilka den enskilde i sin isolering måste avstå från, höjer samtidigt på ett mäktigt sätt självmotståndet och tilliten till den egna kraften.»

Av det föregående har redan framgått, att det oftast är de ekonomiskt svaga folkklassernas *beträngda läge*, som givit upphov åt andelsverksamheten. Känslan av ekonomiskt betryck har även hittills överallt varit en av de viktigaste förutsättningarna för andelsrörelsen. Dock vore det ett misstag att tro, att endast svåra ekonomiska förhållanden alltid och överallt föranlett grundandet av andelslag. Därtill fordras även, att det ekonomiska trångmålet drabbar *moraliskt högt stående människor* och att det bland dem finnes ett erforderligt antal *beslutsamma och karaktärsfasta personer*, beredda att upptaga kampen emot förhållandenas tvång. »Det är icke en ren tillfällighet, att vi i alla länder såsom andelsrörelsens banbrytare se män, vilka i sinnets ädelhet, i av människokärlek eldad arbetsförmåga och i orubblig tro på sanningens och rättvisans seger varit oöverträffade», säger en av andelsrörelsens historieskrivare. Såsom fallet varit med hela rörelsens initiativtagare, så har det ock varit med de lokala andelslagens ledare. Där ett lokalt andelslag kan vinna åtminstone *en moraliskt högt stående ledare* med tillräckligt inflytande, där har andelslaget utsikt att lyckas. Men om så ej är fallet, utan andelsla-

beträffande andelslagen

get råkar i händerna på en egoist, en äventyrare eller en person med svag karaktär, då är ett misslyckande oundvikligt. Och detsamma gäller även om andelslagens medlemmar. Där medlemmarna icke förmå höja sig över stundens vinstbegär, där de icke äro besjälade av samkänsla i sådan mån, att de kunna samla besparingar, ja göra uppoffringar för det gemensamma andelslagets förkovran, där kan andelsverksamheten icke i längden ha framgång.

Detta nära samband mellan andelsverksamheten och de moraliska principerna blir uppenbart, om man ihågkommer, att andelsverksamheten till sitt innersta väsen är en yttring av *samhörighetsidén* (solidaritetsidén), ett förkroppsligande av den principen, att samtliga i andelslaget sammanslutna medborgares intressen äro gemensamma. Härav följer, att andelslaget icke kan ha framgång, såvida icke *inre fred* och *enighet* äro förhärskande inom det. Andelsverksamheten fordrar fördenskull oavvisligt, att politiska, religiösa eller sociala meningsskiljaktigheter icke i någon form få framträda inom den, utan att dessa omsorgsfullt hållas utanför denna rörelse och att den således får arbeta helt och hållet oberörd av sådana intressen och rörelser, som äro ägnade att splittra medlemmarna.

Vidare förutsätter andelsrörelsen, att de som ansluta sig till den, förmå behärska sin *egensinnighet* och *stridslystnad*, som förhindrar uppkomsten av en sådan samkänsla, som är nödvändig för rörelsens framgång. Men detta krav på endräkt och frid bör ej förstås så, att man ej inom andelsrörelsen finge gå i strid ens mot oredlighet eller andra missbruk. Fastmer är det en verklig kooperatörs skyldighet att ifall av behov taga upp en sådan strid för att andelsrörelsen måtte ha framgång. Även Kristus utdrev ju med våld månglarna ur templet.

Men för att andelsrörelsen skall kunna nå en högre utveckling, måste dess ledare stå på en jämförelsevis hög *bildningsnivå*. I synnerhet ha jordbrukarnas andelslag i outvecklade förhållanden visat sig svaga, såvida de icke lyckats till ledare erhålla någon person med högre bildning. Men har blott en bildad person vunnits till

ledare, har medlemmarnas i andelslaget bildningsgrad icke behövt vara hög: detta visar framgången av jordbrukarnas andelsverksamhet t. ex. i Irland, Italien och Balkanstaterna. Där åter lantbefolkningen nått en högre bildningsgrad, såsom i Danmark, har den på egen hand framgångsrikt förmått förvalta sina andelslag. Härtill har likväl medverkat dels den omständigheten, att det danska folket har ett utvecklat sinne för det ekonomiska och att förhållandena på den danska landsbygden äro synnerligen förmånliga för ekonomisk samverkan, dels den omständigheten, att lantbruksforskningen och -undervisningen effektivt främjat lantbrukstekniken. Men i de kooperativa centralaffärerna i detta land har det visat sig, att om ledningen legat uteslutande i händerna på landsbor, har den varit så svag, att stora krascher inträffat.

Medlemmarnas fasta sammanslutning ger sålunda andelsrörelsen dess styrka och därför borde den egentligen ej vädja till främmande hjälp. Men ehuru konsumentkooperationen överallt kunnat utvecklas med egna krafter, har man ifråga om jordbrukarnas andelsrörelse varit tvungen att avvika från denna grundsats. Den har nämligen i flera länder erhållit kännbart och konsekvent *understöd av staten*.

Statens understödjande av jordbrukarnas andelsrörelse anses därför numera vara en av de allra viktigaste och mest effektiva åtgärderna för höjande av lantbruksnäringen och lantbruksproduktionen. Uppförandet av andelsmejerier, -slakterier och andra dyrbara anläggningar för förädlingsproduktion har underlättats med statsmedel. Årliga statssubventioner tilldelas andelsorganisationer, som göra idén känd eller verkställa revision av andelslagens räkenskaper. Stora statslån till billig ränta eller andra kapital beviljas de kooperativa centralorganisationerna för att bereda dessa tillfälle att åt lokala andelslag utlåna nödigt anläggnings- eller driftkapital. I statens lant-

bruksläroverk undervisas blivande jordbrukare och jordbruks-tjänstemän i andelsverksamhet. Statens tjänstemän få i uppdrag att på allt sätt främja jordbrukarnas andelsverksamhet. Vid leverans av lantbruksprodukter till statsinrättningar, såsom kaserner, sjukhus och fängelser, gives alltfört, åtminstone i en del länder, företräde åt anbud, som göras av jordbrukarnas andelslag.

Detta har likväl endast varit en komplettering av självhjälpen, ty vid andelslagens självansvar och självstyrelse har man rört så litet som möjligt, så att medlemmarnas verksamhet har förblivit självständig. Ett på detta sätt givet statsunderstöd har icke förmått förlama medlemmarnas egen strävan att förbättra sin ställning, utan har tvärtom stimulerat denna.

Staten har i de flesta länder åtminstone under den första tiden underlättat andelsverksamhetens uppkomst och utveckling även genom att bevilja andelslagen skattelättnader.

I det föregående har framhållits, huru andelsrörelsen redan gjort stora erövringar inom nutidens ekonomiska liv och vilka stora utvecklingsmöjligheter den fortfarande har. Det är dock naturligt, att den *kooperativa företagsformen lika väl som alla andra företagsformer har sin begränsning*. Ty överhuvud förmår intet ekonomiskt system ensamt för sig, »icke den fullständiga individualismen, icke den konsekvent genomförda socialismen och icke heller kooperationen fullständigt tillgodose en så invecklad organism som det moderna samhället» (Bourguin). Alla sådana affärsföretag, som icke kunna begränsa sin verksamhet huvudsakligen till de egna medlemmarna, stanna redan på grund av andelsrörelsens natur utanför denna rörelse. Sådana äro t. ex. allmän bankrörelse, järnvägs- och ångbåtstrafik, bergsbruk o. s. v. Detsamma är fallet med sådan affärsverksamhet, vars huvudsyfte är välgörenhet.

Men ej ens på de områden, där andelsrörelsen lämpar sig, har den alltid motsvarat de förhoppningar, som ställts på den.

Erfarenheten har nämligen senare i många länder givit vid handen, att förhoppningarna varit i viss mån överdrivna. Ty så viktiga ekonomiska resultat, som än kunnat nås genom andelsrörelsen, har det likväl visat sig, att den haft svårt att omdana människonaturen. Sålunda har man även på andelsrörelsens område kunnat finna oredlighet och vinningslystnad, och stor kapitalanhopning hos andelslagen har kunnat leda till missbruk av den makt dessa kapital ge. Dessa missförhållanden ha ej kunnat förebyggas av den demokrati, som kooperationen bygger på. Denna makt utövas nämligen av vidsträckt befolkningsgrupper och dessa ha icke alltid stått på en sådan kulturell nivå, att de skulle varit i stånd därtill.

Härav framgår sålunda, att andelsverksamheten har sin uppenbara begränsning och att den fördenskull icke kan, såsom många drömare tidigare gjort, ens i en avlägsen framtid tänkas såsom den enda företagsformen i folkens liv. Men denna begränsning till trots är denna socialekonomiska rörelses utvecklingsmöjlighet och i synnerhet dess för de stora folkmassorna välsignelsebringande kraft ofantlig, om blott dess ledning anförtros icke blott ekonomiskt utan även sedligt högtstående människor, som nitälska för det allmänna bästa.

II. Lokala andelslag.

Vad är således ett andelslag? Av det föregående har framgått, att ett andelslag är en *ekonomisk sammanslutning, bildad av personer, som vilja anlita ett gemensamt affärsföretag*. Avsikten är att i det följande närmare förklara detta.

Enligt finsk lag kan man på många olika sätt sammansluta sig för *ekonomisk samverkan*. De sammanslutningsformer, som tidigare förekommit i Finland, voro förnämligast av tvenne slag, nämligen

antingen *föreningar* (t. ex. lantmannagillen, småbrukarföreningar, fackföreningar m. m.) eller *affärsbolag*, av vilka aktiebolagen voro de vanligaste. Från och med år 1901, då *lagen om andelsverksamhet* trädde i kraft, uppstod en tredje huvudform för ekonomisk samverkan: *andelslaget*. Andelslaget är en mellanform av förening och aktiebolag, till och med i sådan grad, att det i en del länder hänföres till aktiebolagens, men i andra till föreningarnas grupp. Finlands lag om andelsverksamhet hänför andelslaget till aktiebolagens grupp.

Det kan sägas, att medan aktiebolaget i främsta rummet är en sammanslutning av *kapital*, är andelslaget i främsta rummet en sammanslutning av *personer*. Aktiebolag bildas nämligen i regeln i det syftet, att aktieägarna å sina i företaget insatta pengar skola få största möjliga vinst. För dem är det vanligen likgiltigt, vad bolaget tillverkar eller säljer; huvudsaken är att det giver höga dividender. Andelslaget däremot åsyftar att tillfredsställa *sina medlemmars egna behov*, det bereder dem möjlighet att fördelaktigt antingen sälja sina produkter eller köpa sina förnödenheter eller att komma i tillfälle att åtnjuta billig kredit, använda dyra maskiner o. s. v. Medan sålunda kapitalet i aktiebolaget har en härskande, har det i andelslaget endast en tjänande ställning.

Andelslagets medlemmar stå i direkt *affärsförbindelse* med sitt andelslag och insätta icke endast sina pengar däri, såsom i aktiebolaget är fallet. Sålunda stadgar § 1 i *lagen om andelsverksamhet*, att andelslaget har till ändamål att för *deltagarna* underlätta utövändet av deras näring eller villkoren för deras utkomst. Andelslaget skall således enligt lag ha till ändamål att befordra sina egna medlemmars och icke andra personers utkomst. Aktiebolagen kunna däremot åsyfta underlättandet av även andra personers än sina egna delägars utkomst, t. ex. genom att bygga billiga arbetarbostäder eller grunda billiga folkskolor. Andelslagen åsyfta alltså sina egna medlemmars självhjälp, deras egen ekonomiska förkovran. Det är därför även stridande mot andelslagets natur och emot *lagen om andelsverksamhet*

att grunda andelslag, vilka i sin verksamhet främst vända sig till den stora allmänheten.

Ehuru andelslagets affärsverksamhet således i främsta rummet bör avse dess egna medlemmar, är därmed icke sagt, att icke andelslagen *därjämte* kunde utsträcka sin verksamhet utanför den egna medlemskretsen. Tvärtom tillåter lagen även personer utom andelslaget att bliva delaktiga av den nytta andelslaget bringar, om blott denna med utomstående drivna rörelse icke utgör huvudsaken. Och det andelslag, som icke längre vill emottaga nya medlemmar, i syfte att på så sätt förtjäna på utomståendes bekostnad, är endast till namnet ett andelslag.

För andelslagets natur är därför det förhållandet, att *tillträdet till andelslaget är öppet för alla*, i sådan grad karaktäristiskt, att andelslaget blivit kallat »ett bolag med obestämt medlemsantal». Det måste anses såsom direkt stridande mot andelsidén, om ett andelslag i sina stadgar på ett sådant sätt fastställer antalet av sina medlemmar och summan av deras insatser, att ingen tillväxt av dem kan äga rum. Och även från ekonomisk synpunkt måste sägas, att om ett andelslag verkligen vill motsvara sitt syftemål, bör det så vitt möjligt icke endast hålla dörren öppen för nya rättskaffens medlemmar, utan även åt senare inträdda bereda samma förmåner som dess äldre medlemmar åtnjuta. Härigenom blir det för andelslaget och indirekt för hela andelsrörelsen möjligt att oavslåligt tillväxa, och därigenom håller sig även den samhörighetskänsla, som är en av andelsrörelsens kraftigaste stödjelpelare, levande.

Denna »den öppna dörrens politik» innebär ingalunda, att varje andelslag måste stå öppet för vem som helst. Andelslaget måste kunna begränsa sig till en viss ort eller till utövarna av något visst yrke, det måste kunna av nytillträdande medlemmar fordra en inträdesavgift som vederlag för det som stiftarna ha uppoffrat. T. o. m. de lokala förhållandena kunna hindra intagandet av nya medlemmar; sålunda måste exempelvis ett torvströandelslag vägra att intaga nya

medlemmar, i händelse dess produktionsmöjligheter äro begränsade. Dessutom måste andelslaget ha möjlighet att t. ex. genom sin styrelse pröva, om den inträdessökande är moraliskt duglig att bliva medlem av andelslaget.

Även i detta avseende skiljer sig således andelslaget helt och hållet från aktiebolaget, enär ju ingen kan bliva delägare i ett aktiebolag, såvida dettas aktieägare icke äro villiga att överlåta sina aktier. Däremot vinnes icke inträde i ett andelslag endast därigenom, att någon medlem överlåter sin insats till en inträdessökande. Därtill fordras, att inträdessökanden till andelslagets styrelse inlämnar en skriftlig ansökan, vari han förbinder sig att iakttaga andelslagets stadgar samt att styrelsen godkänner honom såsom medlem.

I ett andelslag kunna, förutom enskilda personer, även sådana sammanslutningar, vilka kunna ansvara för sina förbindelser, vinna inträde, således andelslag, föreningar och aktiebolag.

På samma sätt som tillträdet till andelslaget över huvud är öppet för alla, har *envar alltid rätt att utträda ur detsamma* och på vissa villkor återfå det kapital, som han insatt däri. Även i detta avseende skiljer sig andelslaget från aktiebolaget, ur vilket delägaren icke kan utträda på annat sätt än genom att överlåta sin aktie till annan person. Då det i synnerhet för sådana andelslag, vilka måste skaffa sig en dyrbar fastighet, såsom för andelsmejerier, andelsslakterier och större andelsågar, är nödvändigt att fastställa en längre uppsägningstid för förekommande av massavgång bland medlemmarna, tillåter lagen om andelsverksamhet, att i andelslagets stadgar en tid av högst två år fastställs, under vilken medlem icke får avgå ur andelslaget. Erfarenheten har dock givit vid handen, att denna tid icke under alla förhållanden är tillräckligt lång.

Lagen om andelsverksamhet tillåter jämväl andelslaget å sin sida att *skilja medlem från sin krets.* Ty då andelslaget är en personsammanslutning, för vilken medlemmarnas personliga egenskaper äro av avgörande betydelse, är det med andelslagets fördel förenligt att

icke behöva såsom medlemmar behålla personer, vilka visa sig likgiltiga eller skadliga för detsamma. Enligt lag kan medlem uteslutas endast i det fall, att han förklarats förlustig medborgerligt förtroende. Men därutöver kunna i andelslagets *stadgar även andra uteslutningsgrunder fastställas*. Såsom sådana betraktas försummelse av medlemsskyldigheter, förlorad förmåga att delta i affärsrörelsen, iråkad konkurs, medlemskap av annat liknande andelslag, avflyttning från orten, deltagande i företag, som strida emot andelslagets intressen eller äro ohederliga o. s. v. Även i detta avseende skiljer sig andelslaget från aktiebolaget, ty det senare kan icke emot delägarens vilja utesluta honom, även om hans handlingssätt är aldrig så skadligt eller ohederligt.

Lagen om andelsverksamhet stadgar, att ett andelslag bildas av minst fem personer. Av praktiska skäl har det dock befunnits nödigt, att t. ex. till andelskassorna redan vid stiftandet ansluta sig minst 30—40 medlemmar; och om t. ex. till ett handelslag huvudsakligen mindre bemedlade personer ansluta sig, är det i flertalet fall skäl att uppställa som ett villkor för att rörelsen skall kunna begynna, att minst 200 medlemmar ha anslutit sig.

Andelslagets grundkapital är icke till storleken bestämt, utan underkastat växlingar, emedan nya medlemmar när som helst kunna inträda och gamla utträda. Kapitalet samlas nämligen genom de av medlemmarna erlagda insatserna, vilka de vid sitt utträde äro berättigade att återfå. Om insatsens storlek finnes i lagen intet stadgande; den kan således vara huru liten som helst. Om insatsen fastställs till ett högt belopp, kan dess inbetalande försiggå småningom. Det kan för det första fastställas, att t. ex. hälften av insatsen småningom erlägges genom innehållande av medlem tillfallande återbäring. Men även den del, som direkt skall inbetalas, kan uppbaras i mindre poster, t. o. m. under loppet av flera år. Därför lämpar sig andelslaget synnerligen väl för mindre bemedlade.

Utom grundkapitalet eller det s. k. *insatskapitalet*, böra andelslagen, icke endast emedan lagen så stadgar, utan också emedan deras välfärd så oundgängligen kräver, av årsöverskotten bilda sig en *reservfond*, till vilken enligt lag bör avsättas minst en tiondedel av det överskott bokslutet utvisar, tills den stigit till det belopp, som i stadgarna är bestämt. Men i allmänhet göra välskötta andelslag större avsättningar till reservfonden än vad lagen kräver för att företaget måtte bli solitt och utvecklingskraftigt. Dessutom avsätta de flesta äldre och välskötta andelslag en del av sitt överskott till den s. k. *dispositionsfonden*. Båda dessa fonder kunna användas i rörelsen, till dess skydd och hjälp. Den förra får aldrig användas till annat än täckande av uppkomna förluster, i händelse insatskapitalet eller övriga fonder icke förslå därtill. Den senare åter kan enligt de flesta andelslags stadgar under året användas enligt stämmans eller styrelsens beslut för andelslagets eller medlemmarnas eller ortens allmänna bästa.

Medlem får, om i stadgarna så bestämmes, deltaga med flera insatser, men det oaktat har *varje medlem* vid andelslagets stämmor endast *en röst*. Andelslaget är således i jämförelse med aktiebolaget en *demokratisk företagsform*. En dylik demokratisk organisation har även varit nödvändig för att andelslaget skall kunna vinna och behålla förtroendet hos de folklager, för vilka det i främsta rummet är avsett. Av denna orsak ha även alla ledande kooperatörer ansett det vara ett livsvillkor för andelsrörelsen, att varje medlem i andelslagen har en, men också endast en röst. Denna rösträtt i andelslagen är till den grad varje medlems enskilda rätt, att han enligt finsk lag icke ens medelst *fullmakt*, såsom fallet är i bolag, annat än i några få undantagsfall kan överlåta den till annan person, såvida icke i andelslagets stadgar uttryckligen är annorlunda bestämt.

Då andelslaget i främsta rummet är en företagsform för mindre bemedlade och det för dessa i regeln är svårt att genast sammanbringa

det erforderliga kapitalet, har Finlands lag om andelsverksamhet möjliggjort för andelslagen att upplåna behövt kapital på så sätt, att medlemmarna i stadgarna förbinda sig att ansvara för andelslagets gäld.

Lagen tillåter även stiftande av andelslag utan ansvarighet. I dylika andelslag äga fordringsägarna hålla sig endast till andelslagets egna tillgångar, däri inberäknat vad detsamma till äventyrs hos sina medlemmar har att fordra i form av oguldna och till betalning förfallna insatser.

Vad de andelslag beträffar, vilkas medlemmar förbundet sig att ansvara för andelslagets gäld, stadgar lagen, att ansvarsskyldigheten inträder först sedan andelslagets tillgångar avträtts till konkurs och dessa använts till avkortning av gälden samt att ifrågasvarande ansvarighet existerar endast gentemot konkursboet; fordringsägare kan i intet fall söka ut sin fordran direkt hos enskild medlem av andelslaget. Men ej heller godemannen i andelslagets konkursbo kan söka ut hela ansvarsskyldigheten hos en medlem, utan den bör fördelas jämt mellan alla. I händelse alla icke kunna betala sin del, bör bristen fördelas jämnt på de medlemmar, som äga tillgångar.

En ansvarighet av detta slag benämner lagen tillskottsplikt. Enligt lag kunna andelslagets medlemmar åtaga sig antingen en *obegränsad* eller en till ett visst i stadgarna fastställt belopp *begränsad* tillskottsplikt.

I Finland finnas sålunda med avseende å tillskottsplikten tre olika slag av andelslag. Dessa äro:

- 1) andelslag med obegränsad tillskottsplikt;
- 2) andelslag med begränsad tillskottsplikt (m. b. t.);
- 3) andelslag utan tillskottsplikt (u. t.).

I stadgarna kan tillskottsplikten ordnas så, att den är förenad antingen med medlemskapet eller med varje av medlem tecknad insats.

Ett annat sätt, på vilket vissa producentandelslag i Finland, t. ex. flertalet av andelsmejerierna, skaffat sig kapital, är, att medlemmarna

= fyller
konkurs
i d. st.
som

lag

i stadgarna förbinda sig att åt andelslaget giva ett s. k. *fyllnadslån* på sådant sätt, att andelslaget erhåller rätt att vid månadsavräkningarna innehålla en viss procent, till dess det utlovade lånets belopp blivit sammanbragt. Ett dylikt hopbringande av kapital har jämfört med insatsen det företrädet, att medlemmarna kunna återfå fyllnadslånet, så snart andelslaget icke längre är i behov därav.

Andelslagets allra viktigaste kännetecken är emellertid den princip, enligt vilken det å deras rörelse uppkomna *överskottet fördelas*. I ett privat företag försöker köpmannen köpa sina varor så billigt som möjligt och sälja dem till ett så högt pris som möjligt. Den sålunda uppkomna prismarginalen utgör, sedan omkostnaderna avdragits, den *vinst* hans företag avkastat, utan att man kan säga, huru mycket därav han tagit av varans säljare och huru mycket av köparen. I andelslagen är det alldeles annorlunda. Även ett andelslag, som anskaffar medlemmarna de förnödenheter, som dessa behöva, söker att köpa så billigt som möjligt och av praktiska skäl tager man vid utförsäljningen ungefär detsamma som övriga företag på orten. Men den sålunda uppkomna prismarginalen är icke någon vinst, utan ett av bokföringen utvisat överskott; man vet precis, att detta överskott uppkommit så, att andelslaget, medlemmarnas ombud, har av dessa tagit högre priser än vad affärsomkostnaderna hade krävt. I ett privat företag är årsvinsten uppenbarligen köpmannens egendom, men *i ett handelslag är överskottet en av medlemmarna gjord besparing*. Vid årsstämman kunna medlemmarna sålunda inom ramen av stadgarna besluta om användningen av denna dem tillkommande egendom såsom dem för gott synes.

I aktiebolagen fördelas den å rörelsen uppkomna vinsten efter det antal aktier varje delägare har. I andelslagen däremot erlägges å kapitalet (insatserna) endast sedvanlig låneränta, om ens det. Den övriga delen av årsöverskottet, vilken enligt stadgarna eller andelslagets beslut ej överföres till fonderna eller användes till avskrivningar eller

anslås för allmännyttiga ändamål, fördelas bland andelslagets medlemmar i det förhållande envar av dem anlitat andelslaget och därigenom gagnat detta.

På samma sätt förhåller det sig med de kooperativa centralaffärerna. T. ex. i en av andelsmejerierna grundad gemensam smörexportaffär uppkommer överskottet sålunda, att företaget icke under året utbetalar till medlemsmejerierna allt det, som det erhåller för smöret, utan behåller för egen del betydligt mera än vad som åtgått till affärsomkostnader. Det överskott, som uppstår, sedan affärsomkostnaderna avdragits, utgör likväl icke företagens vinst, som vore dess egendom, utan det tillhör *medlemsmejerierna*, som vid företagens årsstämma äro berättigade att inom ramen av stadgarna besluta om dess användning såsom dem för gott synes. Och om de besluta fördela det sinsemellan, utbetalas det icke efter huru många insatser de äga i exportaffären, utan efter den summa, för vilken varje mejeri levererat produkter till denna.

Ett dylikt sätt att fördela överskottet gör andelslaget i allra högsta grad rättvist jämfört med andra företagsformer. Det förädlar affärsverksamheten och höjer den till ett högre plan, då den sålunda eliminerat kapitalets vinstbegär och jobberiet.

En följd av denna princip är, att i de andelsföretag, som skötas enligt sunda kooperativa principer, till de anställda icke utbetalas efter företagens vinst utgående s. k. tantiem, såsom i aktiebolag i allmänhet är fallet. Detta vore nämligen i de flesta fall orättvist och skulle dessutom uppegga vinstbegäret, vilket vanligen förleder till antikooperativa, för företagens anseende och framgång farliga förhållanden.

Om andelslagets angelägenheter besluter andelslagets stämma, alltså medlemmarna själva eller, om i stadgarna så bestämmes, ett av medlemmarna genom proportionella val utsett *representantskap*. De flesta större andelslag i Finland hålla enligt sina stadgar tvenne ordinarie stämmor om året, den ena på vårvintern, den andra under

senare hälften av året. För handhavandet av andelslagets löpande angelägenheter bör andelslaget välja en *styrelse*. Styrelsen kan, om andelslaget så önskar, t. o. m. bestå av endast en person; de mindre andelslagens styrelser bestå vanligen av tre medlemmar, andelskasornas vanligen av fem medlemmar, handelslagens och andelsmejeriernas av fem eller sju. Andelslag, som ha ett mycket stort medlemsantal eller som omfatta ett större område, t. ex. en större kommun, ett landskap eller hela riket, ha funnit det nödigt att välja ett av flera personer (6—12) bestående *förvaltningsråd* för handläggande av viktigare angelägenheter; förvaltningsrådet utser då vanligen en *direktion* till verkställande organ och för handhavandet av de löpande ärendena.

Andelslagets *styrelse* (direktion) och *förvaltningsråd*, där ett sådant är tillsatt, utgöra andelslagets *sysslomän*. Enligt lag bör syssloman se till, att han icke går utöver den befogenhet han av sin huvudman (andelslagets stämma) erhållit, och honom åligger att med all flit och omsorg handha honom anförtrödda angelägenheter, »såsom en omtänksam man sköter sina».

1/10 del
 Sysslomännen äro inför *andelslagets stämma* ansvariga för sina åtgärder. De skola årligen för andelslagets stämma avlägga *räkenskap* för sin verksamhet, och denna godkänner bokslutet efter att genom utsedda *revisorer* ha granskat andelslagets förvaltning och beviljar sysslomännen ansvarsfrihet, ifall det vid den verkställda revisionen ej framkommit oegentligheter i andelslagets förvaltning och bokföring under året.

Ett *andelslag bildas* sålunda, att personer, som inse fördelarna av ett sådant, sammankomma och upprätta en stiftelseavhandling, vari stadgarna ingå. Uppgörandet av ändamålsenliga stadgar är en allvarlig uppgift för andelslagets stiftare. För underlättande av denna uppgift har Sällskapet Pellervo under medverkan av sakkunniga personer och tillgodogörande sig såväl i eget land som i utlandet vunna erfarenheter utarbetat färdiga s. k. mönsterstadgar för olika slag av

andelslag. Stiftarna kunna använda dessa till ledning vid utarbetandet av stadgarna och behöva i dem endast vidtaga sådana ändringar, som äro påkallade av lokala förhållanden och speciella behov.

Redan vid andelslagets konstituerande stämma äga stiftarna utse dess styrelse. Styrelsens första åtgärd är att söka stadfästelse å stadgarna hos vederbörande landshövding samt att, sedan sådan vunnits, anmäla andelslaget till handelsregistret. Först sedan andelslaget blivit inskrivet, i handelsregistret, erhåller det en sådan ställning i vårt rättssamhälle, att det i eget namn kan föra talan och svara för sina förbindelser.

Vad är således ett andelslag i korthet sagt? På grund av ovanstående framställning kan denna fråga besvaras på följande sätt:

Andelslaget är en på principen om sina medlemmars lika rätt bildad personsammanslutning, i vilken antalet medlemmar icke är fastställt och vilken har till ändamål att, genom gemensamt fullföljande av ekonomiska uppgifter, för deltagarna underlätta deras utkomst eller främja deras näring samt i vilken det av det gemensamma företaget avkastade överskottet fördelas i förhållande till den omfattning, vari varje medlem anlitat företaget.

III. Sammanslutningar av andelslag.

Emedan andelslagen i främsta rummet äro småfolkets affärsföretag, äro de flesta av dem svaga, om de arbeta var för sig. Och trots att en del av dem, också om de stå isolerade, kunde bli ekonomiskt starka, blir deras verksamhet, enär den är lokalt betonad, likväl svår, ifall de icke stå i samverkan med varandra. Av denna orsak ha andelslagen i alla länder, där andelsrörelsen nått en högre utveckling, sammanslutit sig i organisationer, omfattande antingen ett landskap eller hela riket, för att på detta sätt bättre kunna fylla sin uppgift.

Sammanslutningens betydelse ha de nya andelslagen likväl ofta svårt att till fullo förstå. Om denna sak har den framstående national-

ekonomen, professor *Charles Gide* yttrat följande träffande ord: »Det är förvånansvärt, att personer, vilka genom att tillhöra ett lokalt andelslag visa sig förstå andelsrörelsens nytta, icke kunna inse fördelarna av sammanslutning i andra potens (i centralaffärer). Vårt vackra valspråk »en för alla» synes, när det gäller samverkan mellan andelslag, bli utbytt mot orden »var och en för sig». Våra motståndare (köpmännen), som äro mera klarsynta än de flesta kooperatörer, inse mycket väl betydelsen av våra centralaffärer och rikta därför sina angrepp just mot dem.»

Den erfarenhet, som erhållits i alla länder, har lärt, att de lokala andelslag, som förstått att ansluta sig till de gemensamma företagen, ha gått bättre än de, som stannat utanför dessa.

De sammanslutningar, som andelslagen i Finland bildat, äro i hudsak av tvenne slag. De äro dels kooperativa centralaffärer, som ha till uppgift att driva gemensam affärsverksamhet, såsom inköp och försäljning av varor i parti, kapitalanskaffning m. m., eller *andelsförbund*, som ha till uppgift att arbeta för den kooperativa andans stärkande och att se till, att de kooperativa principerna iakttagas och utvecklas. Arbetsfördelningen mellan centralaffärernas ekonomiska och förbundens ideella verksamhet är likväl icke klar, ty en del centralaffärer utföra båda uppgifterna. Oberoende härav skola vi i det följande behandla centralaffärerna och förbunden var för sig.

Vad är en kooperativ centralaffär?

Det är naturligt, att de privata detaljhandlarna icke kunna komma till rätta utan i stora affärscentra belägna partiaffärer, som anskaffa dem varor såväl från utlandet som från fabriker i hemlandet. Lika litet kunna de lokala andelslagen, som trätt i stället för detaljhandlarna, komma till rätta utan egna partiaffärer. Dylika partiaffärer för de lokala andelslagen äro de av dem grundade och ägda *kooperativa centralaffärerna* (s. k. andelslag av andra graden). På samma sätt som

enskilda personer genom att grunda ett lokalt andelslag söka ersätta en privat varuförmedlare med ett av dem förvaltadt andelslag, på samma sätt söka andelslagen att genom att grunda en partiaffär frigöra sig från de privata partiaffärerna, deras handelsresande och de av dem bildade sammanslutningarna, kartellerna och trusterna, vilka alla sträva efter vinst på allmänhetens bekostnad. De kooperativa centralaffärerna fungera sålunda som förmedlare, när de lokala andelslagen behöva varor från utlandet eller från inhemska fabriker och likaså i den mån de sälja produkter till utlandet och till andra orter i hemlandet. Ej heller andelskassorna kunna utan centralaffärernas, d. v. s. centralbankernas hjälp tillhandahålla sina medlemmar kredit i tillräcklig utsträckning. Centralbankerna ha samtidigt till uppgift att utjämna kreditrörelsen genom att mottaga insättningar av de andelskassor, som ha för mycket pengar, och placera dem i de kassor, som lida brist på kredit, och sköta samtidigt andelskassornas betalningsrörelse.

Med tillhjälp av en välskött centralaffär kunna de lokala andelslagen erhålla de varor, som de behöva, till ett billigare pris och sina produkter försålda till bättre pris än som vore möjligt, om de arbetade var för sig. Dessutom kunna centralaffärerna anlägga laboratorier, där framstående vetenskapsmän arbeta, och därigenom övervaka, att de varor, som inköpas, äro dugliga, och att de produkter, som genom andelslagen förädlas och försäljas, äro så goda som möjligt till kvaliteten.

Men centralaffärernas verksamhet inskränker sig icke allenast till förmedling av varor, utan efter det de konsoliderat sin ställning upptaga de även produktion av varor i sådana stora fabriker, som de lokala andelslagen icke ensamma kunna anlägga.

Centralaffärerna äro till sin organisationsform antingen andelslag eller också på kooperativ grund byggda aktiebolag. Deras medlemmar eller delägare utgöras i allmänhet uteslutande av lokala andelslag, i en del undantagsvis eller för någon viss tid även av en-

skilda personer. Centralaffärernas medlemsandelslag utöva sin bestämmanderätt i dem genom valda ombud, som kallas till årsstämmor och vid behov till extra stämmor. Ombuden utse på centralaffärernas årsstämmor förvaltningsråd och revisorer för dessa. På förvaltningsrådet ankommer det att tillsätta för företaget en dugande och redlig direktion samt att övervaka dennas verksamhet.

Då centralaffärerna sålunda äro av en utomordentlig betydelse för hela andelsrörelsens framgång, är det givet, att i deras förvaltningsråd borde inväljas högt upplysta och med deras verksamhet väl förtrogna personer med både förmåga och sedlig styrka att utöva den uppsikt och det husbondevälde ifråga om företagets skötsel, som anförtrotts dem. I händelse årsstämman icke har invalt dylika personer i förvaltningsrådet eller om dessa icke kunnat eller velat i tid göra sin plikt, ligger den faran nära tillhands, att en centralaffär, vars ledning icke ligger i händerna på rätta personer, börjar förfalla och slutligen går sin undergång till mötes. Så har det redan flera gånger gått utomlands. Men å andra sidan, om förvaltningsrådet är sina viktiga uppgifter vuxet, kan centralaffären utveckla sig så, att den i rikt mått bringar välsignelse icke endast åt de andelslag, som anslutit sig till densamma och dessas talrika medlemsskaror, utan indirekt åt fosterlandet i dess helhet.

2. Vad är ett andelsförbund?

De kooperativa centralaffärerna kunna sägas vara av andelslagen bildade bolag, som sköta deras gemensamma affärsföretag. Andelsförbunden åter kunna kallas av andelslagen bildade fackföreningar, som ha till uppgift att sprida och fördjupa den kooperativa bildningen samt att göra propaganda för andelsidén och bevaka dess intressen. Det finnes likväl sådana centralaffärer, som samtidigt utföra även de uppgifter, som tillkomma ett andelsförbund.

Andelsförbunden ha följande huvuduppgifter:

1. Att sprida och fördjupa den kooperativa bildningen. Detta upp-

lysningsarbete tar sikte dels på andelslagens medlemmar, dels på uppfostran och utbildning av deras personal. Upplysningsarbetet bland medlemmarna bedrivs främst genom att utge andelstidskrifter och -litteratur, utarbeta statistik, anordna s. k. andelsdagar eller andelskongresser, utsända kringresande konsulenter för att hålla föredrag o. s. v. Utbildningen av andelslagens anställda åter sker dels vid särskilda läroanstalter och kurser, dels genom för ändamålet utgivna facktidskrifter och handböcker.

2. *Att utbygga andelslagen och dessas sammanslutningar.* Detta sker genom att utarbeta handböcker, räkenskapsböcker och mönsterstadgar, genom att utfinna nya hjälpmedel för underlättande av skötseln av andelslagen och dessas sammanslutningar samt genom att revidera andelslagens räkenskaper och skötseln av deras ekonomi ävensom därutinnan giva råd och anvisningar.

3. *Att representera och försvara andelsrörelsens gemensamma intressen,* vilket sker i synnerhet genom tidningspressen samt genom att vid behov påverka riksdagen, regeringen och ämbetsverken.

4. *Att väcka och stärka samhörighetskänslan* bland andelslagen och dessas centralaffärer.

I länder, där andelsrörelsen nått en högre utveckling, ha andelslagen sammanslutit sig i förbund av olika slag. De ha bildat *allmänna förbund*, gemensamma för andelsrörelsens olika grenar, samt *specialförbund* för en enda gren; de allmänna förbunden arbeta likväl i regeln för främjande av andelsrörelsen bland någon särskild folkgrupp, t. ex. jordbrukarna eller hantverkarna. Båda kunna vara antingen *landskapsförbund* eller hela landet omfattande *riksförbund*. Arbetet är vanligen så fördelat mellan de olika förbunden, att riksförbunden handha organisations- och representations- samt det litterära arbetet, landskapsförbunden åter det muntliga instruktions- och revisionsarbetet.

Enär förbunden i allmänhet icke driva någon inkomstbringande affärsverksamhet, äro de vanligen hänvisade till att söka ekonomiskt

stöd från annat håll. Det är ju även naturligt, att deras egna medlemsandelslag och centralaffärer stödjade dem ekonomiskt. Därjämte ha de på lantbrukets område arbetande andelsförbunden i en del länder fått statsunderstöd för revision av andelslagens räkenskaper.

IV. Sammanslutningar mellan centralorganisationer.

Hittills har det varit tal om sammanslutningar av andra graden, d. v. s. mellan lokala andelslag. Men andelsrörelsen är redan så långt utvecklad, att man inom densamma påträffar t. o. m. sammanslutningar av tredje graden och dessa kunna även vara både centralaffärer och -förbund. Om sålunda de lokala andelslagen ha bildat provinsiella centralaffärer och dessa i sin tur en centralaffär, som omfattar hela riket, såsom i en del länder är fallet, är det fråga om en sammanslutning av tredje graden. Så är även fallet, om de provinsiella andelsförbunden ha grundat ett centralorgan åt sig i form av ett gemensamt riksförbund.

I Finland ha andelslagen direkt anslutit sig till de riksomfattande centralaffärerna och -förbunden, även om de också bildat landskapsförbund. Men centralorganisationerna i vårt land äro i sin tur medlemmar i internationella sammanslutningar, som sålunda äro sammanslutningar av tredje graden. Bland de internationella sammanslutningarna må nämnas *Internationella Kooperativa Alliansen* i London, som grundades år 1895 och närmast representerar konsumentkooperationen. En liknande föreningslänk mellan de lantbruksekonomiska andelsorganisationerna är *Internationella Andelskommissionen* i Paris, som grundades år 1929. Riktlinjerna för de båda förbundens verksamhet bestämmas på deras kongresser, som vanligen sammanträda vart tredje år, varförutom förbunden ha sina ledande och verkställande organ. De ha även sinsemellan tillsatt en permanent kommitté i Geneve för att utreda förbindelserna mellan konsument- och agrarkooperationen. Till båda dessa organisationer ha även kooperativa centralorgani-

sationer i Finland anslutit sig. Inom vardera organisationen ha en del internationella sammanslutningar på handels område planerats och delvis även grundats.

Dessutom ha de kooperativa centralorganisationerna och centralaffärerna i Norden bildat egna sammanslutningar. En sådan är det på handels område arbetande *Nordisk Andelsförbund* (N. A. F.) i Köpenhamn, som grundades år 1918. Centralaffärerna för handelslagen i Danmark, Finland, Norge och Sverige äro anslutna till detta företag, som till dem förmedlar kolonialvaror från transoceanaländer. De agrarkooperativa och -politiska organisationerna ha å sin sida år 1934 bildat *Nordens Bondeorganisationers Centralråd*, vartill från Finland Sällskapet Pellervo, Lantbruksproducenternas Centralförbund (Maataloustuottajain Keskusliitto) och de svenska lantbruksproducenternas förbund samt från de övriga nordiska länderna motsvarande organisationer äro anslutna.

*

Ovan ha framställts andelsrörelsens principer eller, som man även kunde säga, andelsbyggnadernas ritningar. I följande kapitel skola vi omtala, huru grunden lagts till dessa byggnader samt ytterväggar och tak upprests. Och i sista kapitlet åter skildras, huru dessa byggnader äro inredda och möblerade, huru man arbetar i dem och huru man ständigt bygger dem allt vidare och högre.

ANDRA KAPITLET.

Andelsrörelsens uppkomst och utveckling.

I. En översikt av andelsrörelsens uppkomst och utbredning i utlandet.

Man har, såsom ovan omtalats, under alla tider tytt sig till ett organiserat samarbete för ernående av gemensamma ekonomiska fördelar. Men i sin nuvarande form har denna samverkan, andelsrörelsen, utgått från den genomgripande förändring, som ägde rum i samhällets ekonomiska struktur i slutet av 1700-talet och som går under namnet den industriella revolutionen. Lika genomgripande voro de förändringar, som skedde inom lantbruket vid mitten av 1800-talet, och som ha kallats agrarrevolutionen. Under dessa svåra brytningstider började såväl industriarbetarna och hantverkarklassen som den jordbrukande befolkningen grunda andelslag för att med deras tillhjälp förbättra sina levnadsvillkor.

Den industri, som byggde på de stora uppfinningarna, hade givit upphov åt en industriebefolkning, som under den då härskande ekonomiska liberalismen rentav höll på att nedsjunka i elände. Denna skred då till åtgärder för att förbättra sin ställning och tryggade sig därvid bl. a. till konsumentkooperation. För att bli delaktiga av den nytta, som det ekonomiska samarbetet medförde, började arbetarna grunda konsumtionsföreningar, vilka i slutet av 1700-talet började uppstå i England, delvis även i Frankrike och sedermera även i andra länder, i den mån som dessa blevo industrialiserade. Själva andelsidén och de principer, som man begynte tillämpa i de moderna andelslagen, ha utgått ur folket självt och äro resultatet av otaliga experiment och strävanden. Men andelsrörelsens

framsteg och dess idéinnehåll har påverkats av många stora personligheter. Sålunda förtjänar pedagogikens berömde reformator, schweizaren *Pestalozzi* en plats även i kooperationens historia. Anmärkningsvärt är, att en finsk översättning av en kooperativ roman »Das Goldmachedorf» av Zschokke, en förkunnare av Pestalozzis idéer, var den första publikation, som utgavs av Finska Litteratursällskapet (år 1834). Även arbetarreformatorn *Robert Owen* och Brightonläkaren *William King*, som båda intaga en framträdande plats i den engelska konsumentkooperationens förhistoria och utövat ett betydande inflytande på dess anda, togo intryck av Pestalozzis idéer.

I sin färdigt utbildade form infördes konsumentkooperationens praktiska principer i den år 1844 i England grundade redliga pionjärernas i Rochdale konsumtionsförening, genom vars förmedling de blevo kända och förhärskande icke endast i Englands, utan även i andra länders konsumentkooperation och påverkade genom sitt exempel även jordbrukarkooperationen och i synnerhet de av jordbrukarna i en del länder grundade handelslagen. Till stor del tack vare dessa principer har denna rörelse vuxit så stor och stark, att den enbart i England omfattar 8 milj. medlemmar.

För stärkande av sin rörelse grundade handelslagen egna partiaffärer, som numera envar inom sitt land äro jätteföretag, samt förbund, som arbeta för idéns spridande och utveckling.

Enligt den av Internationella Arbetsbyrån år 1939 publicerade statistiken finnes det i hela världen, med undantag av Ryssland, 24 700 handelslag med 19.7 milj. medlemmar. Med ledning av denna statistik, som kompletterats genom en rundfråga, har tabellen på följande sida över handelslagens antal och medlemmar i 20 olika länder utarbetats. I tabellen har medlemsantalet även ställts i relation till invånarantalet i resp. land. Jämfört med invånarantalet är medlemskåren störst i Finland, där 16.6 % av landets hela folkmängd äro medlemmar i handelslagen.

Handelslagen i olika länder.

Land	Antal	Medlems- antal	Medlems- antalet i % av folk- mängden	Årsför- säljning, milj. mk	Folkmängd
Belgien	400	510 000	6.1	1 488	8 361 000
Bulgarien	154	84 000	0.8	308	10 315 000
Danmark	1 851	380 000	10.1	2 171	3 749 000
England	1 133	8 023 000	16.0	57 025	50 232 000
Estland	203	52 000	4.6	662	1 131 000
Finland	542	606 000	16.6	5 138	3 660 000
Frankrike	1 176	1 695 000	4.0	4 569	41 906 000
Holland	348	297 000	3.4	1 630	8 700 000
Italien	3 083	590 000	1.4	2 907	43 029 000
Jugoslavien	138	87 000	0.6	295	15 400 000
Lettland	206	33 000	1.7	535	1 995 000
Litauen	197	22 000	0.9	773	2 550 000
Norge	626	169 000	5.8	2 092	2 911 000
Polen	1 776	397 000	1.1	1 501	34 596 000
Schweiz.....	916	450 000	10.8	3 729	4 176 000
Spanien.....	1 803	1 179 000	4.7	207	24 849 000
Sverige	715	635 000	10.1	6 222	6 285 000
Tyskland	1 277	2 345 000	3.5	11 830	67 831 000
Ungern	1 500	630 000	7.0	901	9 038 000
U. S. A.	2 400	331 000	0.8	4 983	129 257 000

Fabriksindustrins uppkomst bragte även hantverkarklassen i betryck. Denna hade tillverkat produkter främst på beställning av konsumenterna och upplevat sin glansperiod under skråväsendets tid. För att bättre kunna bestå i konkurrensen med storindustrin inledde även hantverkarna samarbete i nya former såväl för anskaffning av råvaror som framför allt kredit. Sålunda uppstodo moderna andelslag bland dem. Den första bland hantverkarna arbetande andelskassan grundades år 1850 i Eilenburg i Tyskland. Stora förtjänster om andelsrörelsens utveckling bland hantverkarna har inlagts av domaren *Hermann Schulze-Delitzsch*, som även i övrigt verkat till fromma för andelsrörelsen i Tyskland.

På samma sätt utgick den nuvarande jordbrukarkooperationen ur de nya förhållanden, som övergången från naturhushållning till bytes- och kredithushållning, lantbrukets intensifiering samt förändringarna i marknads- och jordbesittningsförhållandena hade försatt den jordbrukande befolkningen. Även denna tydde sig för tryggande av sin utkomst till Kooperation. I Tyskland var det den av missväxten framkallade nöden och ockrarnas verksamhet, som förmådde den enkla borgmästaren *F. W. Raiffeisen* att arbeta för höjande av lantbefolkningens läge, för vilket ändamål han till en början grundade understödsföreningar, som verkade i välgörenhetssyfte, tills år 1862 den första för lantbruket anpassade spar- och lånekassan i kommunen

Jordbrukarnas andelskassor i olika länder.

Land	Antal	Medlems- antal	Tillgodo- havanden, milj. mk	Depositio- ner, milj. mk
Belgien	1 165	98 000	.	.
Bulgarien	1 899	217 000	4 738	3 679
Estland	216	83 000	888	955
Finland	1 123	152 000	2 071	1 381
Frankrike	5 718	597 000	7 730	2 213
Grekland	4 327	194 000	.	.
Holland	1 286	232 000	8 038	12 972
Indien	80 915	1 909 000	.	.
Italien	2 372	482 000	.	.
Japan	12 437	4 786 000	13 644	8 995
Jugoslavien	4 283	415 000	.	.
Kina	20 620	692 000	.	.
Lettland	319	138 000	538	207
Litauen	314	117 000	496	325
Polen	3 686	813 000	2 633	608
Rumänien	4 638	905 000	.	.
Schweiz	658	61 000	3 700	4 198
Sverige	772	101 000	1 259	719
Tyskland	17 890	2 022 000	41 288	48 919
Ungern	1 012	464 000	2 190	397

Anhausen grundades. Den var en andelskassa för jordbrukarna, i vilken medlemmarna själva stodo i ansvar för andelslagets angelägenheter.

Snart begynte man överallt i Tyskland grunda andelskassor bland båda dessa folkklasser och för att stärka deras verksamhet uppkommo redan tidigt centralförbund och centralbanker. Från Tyskland begynte andelskasserörelsen utbreda sig till andra länder, där den fick i viss mån särpräglade drag. De av fader Raiffeisen utformade andelskassoprinciperna ha emellertid varit normgivande för jordbrukarnas andelskasserörelse i de flesta länder, även om den Schulze-Delitzschka formen av andelskasserörelsen i vissa länder vunnit utbredning även på landsbygden. Kring Raiffeisen-kassorna ha därjämte fylkat sig en hel del andra jordbrukarandelslag, liksom andelslag för råvaruanskaffning uppstått i anknytning till hantverkarnas andelskassor.

Enligt Internationella Arbetsbyråns statistik finnes det i hela världen, med undantag av Ryssland, 189 400 jordbrukarandelskassor med 17.4 milj. medlemmar. Av dem finnas i Europa 65 800 andelskassor med 8.9 milj. medlemmar och i Asien (huvudsakligen i Indien, Kina och Japan) 117 300 andelskassor med 7.9 milj. medlemmar. I tabellen på föregående sida ingå uppgifter om antalet av jordbrukarnas andelskassor och deras medlemsantal i 20 olika länder. — Därtill komma ytterligare de i städerna arbetande hantverkarandelskassorna, som i hela världen äro omkring 20 700 till antalet med 6.6 milj. medlemmar.

Andelsmejeriet har i sin ursprungliga form av ålder förekommit i Frankrikes och Schweiz' bergstrakter, där ostberedning bedrives. Men i sin nuvarande form uppstod andelsmejerirörelsen under de förändrade förhållanden, som spannmålsimporten från de transoceana länderna på 1870-talet tillskapade för spannmålsodlingen i en del av Europas länder, och som tvungo dessa att övergå från spannmålsodling till foderproduktion och boskapsskötsel. Denna övergång underlättades för de danska jordbrukarna av andelsverksamheten. Dessa hade i de moderna andelsmejerierna och -slakterierna ett rationellt medel att förädla och i världsmarknaden utsända husdjursprodukter.

Andelsmejerierna i olika länder.

Land	Antal	Medlems- antal	Medlemmarnas		Årsför- säljning, milj. mk
			koantal	% av hela koantalet	
Belgien	109	35 000	.	.	340
Danmark	1 405	190 000	750 000	82.0	5 881
Estland	299	33 000	139 000	31.0	408
Finland	676	79 000	468 000	34.2	1 322
Frankrike	2 213	280 000	.	.	2 861
Holland	482	127 000	.	.	4 373
Irland	456	54 000	400 000	31.0	1 080
Italien	3 130	240 000	.	.	.
Jugoslavien	200	17 000	.	.	25
Kanada	593	59 000	.	.	881
Lettland	251	64 000	377 000	43.0	464
Litauen	185	101 000	352 000	45.0	600
Norge	642	75 000	437 000	53.0	1 494
Nya Zeeland.....	416	66 000	256 000	28.0	1 775
Polen	1 408	626 000	839 000	12.0	1 140
Schweiz.....	4 641	150 000	730 000	80.0	.
Sverige	730	150 000	965 000	50.0	3 697
Tyskland	8 844	933 000	5 300 000	51.1	33 505
Ungern	832	120 000	.	.	223
U. S. A.	2 421	700 000	.	.	31 981

I Danmark grundades sålunda det första andelsmejeriet år 1882, sedan detta blivit möjligt efter uppfinningen av separatorn år 1878, och redan vid sekelskiftet var andelsmejerirörelsen i huvudsak utbyggd där. Även denna gren av andelsrörelsen har vunnit spridning i de flesta länder i Europa.

Enligt Internationella Arbetsbyråns statistik finnes det i hela världen, med undantag av Ryssland, 29 600 andelsmejerier med 3.9 milj. medlemmar. Ovanstående tabell visar antalet andelsmejerier i 20 olika länder och deras medlemsantal.

Av agrarkooperationen utgöra likväl andelskassorna och -mejerierna endast delar, om ock viktiga sådana. Till följd av lantbruksnäringens mångsidighet ha jordbrukarna nämligen på de mest olika sätt kunnat utnyttja kooperationen, varför jordbrukarkooperationen har nått en betydligt större utbredning än konsumentkooperationen i världen. Lantbruksproduktionens olika inriktning liksom överhuvud olikheten i de ekonomiska förhållandena o. a. omständigheter ha likväl gjort, att jordbrukarkooperationen i praktiken företer skiftande drag i olika länder, ehuru dess uppgift överallt är densamma, nämligen att tjäna den jordbrukande befolkningen och främja lantbrukets utveckling. Detta framgår redan av det sätt, på vilket inköpen av lantbruksförnödenheter ordnats. Medan jordbrukarna i Finland liksom i en del andra länder genom handelslagen, som även förmedla konsumtionsvaror, skaffa sig de förnödenheter de behöva, har man i många andra länder grundat inköpsandelslag enbart för anskaffning av lantbruksförnödenheter, och dessa sköta samtidigt ofta om försäljningen av en del lantbruksprodukter, främst då åkerbruksprodukter. Den största omfattningen ha dessa inköps- och försäljningsandelslag fått i Frankrike, men sådana finnas även i Italien, Tyskland, Sverige o. a. länder. Enligt Internationella Arbetsbyråns statistik uppgår deras antal till inalles 74 500 med 12.1 milj. medlemmar. Därjämte verkställa i synnerhet andelskassorna i en del länder inköp av lantbruksprodukter vid sidan av sin egentliga verksamhet. Likaså utgöra andelsmejerierna endast en del av de andelslag, som förädla och försälja lantbruksprodukter; jämte dem finnas, beroende på lantbruksproduktionens inriktning, talrika spannmåls-, frukt- och kreatursförsäljningsandelslag m. m.

Allt som allt är antalet jordbrukarandelslag enligt Internationella Arbetsbyråns statistik i världen, Ryssland undantaget, 366 000 med 39.4 milj. medlemmar. Därtill komma ytterligare 60 700 försäkringsandelslag och -föreningar med 6 milj. medlemmar.

I vissa länder bilda alla jordbrukarnas olikartade andelslag gemen-

samma andelsförbund. Dessas stomme utgöres vanligen av andelskassorna, men till dem ha även inköps- och försäljningsandelslag eller handelslag, andelsmejerier och övriga andelslag för förädling och försäljning av lantbruksprodukter samt även andra andelslag av de mest olika slag anslutit sig. I en del länder ha de viktigaste grupperna av jordbrukarnas andelslag även bildat specialförbund. Likaså äga jordbrukarnas andelslag i olika länder centralaffärer för inköp av lantbruksföremåder, försäljning och export av lantbruksprodukter, centralbanker m. m.

I alla dessa länder är frivilligheten ett utmärkande drag för andelsrörelsen, även om statsmaktens åtgärder för jordbrukarkooperationens stärkande under den senaste agrarkrisen delvis ha gett dem karaktären av en tvångsorganisation. I diktaturländerna är statsmaktens bestämmanderätt över andelsrörelsen liksom över det ekonomiska livet överhuvud ännu längre driven. I Ryssland har andelsrörelsen efter den kommunistiska revolutionen år 1917 blivit till den grad beroende av staten, att den ej alls kan jämföras med andelsrörelsen i andra länder.

Även i Finland har samverkan förekommit sedan urminnes tider, det må sedan varit fråga om jaktlag bland jägarna, not- och drivgarnslag inom fisket eller gårdsbolag, »talkor» och kvarnlag inom lantbruket. Av dessa sammanslutningar kan man alltjämt finna spår kvar. I sin moderna form vann emellertid andelsrörelsen insteg först i slutet av senaste århundrade, då de inom det ekonomiska livet inträffade förändringarna hade skapat förutsättningar för dess verksamhet. På grund härav kunde man tillgodogöra sig den erfarenhet, som utomlands erhållits av det kooperativa arbetet. Ehuru andelsrörelsen i Finland sålunda är betydligt yngre än i de flesta andra länder, har den nått jämförelsevis långt och även bevarat sin karaktär av en frivillig organisation. Huru detta varit möjligt, skall omtalas i de följande kapitlen.

II. En översikt av andelsrörelsens uppkomst och utveckling i Finland.

Den moderna andelsrörelsen har jämförelsevis sent nått Finland. Visserligen grundades redan på 1880-talet såväl handelslag som mejerier i form av aktiebolag eller föreningar, men de flesta av dem upphörde efter en ganska kort tid. Även propagandaarbete för andelsidén utfördes i början av 1890-talet, ty då utgavos skrifter och höllos föredrag om handelslag, andelsmejerier och -kassor. Vid samma tid framställdes vid tvenne lantdagars petitioner i syfte att få till stånd en lag om andelsverksamhet, ehuru de icke ledde till något resultat. Sålunda började man i Finland först år 1899 systematiskt utbreda och tillämpa andelsidén. Bland de medel, som då uttänktes för höjande av vårt folks motståndskraft mot det ryska förtrycket, var nämligen denna ett av dem, som ingav de största förhoppningarna.

Doktor *Hannes Gebhard* hade under sina studieresor i utlandet speciellt studerat jordbrukarnas samarbete vid utförandet av de uppgifter, som förekomma i den moderna bytes- och kredithushållningen, och de resultat, som därvid ernåtts. Dessa sina undersökningar framlade han vid de akademiska feriekurserna år 1896 och sedermera i sitt omfattande arbete »Maanviljelijän yhteistoiminnasta ulkomailla» (Om jordbrukarnas samarbete i utlandet), som utkom i januari 1899. Då det kejsarliga februarimanifestet angående upphävande av Finlands autonomi utfärdades, skred den bildade klassen till energiska åtgärder för att stärka vårt folks nationella självförsvar och i detta syfte höja dess kulturella och ekonomiska nivå. I dessa åtgärder deltog även studenterna, och så foro våren 1899 omkring 150 studenter ut till olika delar av vårt land för att utföra folkbildningsarbete. På programmet för deras väckelsearbete stod även uppgiften att göra propaganda för andelsidén. För detta ändamål höll Gebhard tre föredrag för dem, och av dessa handlade det sista om huru man skulle kunna få till stånd ett livligare samarbete mellan

jordbrukarna i Finland. I detta föredrag framlade han sitt program för införande av den moderna kooperationen i landet och för bildande av ett särskilt sällskap för detta ändamål.

Detta sällskap förbereddes först i en liten krets, vartill förutom Gebhard hörde bl. a. doktor *Mikael Soininen*, magister *Niilo Liakka*, professorerna *O. E. Tudeer*, *A. Osw. Kairamo*, *I. A. Heikel* och *R. A. Wrede*. För ändamålet hölls ett allmänt möte den 14 april 1899, men som sällskapets konstituerande möte betraktas först det möte, som hölls den 2 oktober samma år, då 70—80 personer voro närvarande och sällskapets styrelse valdes. Härefter inledde Sällskapet Pellervo (Pellervo-Seura) sin regelbundna verksamhet.

Sällskapets uppgift var 1) att sprida andelsidén, 2) att i samråd med lantbrukssällskapen försöka få till stånd lantmannagillen och med tillhjälp av dem uppfostra lantbefolkningen till kooperation av olika slag, 3) att främja fri samverkan inom lantbrukets olika områden, såsom gemensamma inköp och gemensam försäljning, gemensam anskaffning av maskiner och avelsdjur, 4) att bereda frågan om huru andelsmejerirörelsen framdeles borde utbyggas, 5) att bereda frågan om andelskassor.

För förverkligande av detta program började sällskapet genast utgiva tidskriften Pellervo, som omedelbart fick en för våra förhållanden enastående spridning. I januari 1900 kallades jordbrukare och ombud för lantbruksorganisationerna och -läroverken till de första Pellervo-dagarna i Helsingfors, där de genom föredrag och diskussioner blevo informerade om andelsrörelsen och dess uppgifter. Sällskapet redogjorde även genom sina konsulenter och den litteratur, som av sällskapet publicerades, för de olika formerna av samverkan inom lantbrukets alla områden och uppmanade jordbrukarna att begagna sig av dem och sålunda förbättra lantbrukets tekniska nivå och pressa ned förmedlingskostnaderna så mycket som möjligt.

Så länge någon lag om andelsverksamhet ej fanns, uppmanade Sällskapet Pellervo jordbrukarna att inrikta sitt intresse för samverkan

på bildandet av lantmannagillen. Man sökte grunda ett lokalt nät av lantbrukssällskap för att på detta sätt få denna organisation demokratiserad, en strävan, som haft en fullständig framgång.

Men samtidigt arbetade man med kraft för att skapa en juridisk bas för kooperationen. Redan i början av år 1899 hade en tremanna statskommitté, bestående av senator *Julian Serlachius*, häradshövding *A. Granström* och doktor Gebhard, utarbetat ett förslag till lag om andelsverksamhet, vilket godkändes vid lantdagen år 1900 och efter erhållen kejsarlig stadfästelse trädde i kraft den 1 september 1901. På grundvalen därav utarbetade Sällskapet Pellervo snabbt mönsterstadgar och andra behöfliga instruktionsskrifter för olika slag av jordbrukarandelslag.

Även utanför Sällskapet Pellervos krets gjorde man i synnerhet under den första tiden på mångahanda sätt propaganda för andelsrörelsen. Sålunda spridde lantbrukssällskapen kännedom om andelsidén och deras tjänstemän grundade olika slags andelslag bland jordbrukarna. Även en stor del av vår tidningspress arbetade i synnerhet under rörelsens första tid i samma riktning.

Men ehuru detta väckelsearbete var så mångsidigt och intensivt, är det ändå förvånansvärt, huru snabbt vidsträckta befolkningslager tillägnade sig den kooperativa idén och började genomföra den i praktiken. Detta kan förstås endast sålunda, att kooperationen i och för sig, den samarbetsidé, som ligger till grund för den, icke var något nytt för dem, nya voro endast de praktiska former, vari den nu skulle klädas. Andelslag började snabbt uppstå i olika delar av landet och för olikartade ändamål. Detta framgår av följande tabell, vilken utvisar tillväxten av antalet i handelsregistret införda andelslag under åren 1902—38 ävensom deras fördelning på andelsrörelsens huvudgrenar.

I tabellen ha i enlighet med vedertaget bruk handelslagen, andelsmejerierna och -kassorna betecknats som andelsrörelsens huvud-

I handelsregistret införda andelslag åren 1902—38.

År	Handelslag	Andelsmejerier	Andelskassor	Övriga andelslag	Summa
1902	16	28	—	6	50
1905	171	226	140	59	596
1910	525	368	418	619	1 930
1915	553	460	603	888	2 504
1920	801	511	728	1 233	3 273
1925	803	673	1 363	1 830	4 669
1930	796	843	1 562	3 341	6 542
1935	779	864	1 532	4 075	7 250
1936	779	865	1 480	4 235	7 360
1937	785	873	1 445	4 372	7 475
1938	790	885	1 402	4 469	7 546

grenar i Finland. Av dessa ha handelslagen, såsom längre fram utförigare omtalas, klivit sig i två riktningar, den neutrala och den framstegsvänliga. I den förra gruppen utgöra jordbrukarna, i den senare industriarbetarna flertalet bland medlemmarna. Bland jordbrukarnas andelslag ha vid sidan av dessa tre huvudgrupper även många andra viktiga slag av andelsföretag uppkommit. Huru dessa övriga andelslag fördela sig på olika grupper, framgår av följande länsvis uppgjorda tabell.

Handelsregistret anger emellertid icke det faktiska antalet andelslag. Talrika andelslag, som i själva verket upphört eller sammanslagits med andra andelslag, ha nämligen försummat att anmäla detta till handelsregistret. Å andra sidan finns det i synnerhet en del mindre andelslag, som alls icke anmälts till handelsregistret.

Av de andelslag, som fortfarande existera, giva siffrorna rörande deras antal, medlemmar och försäljning åtminstone en ungefärlig bild. Då sådana ifråga om handelslag, andelsmejerier och -kassor även stå till buds för tidigare år, ha i följande tabeller endast dessa grupper beaktats.

I handelsregistret 31. 12. 1938 införda andelslag, ordnade länsvis.

L ä n	Handelslag	Andelsmejerier och mjölkförsäljningsandelslag	Andelskassor	Maskinandelslag	Torvströandelslag	Äggförsäljningsandelslag	Telefonandelslag	Såg-, elektricitets- och kvarnandelslag	Elektr. andelslag	Tjur-, galt- och hingstandelslag	Byggnadsandelslag	Övriga andelslag	Summa
Nylands	77	60	89	30	24	24	28	7	24	50	15	64	481
Åbo o. Björneb.	119	120	178	67	53	53	78	6	28	224	14	35	992
Åland	18	14	11	—	1	1	11	—	1	15	1	7	80
Tavastehus	94	77	113	54	33	39	72	7	8	169	5	32	703
Viborgs	141	185	285	110	33	30	37	16	22	360	36	80	1 335
S:t Michels	42	42	98	27	16	16	39	5	3	125	1	19	433
Kuopio	69	94	200	118	30	22	45	13	11	210	7	30	849
Vasa	154	197	199	101	33	68	107	30	84	322	51	86	1 432
Uleåborgs	55	87	159	163	5	4	17	54	56	225	19	33	877
Lapplands	21	9	70	59	3	—	17	40	1	131	—	13	364
Hela landet	790	885	1 402	729	231	263	451	178	238	1 831	149	399	7 546

I slutet av år 1938 fanns det inalles 2 341 handelslag, andelsmejerier och -kassor. Antalet handelslag har sedan år 1920 betydligt sjunkit, emedan man av räntabilitetsskäl begynte sammanslå små handelslag, för att de skulle kunna betjäna sina medlemmar bättre. Samma företeelse kan sedan år 1930 iakttagas ifråga om andelskasserörelsen. Detta är således ett tecken på växande styrka och beror på en planmässig koncentration av andelsrörelsen. Den obetydliga minskningen av andelsmejeriernas antal under de senaste åren beror däremot närmast på de oförmånliga pridförhållanden, som varit rådande på marknaden för boskapsprodukter.

Till handelslagen, andelsmejerierna och -kassorna voro inalles 837 000 medlemmar anslutna i slutet av år 1938. Medlemsantalet är naturligtvis störst i handelslagen, som kunna ha medlemmar från varje hushåll, ja t. o. m. flera från samma familj. Andelsmejeriernas

**Handelslagens, andelsmejeriernas och -kassornas antal åren
1903—38.**

År	Handelslag	Andels- mejerier	Andels- kassor	Summa
1903	88	75	8	171
1905	187	225	119	531
1910	456	328	370	1 154
1915	431	421	492	1 344
1920	634	434	601	1 669
1925	582	602	1 184	2 368
1930	534	697	1 414	2 645
1935	532	682	1 299	2 513
1936	534	670	1 235	2 439
1937	539	676	1 163	2 378
1938	542	676	1 123	2 341

och kassornas medlemskår representerar däremot endast jordbrukare. Andelslagens sammanlagda medlemsantal betyder naturligtvis icke lika många olika personer, emedan samma jordbrukare kunna vara medlemmar i flera andelslag.

Handelslagens och andelsmejeriernas sammanlagda försäljning samt andelskassornas tillgodohavanden överstego år 1938 8 1/2 miljarder

**Handelslagens, andelsmejeriernas och -kassornas medlemsantal
åren 1903—38.**

År	Handelslag	Andels- mejerier	Andels- kassor	Summa
1903	14 000	6 000	300	20 300
1905	29 000	21 000	4 000	54 000
1910	87 000	35 000	17 000	139 000
1915	113 000	45 000	25 000	183 000
1920	331 000	46 000	31 000	408 000
1925	387 000	61 000	94 000	542 000
1930	467 000	75 000	144 000	686 000
1935	518 000	75 000	140 000	733 000
1936	537 000	76 000	142 000	755 000
1937	562 000	77 000	145 000	784 000
1938	606 000	79 000	152 000	837 000

Handelslagens och andelsmejeriernas försäljning samt andelskassornas tillgodohavanden åren 1903—38, milj. mk.

År	Handelslagen, milj. mk	Andels- mejerierna, milj. mk	Andels- kassorna, milj. mk	Summa, milj. mk
1903	5	4	0.04	9
	50	40	0.4	90
1905	12	16	0.6	29
	120	160	6.0	290
1910	47	29	4.0	80
	470	290	40	800
1915	91	60	7	158
	650	428	50	1 128
1920	1 450	311	24	1 785
1925	2 382	755	295	3 432
1930	2 986	827	1 242	5 055
1935	3 320	836	1 372	5 528
1936	3 762	955	1 518	6 235
1937	4 672	1 130	1 729	7 531
1938	5 138	1 322	2 071	8 531

mk. Växlingarna i penningvärdet gör det svårt att följa deras utveckling. Särskilt den stora nedgången av penningvärdet till följd av de exceptionella förhållandena under världskriget försvårar jämförelsen, men för att man likväl skall kunna jämföra de markbelopp, som under olika år behövts för anskaffande av samma mängd varor och tjänster, ha de gamla markvärdena omräknats till nuvarande mark. Dessa omräknade belopp äro satta med kursiv stil.¹⁾

Men ehuru andelsrörelsens tillväxt vad medlemsantalet och försäljningen beträffar efter kriget varit utomordentligt snabb och lo-

¹⁾ Vid omräkningen har partiprisindexen använts och till basår tagits året 1935. Markbeloppen för de olika åren kunna härvid multipliceras med följande koefficienter: år 1913 och tidigare med 10, år 1914 9.09, år 1915 7.14, år 1916 4.76, år 1917 2.94, år 1918 1.67, år 1919 1.33 och år 1920 0.83. Från år 1920 till år 1929 har markens köpkraft varit litet mindre än år 1930 och år 1935, men skillnaden är likväl ytterst liten.

Handelslagens, andelsmejeriernas och -kassornas eget kapital åren
1905—38, milj. mk.

År	Handelslagen	Andels- mejerierna	Andels- kassorna	Summa
1905	0.8	0.9	0.1	1.8
	8.0	9.0	1.0	18.0
1910	4.5	4.3	0.5	9.3
	45.0	43.0	5.0	93.0
1915	11.7	9.0	1.2	21.9
	83.5	64.3	8.6	156.4
1920	93.3	20.1	2.4	115.8
1925	237.9	66.4	11.8	316.1
1930	435.5	130.2	45.2	610.9
1935	545.6	207.7	77.8	831.1
1936	598.2	222.2	84.2	904.6
1937	678.7	241.9	91.5	1 012.1
1938	744.6	262.5	98.7	1 105.8

vande, ägde ifråga om det egna kapitalet till en början en betydande tillbakagång rum, vilken förorsakades av det sjunkande penningvärdet. Då andelslagen sålunda år 1915, inberäknat överskotten, hade eget kapital till ett belopp av 156 milj. nuvarande mark, hade det år 1920 sjunkit till 116 milj. mk. I synnerhet för andelsmejeriernas och -kassornas vidkommande var denna nedgång mycket stor. Men efter år 1920 har det egna kapitalet åter ökats inom alla grupper av andelslag och denna ökning har ej ens avstannat under de senaste depressionsåren. År 1938 överstego handelslagens, andelsmejeriernas och -kassornas egna kapital sammanlagt 1 100 milj. mk.

Andelsrörelsen tillväxte åren 1901—10 ganska snabbt och jämnt, åren 1910—15 var utvecklingen långsammare, åren 1915—20 ojämn, men under vår självständighetstid var den utomordentligt stark, om man undantager depressionstiden 1928—33.

Av alldeles särskilt stor betydelse för andelsrörelsens utveckling i Finland har varit, att vi redan åren 1902—05 fingo till stånd

centralaffärer för rörelsens huvudgrenar. I skydd av dessa har rörelsen icke allenast tillvuxit, utan även tilltagit i inre styrka och förmått genomgå också tider av motgång. Ty även sådana ha drabbat den.

Känt är nämligen, att alltför snabb tillväxt skapar sprött material. Under det första årtiondet hade flera andelslag grundats utan sakkunnig hjälp, till och med mot givna varningar. Härvid hade man mer eller mindre satt sig över såväl lagens stadganden och mönsterstadgarnas anvisningar som jämväl det ekonomiska livets enklaste bud. Därför blev mångt andelslag så svagt, att det icke förmådde hålla sig länge vid liv. I synnerhet då under åren 1908—09 en svår penningknapphet gjorde sig gällande på landsbygden och framkallade flera fallissemang inom affärsvärlden, blev det en tid av tillbakagång även för andelsrörelsen. Den fortgick från år 1908 ända till år 1912.

Denna kris föranledde såväl Sällskapet Pellervo som en del centralaffärer att mer än förr ägna sina krafter åt övervakande och stärkande av andelslagens ekonomi. För detta ändamål ökades bl. a. antalet konsulenter och inrättades år 1909 Andelsinstitutet i Finland, vid vilket årligen anordnades kooperativa kurser om flera veckor för utbildande av andelslagens personal, tills utbildningen senare ordnades så, att en del centralaffärer upprättade egna kooperativa skolor och kurser. Samma år grundades också en finsk andelstidskrift (*Suomen Osuustoimintalehti*) för utbildande av andelslagens styrelsemedlemmar, varjämte man senare begynte utgiva specialtidskrifter för ledare och anställda i olika slags andelslag.

Följden av dessa gemensamma ansträngningar var, att denna fyraårsperiod blev en tid av glädjande konsolidering, vad andelslagens inre utveckling beträffar. Därför kunde man under de följande åren ånyo inrikta arbetet på att göra idén känd i nya trakter av landet och bistå vid grundandet av nya andelslag.

Detta gagneliga arbete och den därav betingade fredliga och lugna

utvecklingen blev kännbart störd under världskriget. Världskriget liksom också de senare inträffade konjunkturväxlingarna inverkade likväl på olika sätt på andelsrörelsens skilda huvudgrenar.

För *handelslagsrörelsen* medförde krigstiden hos oss liksom i andra länder ett enastående uppsving. Allmänhetens ögon öppnades under denna tid för de skuggsidor, som framkallades av privathandelns vinstbegär, och det skydd handelslaget erbjuder i detta avseende. Antalet handelslag, som åren 1909—14 hade minskats, tillväxte med 200, deras medlemsantal ökades från 100 000 till 300 000 och deras försäljning från 600 milj. nutidsmark till inemot 1 ½ miljard. Denna kraftiga utveckling åtföljdes likväl icke av en motsvarande inre konsolidering, varför en hel del handelslag råkade i svårigheter efter kriget. Genom centralorganisationernas försorg utfördes bland dem från och med år 1920 ett målmedvetet konsolideringsarbete. Efter år 1925 inträdde åter inom det ekonomiska livet en typisk högkonjunktur, som delvis frestade också handelslagen i synnerhet till en alltför livlig byggnadsverksamhet. Den bröts år 1928 och efterföljdes av en depression, som allvarsamt skakade vårt ekonomiska liv. Denna tog sin början ett år före världskrisen och räckte till år 1933. Konkurserna voro synnerligen talrika under denna tid, men intet handelslag upphörde av denna orsak med sin verksamhet, även om förlusterna i en del handelslag voro betydande. Däremot nedgick handelslagens försäljning till följd av medlemmarnas försvagade köpkraft. Efter år 1935 ha handelslagen åter snabbt utvidgat sin verksamhet och nått rekordmässiga resultat. Deras medlemsantal uppgår även redan till 606 000 och årsförsäljningen överstiger 5 miljarder mark.

Världskriget hade en mycket ogynnsam inverkan på *andelsmejerirörelsen*. Under de första åren ända fram till år 1916 fortgick den jämna tillväxt, som rörelsen uppvisat efter bakslaget åren 1908—10, så att mejeriernas mjölkinvägning år 1916 steg till 370 milj. kg. Men den dåvarande regeringsmakten fastställde så låga maximipris på smör

och ost, att produktionen blev oräntabel. Följden därav var, att en stor del av mejerierna upphörde med sin verksamhet och att ingen nämnvärd nyanläggning av mejerier förekom. Våra mejeriers mjölkinvägning sjönk även hastigt, så att den år 1918 var endast 160 milj. kg.

Efter år 1920 börjar en ny period av kraftigt uppsving för andelsmejerirörelsen. Medan det under den första tiden, då andelsmejerier grundades, tillkom ungefär 400 sådana, anlades under denna andra period omkring 300 nya mejerier. Följden härav var, att mjölkinvägningen år 1928 översteg 600 milj. kg. Mjölkinvägningens ökning berodde likväl i betydande mån även på den omständigheten, att korna mjölkade betydligt mera än tidigare. Medan t. ex. år 1923 medelmjölmängden per ko var 1 100 kg, så var den år 1928 1 500 kg; år 1938 var den redan 1 950 kg.

Denna gynnsamma utveckling avbröts genom världskrisens inverkan, som svårt drabbade just lantbruket. Ehuru de mjölkande kornas antal i andelsmejerierna ökades intill år 1932, började nedgången i priserna på husdjursprodukter påverka andelsmejeriernas omsättning, som från och med år 1929 intill år 1933 oavbrutet sjönk. Då ungefär hälften av lantbrukets kontanta inkomster härrör från boskapsskötseln, hade detta icke utan statsmaktens mellankomst kunnat stå ut med detta prisfall, som åren 1928—32 för jordbrukarna betydde en minskning av 34 % av priset på ett kg mjölk. I Finland liksom även i andra länder gick staten i författning om att stödja priserna på boskapsprodukter. Härvid utsträcktes det exportpremie-system, som år 1929 infördes för främjande av höns- och svinskötseln, från och med år 1933 även till stödandet av priserna på mjölk och ost, genom vilken åtgärd man kunde höja prisnivån i hemlandet. Men då de låga mjölkpriserna gjorde, att mejerierna ej kunde få tillräckliga inkomster, råkade många av de under högkonjunkturen uppförda dyra nya mejerierna i svårigheter. Då de på många orter utgjorde boskapsägarnas viktigaste inkomstkälla, började man stödja även dem med statsmedel. Genom att ett anslag på inemot 8 milj. mk

beviljades, vartill ytterligare kommo av medlemskåren, Valio m. fl. beviljade understöd, kunde omkring 90 av de mejerier, som råkat i svårigheter, fås ekonomiskt konsoliderade. Men ehuru kristiden i allmänhet åsamkade andelsmejerierna ett betydande avbräck, redde sig emellertid de flesta av dem bra och sörjde även själva för stärkande av sin ekonomiska ställning. Den internationella prisnivån har nog även senare hållit sig låg, men sedan år 1933 visar andelsmejeriernas mjölkinvägning åter stegring, och deras omsättning översteg år 1938 1 300 milj. mk.

Under världskriget gynnade den ryska förtrycksregimen på sitt sätt tillkomsten av *andelsslakterier* genom att bevilja dem ensamrätt till köttanskaffning åt armén, varför det uppstod ett betydande antal sådana i olika delar av landet. Men de voro föga livskraftiga, vilket visade sig däri, att många av de sålunda uppkomna andelslagen upphörde med sin verksamhet, medan andra en längre eller kortare tid förde en tynande tillvaro. Deras verksamhet var främst baserad på handel med nötboskap, emedan svinskötseln var svagt utvecklad. Genom statsmaktens försorg har man likväl sedan år 1929 främjat svinskötseln genom att betala exportpremier för från landet exporterat svinkött, och andelsslakterierna började i sina baconslakterier producera svinkött för export till England i form av bacon. Men framför allt den sedan år 1933 i andelsslakterierna utförda kontroll- och instruktionsverksamheten, de som en följd därav genomförda reformerna och det av statsmakten för ändamålet beviljade stödet ha främjat dessa viktiga andelslags verksamhet. År 1938 hade till 10 provinsiella andelsslakterier anslutit sig närmare 8 000 medlemmar och dessas samt Kreaturscentrallagets sammanlagda omsättning steg till 403 milj. mk, varav på andelsslakterierna kom 270 milj. mk.

Under världskriget infördes till vårt land ännu betydande mängder ryska ägg. Därefter förmådde hönsskötseln i allmänhet tillfredsställa den inhemska förbrukningen, men export förekom endast undantags-

vis. Medan ännu år 1928 importen av ägg översteg exporten, uppgick däremot exporten av dem år 1933 till 10 milj. kg. Denna glädjande förändring åstadkoms närmast av exportpremierna, vilka erlagts för ägg sedan år 1929. Även de åren 1928—32 verkande *äggförsäljningsandelslagens* antal fördubblades och uppgick till inemot 200, och deras medlemsantal ökades från 5 000 till 13 000. Sedermera förorsakade det även på äggmarknaden inträffade internationella prisfallet både en minskning av produktionen och en nedgång av antalet äggförsäljningsandelslag. Å andra sidan upptogo jordbrukarnas handelslag handel med ägg i synnerhet på sådana orter, där äggförsäljningsandelslag icke funnos.

År 1921 inleddes *kooperativ skogsförsäljning* under ledning av Skogsägarnas Skogscentral (Metsänomistajain Metsäkeskus) jämte dotterföretag och denna utvecklade sig under högkonjunkturen på ett mycket lovande sätt. Men på grund av de stora prisfluktuationerna på trävarumarknaden blev denna skogsförsäljningsorganisation mycket svårt lidande på den kris, som inträffade år 1928. De flesta av Skogscentralens dotterföretag upphörde även med sin verksamhet. De senaste åren ha emellertid för de återstående dotterföretagen liksom ock för deras centralaffär varit framgångsrika.

Nya *andelskassor* grundades åren 1902—10 i ungefär lika stort antal som handelslag och andelsmejerier i synnerhet i norra Savolax och Karelen, där procenteriet dittills hade plågat befolkningen som en mara. För andelskassorna hade bakslaget under åren 1908—12 varit så svårt, att Centralkreditanstalten måste avstänga en stor del andelskassor från kredit. Och dessa svårigheter fortforo sedan alltjämt under krigstiden. Ehuru en stor mängd nya kassor tillkom under femårsperioden 1915—20, tillväxte medlemsantalet långsamt, endast med 1 000 om året, och andelskassornas insättningar rentav minskades från 50 milj. nuvarande mark till 24 milj. mk. Detta berodde delvis på brist på medel, då den ryska förtrycksregimen hindrade staten att låna pengar till Centralkreditanstalten, såsom tidigare hade varit

fallet, men delvis även därpå, att jordbrukarna förtjänade bra under kriget samt å andra sidan avhöllo sig från alla nyinvesteringar, betalade sina skulder och satte in pengar på banken.

Men då de sår frihetskriget slagit, hade helnat, började år 1920 en tid av livligt uppsving för andelskasserörelsen, livligare än för någon annan gren av andelsrörelsen. Ett stort antal andelskassor grundades inom det s. k. torpardistriktet, sydvästra Finland, Nyland och Satakunta, i samma mån som torpen blevo självständiga. Även den svenskspråkiga landsbygden, där den bildade klassen tidigare motarbetat grundandet av andelskassor, började förstå deras betydelse. Även de fattiga bönderna i norra Finland tydde sig till andelskassor. Till allt detta bidrog dels lantbruksproduktionens uppsving, jordbrukarnas lust att upptaga nyodlingar, uppföra nybyggnader och anskaffa nya maskiner samt elektrifiera landsbygden, dels torparnas frigörelse, som fick även dessa att intressera sig för framsteg. Andelskassornas antal, som år 1920 var endast 600, uppgick år 1927 till 1 400. Medlemsantalet tillväxte från 31 000 till 120 000 och insättningar från 24 milj. mk till 630 milj. mk.

Men verkningarna av den år 1928 inträdda depressionen voro tunga bland andelskassorna liksom också bland övriga penninginstitut. Vid andelskassornas kreditgivning strävade man målmedvetet till konsolidering av lånen, av vilken anledning de i andelskassorna upptagna amorteringslånen belopp inom fem år ökades med omkring 350 milj. mk. Även införandet av inteckningssäkerhet blev mycket vanligare än förr. Ifråga om avskrivningar på utestående fordringar kommo andelskassorna ganska lindrigt undan. — Under de senaste åren har man begynt sammanslå andelskassor för att giva dem större slagkraft, så att deras antal är i nedåtgående. De hålla även på att från små bykassor utveckla sig till betydande andelsbanker. Härtill har även den starka ökningen av deras insättningar bidragit. Denna ökning tog sin början redan under krisåren, men den har i synnerhet under de senaste åren fått väldiga dimensioner. År 1938 stego andelskassornas depositioner till närmare 1 400 milj. mk.

År 1938 beräknade man, att antalet andelslag i landet uppgick till inalles 5 635 med 941 800 medlemmar. En jordbrukare är även i regeln medlem av 2—3, men i flera fall av t. o. m. 5—6 andelslag. Alla andelslags sammanlagda omsättning steg nämnda år till 8 982 milj. mk.

Den snabba ökningen av de lokala andelslagen och i synnerhet av deras medlemsantal och försäljning har, såsom ovan redan nämdes, i mycket hög grad berott också därpå, att centralaffärer jämförelsevis tidigt uppstått hos oss och att de blivit så starka företag, att de i sin tur kunnat stödja och främja de till dem anslutna lokala andelslagen.

Den första centralaffär, som tillkom i Finland, var *Andelskassornas Centralkreditanstalt* (OKO), som år 1902 bildades av enskilda för saken intresserade personer. Den följdes år 1904 av *Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.* (S. O. K.), år 1905 av *Centralandelsaffären Hankkija m. b. t.*, som bedriver handel med lantbruksförnödenheter, och *Smörexportandelsaffären Valio m. b. t.*, som driver handel med mjölkprodukter och äges av andelsmejerierna. År 1906 ombildades den av svenska storgodsägare redan år 1897 grundade Jordbrukarnas i Finland konsumtionsförening Labor till ett andelslag med namnet *Centralandelslaget Labor m. b. t.*, också det för bedrivande av handel med lantbruksförnödenheter. Förutom dessa ha senare tillkommit *Kreaturscentrallaget* (Karjakeskuskunta), grundat år 1918 av andelsslakterierna, ehuru det nu har nästan enbart jordbrukarhandelslag som medlemmar, *Exportlaget Muna m. b. t.* (Vientikunta Muna r. l.), grundat år 1921 av äggförsäljningsandelslagen, samt *Skogsägarnas Skogscentral A. B.* (Metsänomistajain Metsäkeskus O. Y.), som år 1921 grundades av enskilda skogsägare i form av ett aktiebolag, men som är avsedd att småningom förvandlas till en centralaffär för lokala andelssågar och andra försäljningsandelslag för skogsprodukter.

Den enhetlighet, som det hetsiga partilivet till trots under långa tider varit den finska andelsrörelsens styrka och heder gick förlorad,

då våra sociala förhållanden mot slutet av världskriget alltmera tillspetsades. Sålunda tudelades vår handelslagsrörelse år 1916. Den yttre anledningen därtill var frågan om grunderna för rösträtten vid centralorganisationernas stämmor. Den ena grenen av handelslagsrörelsen, som är ansluten till *Allmänna Handelslagsförbundet* (Y.O.L.) och Centrallaget, kallar sig neutral och den andra framstegsvänlig; den senare grundade år 1916 en egen ideell centralorganisation, benämnd *Konsumtionsandelslagens Centralförbund* (Kulutusuuskuntien Keskusliitto, K. K.) och år 1917 en egen centralaffär, benämnd *Andelspartiaffären* (Osuustukkukauppa r. l., OTK). Likaså har vårt folks språkliga tudelning haft till följd, att andelsverksamheten bland den svensktalande befolkningen separerats i skilda centralaffärer och förbund. Sålunda tillkom år 1918 en ny smörexportaffär, *Centrallaget Enigheten m. b. t.*, år 1919 en ideell centralorganisation, motsvarande Sällskapet Pellervo, *Finlands Svenska Andelsförbund*, och år 1931 en centralaffär för Österbottens svenska äggförsäljningsandelslag, *Österbottens Äggcentrallag*. Dessutom har Åland sedan år 1921 en egen centralaffär, *Ålands Centralandelslag*, som huvudsakligen bedriver handel med mejeriprodukter. — Dessa upplösningstendenser ha i huvudsak berott på de till andelsrörelsen anslutna medlemmar-
nas divergerande strävanden och åskådningssätt. Från denna synpunkt kan man ej förklara den beklagliga schism, som år 1936 inträffade bland de jordbrukarandelslag, som bedriva kreaturshandel, då de inom de olika landskapen verkande kreatursförsäljningsandelslagen utträdde ur Kreaturscentrallaget och grundade en ny centralaffär, *Producenternas Köttcentrallag m. b. t.* (Tuottajain Lihakeskuskuunta r. l.). Den söndrar i hög grad den helhet, som den av den finsktalande jordbrukarbefolkningen i Finland bildade andelsrörelsen utgör, och försvagar dess enhetlighet, även om jordbrukarandelslagens samtliga centralaffärer äro medlemmar av den gemensamma centralorganisationen, Sällskapet Pellervo.

TREDJE KAPITLET.

Andelsrörelsen i Finland, dess byggnad och verksamhet.

I. Lokala andelslag.

I. Handelslag.

Ett handelslag har till uppgift att så förmånligt som möjligt anskaffa sina medlemmar de förnödenheter, som dessa behöva i sitt hushåll. Det är grundat och ägt av sina medlemmar, varför dessa, då de göra inköp i handelslaget, egentligen sälja till sig själva. Därigenom vinna de tvenne viktiga fördelar, vilkas praktiska betydelse är mycket stor: först och främst iakttaga handelslagen i sin verksamhet sunda och rättvisa principer och ställa stränga kvalitetsfordringar på de varor, som de sälja, vilket allt står i överensstämmelse med medlemmarnas intressen, ty det är ju naturligt, att dessa icke vilja bedraga sig själva, och för det andra sänka handelslagen handelsn omkostnader genom att även den affärsvinst, som eljest tillfaller köpmännen, genom förmedling av handelslaget kommer dem själva till godo.

I de stora industriländerna utgöres flertalet av handelslagens medlemmar av industri- och stadsarbetare, åt vilka handelslagen anskaffa uteslutande konsumtionsfönödenheter. I enlighet härmed kallas de i dessa länder även för konsumtionsföreningar och utgöra den viktigaste grenen av konsumentkooperationen. Såsom deras förebild anses de redliga pionjärernas i Rochdale konsumtionsförening, som grundades i England år 1844. Den var visserligen ej den första konsumtionsföreningen, men de av densamma tillämpade praktiska principerna ledde till att konsumtionsföreningarna utbredde sig bland arbetarna i England och sedermera även i övriga industriländer.

Då konsumtionsföreningarnas verksamhet var inskränkt till denna folkklass, blev deras uppgift att skydda konsumenternas intressen genom att så förmånligt som möjligt anskaffa dem de konsumtionsvaror de behövde i sitt hushåll. Till en början omfattade deras verksamhet endast de viktigaste livsförnödenheterna, men den har sedermera utvidgats till att omfatta alla de viktigaste i hushållet behövliga förnödenheterna. Då efterfrågan på dessa blivit tillräckligt stor, ha konsumtionsföreningarna upptagit tillverkning av dem i egna produktionsanläggningar och sålunda har produktionen direkt underlagts konsumtionen. I form av en dylik konsumentkooperativ rörelse ha dessa företag fått väldiga proportioner förutom i England även i Tyskland och de till detta land år 1938 anslutna områdena, Frankrike, Sverige o. a. länder.

Uppgifter om konsumtionsföreningarna och de av dem tillämpade principerna började mot slutet av senaste århundrade sprida sig även bland Finlands växande industriebefolkning och den började grunda sådana till en början i anspråkslös form. Helsingfors Allmänna Konsumtionsförening, som grundades i Helsingfors år 1889, motsvarade redan fullkomligt den rochdaleska urformen och efter dess förebild uppstodo åren 1900—01 i Tammerfors tre av arbetare grundade konsumtionsföreningar, från vilka den sedermera till Konsumtionsandelslagens Centralförbund (K. K.) anslutna arbetarkonsumtionkooperationen räknar sitt ursprung.

Men i agrarländerna började även jordbrukarbefolkningen grunda handelslag såväl för anskaffning av konsumtionsvaror som lantbruksförnödenheter. Bland bönderna i Schweiz uppstodo sådana under namn av lantbruksandelstag. Även om det var de efter Rochdales mönster grundade arbetarkonsumtionsföreningarna, som väckt jordbrukarnas intresse för handelslagen, fingo dessa bland dem karaktären av lantbruksandelstag och anslöto sig direkt till den helhet, som de övriga jordbrukarandelstagen bildade. Så ha jordbrukarna grundat handelslag förutom i Schweiz bl. a. i Ungern, Danmark, Estland och även i Finland.

De av jordbrukarna i Finland bildade kommersiella samföretagens historia går på många orter tillbaka till 1880-talet, men de dåvarande företagen kunde i avsaknad av lagstiftning om kooperativa företag och praktisk erfarenhet ej iklädas sådana former, som skulle trygga deras existens och utveckling till moderna handelsföretag. De första jordbrukarhandelslagen ha veterligen grundats i Ilmajoki, där tvenne handelslags förhistoria går tillbaka till år 1898, och sedermera begynte sådana uppstå även annorstädes på landsbygden. Ehuru Sällskapet Pellervo ingalunda ställde sig likgiltigt till handelslagsrörelsen, ansåg det likväl det vara skäl att tillsvidare uppmana till försiktighet ifråga om grundandet av handelslag, emedan många faror hotade dessas framgång i våra outvecklade förhållanden. Däremot rekommenderade sällskapet för jordbrukarna inköps- och försäljningsandelslag, som skulle ha till uppgift att anskaffa lantbruksförnödenheter och även att försälja sådana lantbruksprodukter, för vilka det på grund av produktionens ringa omfattning ej var möjligt att grunda specialandelslag. Dylika inköps- och försäljningsandelslag hade grundats i Tyskland, Österrike, Frankrike, Sverige m. fl. länder. Genom deras förmedling skaffade sig jordbrukarna sina lantbruksförnödenheter, medan de tillfredsställde sitt behov av konsumtionsvaror dels genom förmedling av privathandlarna, dels arbetarnas konsumtionsföreningar. Även i Finland hade år 1897 redan före Sällskapet Pellervos tillkomst, närmast bland de svensktalande jordbrukarna i Nyland, grundats »Jordbrukarenas i Finland konsumtionsförening Labor».

Det första steget till kooperativ anskaffning av lantbruksförnödenheter var, att jordbrukarna på sina hemorter slog sig tillsammans för att verkställa gemensamma inköp av yrkesförnödenheter. Redan i slutet av senaste sekel började man verkställa gemensamma inköp främst genom tillfälliga sammanslutningar och sedermera genom lantmannagillena, men sedan år 1905 ha även andelskassor och -mejerier utfört sådana. På eget initiativ hade jordbru-

karna emellertid, som ovan nämnts, grundat handelslag, som började anskaffa icke blott konsumtionsvaror utan även lantbruksförnödenheter och bedriva försäljning av sådana lantbruksprodukter, för vilka specialandelslag icke funnos. Även de fåtaliga inköps- och försäljningsandelslag, som grundats och vilkas verksamhet haft framgång, ombildades till handelslag. Emellertid var det först omkring år 1910, som handelslagen i större utsträckning upptogo anskaffning av lantbruksförnödenheter.

Då på initiativ av arbetarkonsumtionsföreningarna i Tammerfors åren 1903—04 höllos handelslagskongresser, vilka resulterade i att man år 1904 grundade en centralorganisation för ideellt arbete och varuanskaffning med namnet *Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.* (Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta r. l., S.O.K.), voro vid dem även en del jordbrukarhandelslag med. Trots sin försiktiga inställning tog Sällskapet Pellervo verksamt del i arbetet på centralaffärens grundande, ja det hade t. o. m. en särskild konsulent för handelslagen ända till år 1912. Till Centrallaget anslöto sig både arbetarkonsumtionsföreningar och jordbrukarhandelslag. Centrallaget och den vid dess sida år 1908 grundade ideella centralorganisationen *Allmänna Handelslagsförbundet*, A. H. F. (Yleinen Osuuskauppojen Liitto, Y. O. L.) leddes emellertid uteslutande i konsumentkooperativ anda och man ställde sig på deras håll avvisande till tanken, att handelslagen kunde ha några uppgifter på lantbrukets område, i vilket avseende man rentav fruktade Sällskapet Pellerovos inflytande. Fastmer dryftade man på kongresserna handelslagsrörelsens förhållande till de olika sidorna av arbetarrörelsen, såsom fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Speciellt handelslagens förhållande till lantbruket och arbetarnas strävanden blevo viktiga principfrågor, som snart gävo anledning till djupgående meningsskiljaktigheter inom den gemensamma handelslagsrörelsen. Det visade sig, att de åsikter, som hystes av å ena sidan jordbrukarhandelslagens och å andra sidan arbetarkonsumtions-

föreningarnas målsmän, voro alldeles oförenliga. Det uppstod tvenne riktningar: *en neutral*, som representerades utav de av jordbrukarna och städernas borgerligt sinnade befolkning grundade handelslagen, och *en framstegsvänlig*, till vilken städernas och landsbygdens arbetare och torpare räknade sig. Konflikterna dem emellan gällde slutligen, vilkendera riktningens representanter, som skulle ha bestämmanderätten i centralorganisationerna. Sålunda blevo grunderna för rösträtten den fråga, kring vilken striden koncentrerade sig.

Såväl vid handelslagens representantmöten som vid Centrallagets stämmor hade varje medlemshandelslag en röst oavsett storleken. I stället för detta önskade arbetarkonsumtionsföreningarna få en röstskala, enligt vilken de större handelslagen, som främst utgjordes av arbetarnas konsumtionsföreningar, skulle fått flera röster. Införandet av en röstskala hade inneburit bestämmanderättens definitiva övergång till arbetarkonsumtionsföreningarna, varför jordbrukarhandelslagen bestämt motsatte sig det. Då någon uppgörelse ej kom till stånd, grundade arbetarkonsumtionsföreningarna år 1916 ett eget ideellt centralorgan, *Konsumtionsandelslagens Centralförbund* (Kulutusosuuskuntien Keskusliitto, K. K.), och följande år även en partiaffär, *Andelspartiaffären m. b. t.* (Osuustukkukauppa r. l., OTK).

Sedan arbetarkonsumtionsföreningarna utträtt ur A.H.F. och Centrallaget, kunde de neutrala handelslagen uppgöra sitt verksamhetsprogram helt efter sitt eget sinne. Vid behandling av frågan om den neutrala handelslagsrörelsens uppgifter och dess ställning i samhället uttalade A. H. F:s representantmöte år 1931 följande: »Den neutrala handelslagsrörelsen har till uppgift att på nationalekonomiskt förmånligaste sätt verkställa varudistributionen och deltaga i tillverkningen av varorna, stödja medlemmarnas ekonomiska verksamhet genom att även deltaga i förmedlingen av deras produkter, då detta med hänsyn till de olika kooperationsarternas verksamhetsområden eller med stöd av andra förutsättningar bäst lämpar sig för handels-

lagsrörelsen, genom att främja medlemmarnas intresse för sparsamhet och deras yrkesskicklighet samt genom att lära dem tänka ekonomiskt, underlätta deras utkomst och näringsutövning samt öka deras välstånd, vilket samtidigt innebär möjlighet till ökad företagsamhet på medlemmens eget arbetsområde och ett ökat tillgodoseende av hans kulturbehov samt härigenom stärka grundvalarna för den nuvarande samhällsordningen.»

Även om handeln med lantbruksvaror kunde de neutrala handelslagen nu fatta principiella beslut i positiv riktning. Redan 1920 års representantmöte uppmanade handelslagen att med kraft upptaga handeln med lantbruksförnödenheter och -produkter, emedan det — såsom man senare vid 1932 års representantmöte uttalade — för att stödja den produktion, de neutrala handelslagen bedriva, är av nöden att skapa en så riklig och regelbunden avsättning för lantbruksprodukter som möjligt, varför detta sålunda hör till den neutrala handelslagsrörelsens uppgifter.

K. K. har å sin sida vid sitt representantmöte år 1921 förklarat, att den framstegsvänliga handelslagsrörelsen har till uppgift att betjäna de mindre bemedlade folklagren för tillvaratagande av deras konsumentintressen. Men även K. K. uppmanade åren 1928 och 1938 konsumtionsandelslagen att i mån av möjlighet utbygga sin handel med lantbruksförnödenheter och -produkter.

Vid fastställandet av handelslagsrörelsens riktning och uppgifter har inom de båda riktningarna, den neutrala och den framstegsvänliga, den uppfattning medlemskåren har om sociala och politiska frågor gjort sin inverkan gällande. Det avgörande har härvid varit, att den neutrala handelslagsrörelsens medlemskår i främsta rummet utgöres av jordbrukare och städernas samt övriga konsumtionscentras borgerliga element, den framstegsvänliga handelslagsrörelsens åter av de socialdemokratiska arbetarna och den till samma parti hörande småbrukarbefolkningen. Efter handelslagsrörelsens tudelning fördes ännu

i långa tider en häftig kamp om vilken folkgrupp, som skulle ha bestämmanderätten i de olika handelslagen och till vilken centralorganisation de sålunda skulle vara anslutna. Och den medlemsgrupp, som drog det kortaste strået, grundade i flera fall på orten ett nytt handelslag, vilket anslöt sig till den centralorganisation, som hade dess gillande. Sålunda ha de båda riktningarna utbredd sig sida vid sida både i städerna och på landsbygden, och i samma riktning går utvecklingen ännu i dag som är. Ehuru de praktiska verksamhetsprinciperna inom de båda riktningarnas handelslag äro i stort sett likartade, har olikheten i medlemskårens sammansättning föranlett olikheter i deras kommersiella uppgifter och egenproduktion, delvis även i deras struktur.

Av de principer, som gälla för handelslagens verksamhet, äro de flesta gemensamma för alla andelslag. Sådana äro t. ex. den s. k. *öppna dörrens princip*: var och en som kan anlita andelslaget, kan även bli medlem av detsamma; *frihet*: medlemskapet är frivilligt, så att något tvång att bli medlem icke får förekomma; *demokrati*: varje medlem är i lika mån berättigad att utöva inflytande på andelslagets ledning; *återbäringen*: överskottet fördelas bland medlemmarna i den proportion envar anlitat andelslagets rörelse; och till sist: *kooperationens neutralitet*. Vidare kunna bland de av handelslagen iakttagna principerna nämnas följande:

1. Endast goda och oförfalskade varor böra säljas och även i övrigt böra redliga affärsprinciper iakttagas. Även denna princip, vars iakttagande numera är i lag påbudet, gäller givetvis för alla andelslag.

2. Försäljning sker uteslutande till fasta pris och mot kontant betalning, så att den såväl för medlemmarna som för handelslaget fördärvliga kredithandeln fås helt och hållet avskaffad. Kredithandel förekommer likväl alltjämt i någon utsträckning i handelslagen i Finland, ehuru man från centralorganisationernas sida energiskt arbetat

på att få den avskaffad. Kontantbetalningsprincipen kan nog tillämpas även inom handeln med många lantbruksförnödenheter, men likväl är det icke alltid ändamålsenligt att utan vidare strängt tillämpa kontantbetalningsprincipen t. ex. i handeln med gödningsämnen och lantbruksmaskiner. Jordbrukarhandelslagen kunna undgå att bevilja varukredit på så sätt, att de inleda samarbete med ortens andelskassa sålunda, att andelskassan beviljar kredit åt de medlemmar, som anskaffa lantbruksförnödenheter genom förmedling av handelslagen. Även mot regelbunden likvid från mejerikontot bedrives i mångt jordbrukarhandelslag med god framgång försäljning i synnerhet av kraftfoder. Konsumtionskredit böra handelslagen däremot ovillkorligen avhålla sig ifrån.

3. Vid varornas prissättning böra på orten gängse skäliga dagspriser i allmänhet iakttagas.

4. Handelslaget bör försöka samla sig eget kapital genom avsättning till fonderna. Av denna orsak har till en början ingen återbäring av överskott ägt rum till medlemmarna. Sedan sådan utan skada för rörelsen kan utdelas, utbetalas en måttlig ränta, högst 6 %, på insatskapitalet. Sedan reservfonden ytterligare ökats genom överförande till densamma av en betydande del av det återstående överskottet, fördelas återstoden bland medlemmarna i förhållande till den summa, för vilken de under året gjort inköp i handelslaget. Då i Finland handelslagens insatskapital har varit utomordentligt litet, avsattes under de första åren allmänt hela överskottet till fonderna. Sedan handelslagets ställning på detta sätt blivit konsoliderad, började man återbära 1—3 mk på varje 100 mks inköp. I jordbrukarhandelslagen kan återbäring ges även i förhållande till den summa, för vilken medlemmarna genom dessas förmedling sålt lantbruksprodukter. Numera har man i de neutrala handelslagen beslutat bilda särskilda medlemsfonder. De äro fonder, som bildas av den medlemmarna tillfallande återbäringen sålunda, att hälften därav avsattes till medlemsfonden. Fonden blir för en tid av tio år inne-

stående som lån hos handelslaget och den löper med samma ränta som insatskapitalet, alltså i allmänhet med 6 %. Medlemmarna komma sålunda att i form av kapitalbelopp, som äro i deras personliga ägo, ställa nödigt rörelsekapital till handelslagets förfogande. Efter tio år utbetalas beloppet utan uppsägning till resp. medlem eller dennes rättsinnehavare. — I de framstegsvänliga handelslagen åter har man icke endast gjort avsättningar till fonderna, utan även sökt höja insatserna. Vid utgången av år 1938 hade 94 av K. K:s medlemshandelslag höjt sina insatser till 300 mk.

5) En del av årsöverskottet bör anslås för utbredande och fördjupande av kooperativ upplysning samt, i händelse affärens ställning tillåter det, även för andra allmännyttiga ändamål.

6) Handelslaget har naturligtvis i främsta rummet till syfte att betjäna sina egna medlemmar. Men dessutom sälja handelslagen även till icke-medlemmar och bevilja även dessa återbäring i den mån sådan utdelas. Denna utbetalas likväl icke kontant, utan de kunna därmed, om de så önska, erlagga sin inträdesavgift och insats och bli sålunda medlemmar av handelslaget. Önska de icke detta, överföres deras återbäring till reservfonden.

En viktig principfråga har varit, huru stort handelslagets verksamhetsområde bör vara, om det är förmånligast att i en stad eller en landskommun grunda flera små eller ett stort handelslag, som efter behov öppnar butiker i olika delar av sitt verksamhetsområde. Utvecklingen har gått i den riktningen, att på orter, som i bosättnings- och kommunikationshänseende utgöra ett enhetligt hushållningsområde, ett enda handelslag bildats för hela detta område. För det mesta utgöres handelslagets verksamhetsområde sålunda av en stad med närmaste omnejd eller en landskommun antingen ensam eller i förening med mindre grannkommuner. I enlighet härmed har man arbetat på de små byhandelslagens sammanslagning till handelslag, omfattande ett enhetligt hushållningsområde. — Likaså finnes det i Finland liksom i en

del andra länder s. k. distriktshandelslag, som omfatta stora områden och ha ett stort antal butiker i olika delar av sitt verksamhetsområde. Dylika storhandelslag finnas i synnerhet inom K. K:s medlemskår, och de omfatta en stad med förstäder eller vidsträckta landsdelar.

I medeltal uppgår antalet medlemmar i de neutrala handelslagen till 718 och i de framstegsvänliga till 2 453 medlemmar per handelslag. De förra ha i medeltal 7 egentliga butiker, de senare 19. År 1938 hade de förra en årsförsäljning av i genomsnitt 7 milj. mk och de senare 17 milj. mk.

Insatsen var i handelslagen tidigare endast 10—20 mk. För närvarande gäller som regel, att insatsen icke sättes lägre än 100 mk; bland K. K:s medlemshandelslag har man sökt få insatsen höjd till 300 mk. Tillskottsplikten fastställdes tidigare till 50—100, numera vanligen till 300 mk. Tillskottsplikten är vanligen lika stor för varje medlem, oberoende av antalet insatser. Insatser kunna tagas flera eller färre alltefter varje medlems inköp, förmögenhet och intresse för Kooperationen; likväl begränsas i stadgarna det antal insatser, som en medlem får taga i ett handelslag.

Sedan handelslagen vunnit en tillräckligt solid ställning, ha de själva börjat tillverka sådana varor, som de tidigare inköpt annorstädes och som medlemmarna behöva i så stor utsträckning, att en egen produktionsanläggning blir lönande. Det är givet, att behovet av egna produktionsanläggningar är rätt så begränsat i de neutrala handelslagen. I synnerhet handelslag med en stad som centrum ha likväl anlagt i synnerhet bagerier och läskedrycksfabriker och på landsbygden spannmålslagerhus, taktegel fabriker m. m. Sammanlagt ha de 141 produktionsanläggningar, vilkas produktionsvärde år 1938 var 64 milj. mk. De framstegsvänliga handelslagen, vilkas huvudsakliga medlemskår utgöres av arbetarmassorna i större konsumtionscentra, ha mycket bättre förutsättningar att bedriva egenproduktion. De hade år 1938 173 produktionsanläggningar med ett produktionsvärde av 380 milj. mk. Vardera riktningens handelslag ha

öppnat kaféer och matserveringar. Sådana hade de neutrala handelslagen år 1938 till ett antal av 164 och de framstegsvänliga likaså 164.

Till följd av att insatsen är så liten, har insatskapitalet icke tillvuxit så snabbt som önskvärt varit med hänsyn till handelslagsrörelsens utveckling. Till följd härav ha handelslagen varit i behov av kapital från annat håll. För detta ändamål vände sig handelslagen först till sina medlemmar, hos vilka man upptog s. k. medlemslån mot skuldsedel o. a. dyl. Senare fingo handelslagen rätt att inrätta sparkassor, i vilka medlemmarna insatt sina besparingar och sålunda ställt betydande kapital till sina handelslags förfogande. Dylika sparkassor funnos år 1938 i 198 neutrala handelslag och insättningarna stego till 300 milj. mk och i 88 framstegsvänliga handelslag, och insättningarna i dem utgjorde 401 milj. mk.

Under tider av större penningbehov ha handelslagen varit tvungna att vända sig till penninginstituten. Till en början upptogos lån främst i spar- och affärsbankerna, men sedan andelskassornas depositionsrörelse utvidgats så, att de kunnat finansiera även jordbrukarnas andelslag, ha många jordbrukarhandelslag anslutit sig till andelskassan på orten och anlitat denna som sin bank och sålunda vid behov erhållit lån i den och placerat sina lediga kapital där.

Såsom ovan redan nämnts, ha jordbrukarhandelslagen utvidgat sin verksamhet till att omfatta även anskaffning av lantbruksförnödenheter och försäljning av en del lantbruksprodukter. Dessa handelslag äga även goda kommersiella förutsättningar att driva handel med lantbruksförnödenheter. Emedan lantbruksförnödenheternas, d. v. s. frövarornas, gödnings- och fodermedlens, arbetsredskapens, maskinernas och maskindelarnas kvalitet är mycket varierande, kan lantmannen endast sällan själv komma underfund därmed och ej heller har han alltid tid att låta undersöka dem i en kontrollanstalt. Handeln med dessa varor måste sålunda bygga på förtroende, och lantmannen är vid inköp av dem tryggnad för besvikelser endast i den mån säl-

jaren anser det vara sin skyldighet att sälja duglig vara till skäligt pris. Så ha de i vinstsyfte arbetande privataffärerna icke alltid gjort, ty de goda förtjänstmöjligheterna ha ofta frestat dem att till jordbrukarna sälja mindervärdiga, stundom rentav värdelösa, ja t. o. m. skadliga varor, som utbudits till ett något billigare pris än fullgod vara. Dessutom ha privataffärernas agenter ofta lockat jordbrukarna att köpa för dem olämpliga varor eller mera än de behöva och utbudit sådana även på kredit, vilket sålunda förorsakat dem mångdubbel skada. Dessa missförhållanden har man givetvis kunnat undgå i jordbrukarhandelslagen, vilka ha till uppgift att sköta även denna bransch i överensstämmelse med lantbrukets intressen.

Då handelslagen började sälja lantbruksförnödenheter, organiserade de denna verksamhet först i form av gemensamma inköp med undvikande av en längre tids lagring. Senare, efter det nödig erfarenhet vunnits, ordnades även handeln med dessa varor på samma sätt som handelslagets övriga affärsverksamhet. De handelslag, i vilka handel med lantbruksvaror bedrivs i större utsträckning, ha anställt en med branschen och förhållandena inom lantbruket förtrogen person för att sköta denna. I händelse på någon ort övriga jordbrukarandelag fortfarande ordna gemensamma inköp av lantbruksförnödenheter, borde även de göra sina inköp genom handelslagen. Ty en förutsättning för att dylika gemensamma inköp i längden skola lyckas är, att handelslaget får vara det centralorgan, som sköter den kommersiella sidan och ombesörjer varornas mottagning, uppbevaring och distribution.

Den kooperativa anskaffningen av lantbruksförnödenheter har emellertid icke sin framgång garanterad med mindre de lokala samköpen och handelslagens beställningar göras genom en kooperativ centralaffär, som bedriver handel med lantbruksförnödenheter. På grund härav hoppades Sällskapet Pellervo, att Labor skulle ändra sina stadgar så, att det skulle bliva ett av i främsta rummet de lokala inköpsöreningarna bildat centralandelag. Då detta ej lyckades, grundade Sällskapet Pellervo år 1901 Pellervos Förmedlingsaffär,

som förmedlade samköpen till tillförlitliga privata partiaffärer. År 1905 blev denna förmedlingsaffär självständig under namn av *Centralandelsaffären Hankkija m. b. t.* (Keskusosuusliike Hankkija r. l.), som grundades av de andelskassor och -mejerier, som verkställde samköp. Men sedan jordbrukarhandelslagen allmänna begynt bedriva handel med lantbruksförnödenheter, anslöto de sig till Hankkija och utgöra nu den viktigaste delen av dess medlemskår. Även Labor ändrade år 1906 sina stadgar och sedan dess lyder dess namn Centralandelslaget Labor m. b. t. I själva verket är Labor likväl fortfarande främst ett lokalt andelslag för en del privata svenska jordbrukare.

Handelslagens verksamhet har ytterligare utvidgats till att omfatta icke allenast handel med lantbruksförnödenheter, utan även -produkter.

För spannmålsförsäljning ha i en del länder grundats särskilda spannmålsförsäljningsandelslag. Ehuru man även i Finland till en början hade för avsikt att grunda sådana och Sällskapet Pellervo t. o. m. utgav en handbok för ändamålet, kunde jordbrukarna likväl producera så pass litet spannmål för avsalu och kvantiteten därav varierade därjämte under olika år, så att dylika andelslag ej ägde nödiga verksamhetsbetingelser. Däremot började jordbrukarna från och med 1910-talet sälja sin spannmål genom handelslagen, och denna bransch har sedermera officiellt upptagits på jordbrukarhandelslagens program. Flera handelslag ha redan uppfört spannmålslagerhus, utrustade med behövliga maskiner, och där ha även lagren av övriga lantbruksvaror förlagts. Även denna bransch har upparbetats av Hankkija, som på detta område utfört ett framgångsrikt instruktionsarbete. Resultatet av dessa åtgärder har varit, att ehuru spannmålsproduktionen ökats så, att vårt land är i det närmaste självförsörjande ifråga om rågproduktionen och tillfredsställer inemot 70 % av veteförbrukningen, särskilda spannmålsförsäljningsandelslag icke behövt grundas. Omkring 60 % av den spannmål, som kommer ut i handeln, förmedlas av handelslagen.

På samma sätt kunna handelslagen främja ägghandelns ordnande på kooperativ grund i synnerhet på sådana orter, där det på grund av

produktionens litenhet icke lönat sig att grunda ett äggförsäljningsandelslag. På orter, där produktionen är större, ha handelslagen inlett samarbete med äggförsäljningsandelslagen och fungera som disponenter för dem, eller bedriva för egen räkning handel med ägg. Dyliga jordbrukarhandelslag ha även anslutit sig till *Exportlaget Muna m. b. t.* (Vientikunta Muna r. l.).

Likaså ha handelslagen begynt uppsamla slaktboskap bland sina medlemmar. Denna expedieras till *Kreaturscentrallaget m. b. t.* (Karjakeskuskunta r. l.) eller det andelsslakteri, inom vars område de arbeta. Närmast inom de områden, där andelsslakterier icke finnas, började handelslagen även ansluta sig till *Kreaturscentrallaget*, som efter de provinsiella andelsslakteriernas utträde ur detsamma blev en centralaffär för jordbrukarhandelslagen.

Vidare ha handelslagen begynt uppsamla och förmedla medlemmarnas trädgårdsprodukter, potatis samt en del naturprodukter.

En av de viktigaste förutsättningarna för handelslagens framgång är, att de genast från början ansluta sig till centralorganisationerna och övriga gemensamma företag. Detta ha handelslagen i Finland även gjort så allmänt, att endast några få byhandelslag stå utanför centralorganisationerna. De neutrala handelslagens ideella centralorganisation är Allmänna Handelslagsförbundet (A. H. F.), som bildas av 15 handelslagsdistrikt runt om i landet; av dem äro 12 finsk- och 3 svenskspråkiga. De neutrala handelslagens centralaffärer äro *Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.* (S. O. K.), *Centralandelsaffären Hankkija m. b. t.* och *Kreaturscentrallaget m. b. t.*, varjämte en del handelslag äro medlemmar av *Exportlaget Muna*. Största delen av de finskspråkiga jordbrukarhandelslagen har anslutit sig till *Sällskapet Pellervo*, vilket även deras centralaffärer tillhöra; de svenskspråkiga handelslagen äro anslutna till *Finlands Svenska Andelsförbund*. - De framstegsvänliga handelslagens ideella centralorganisation är *Konsumtionsandelslagens Centralförbund (K.K.)*, vartill höra 9 handelslagsförbund, och deras partiaffär är *Andelspartiaffären (OTK)*.

Vardera riktningens nuvarande omfattning framgår av följande tabell.

S.O.K:s och K.K:s medlemshandelslag år 1938.

	Analet handelslag	Försäljningsställen	Medlemsantal	Försäljning, milj. mk	Egenproduktionens värde, milj. mk	Sparkasse-depositioner, milj. mk	Eget kapital, milj. mk
S.O.K:s medlemshlg	417	3 507	299 315	3 034.4	64.1	299.7	418.5
K.K:s »	125	2 852	306 673	2 103.3	380.5	400.7	326.1

Samtliga handelslags utveckling åren 1903—38 framgår av följande tabell.

Handelslagen åren 1903—38.

År	Analet handelslag	Försäljningsställen	Medlemsantal	Försäljning, milj. mk	Produktionsanläggningar	Spar-kassor	Eget kapital, milj. mk
1903	88	132	14 000	5	—	—	—
				50			
1905	187	246	29 000	12	—	—	0.8
				120			8.0
1910	456	762	87 000	47	—	—	4.5
				470			45.0
1915	431	998	113 000	91	54	—	11.7
				650			83.5
1920	634	2 422	331 000	1 450	138	88	93.3
1925	582	3 210	387 000	2 382	227	188	237.9
1930	534	4 806	467 000	2 986	249	267	435.5
1935	532	5 165	518 000	3 320	277	267	545.6
1936	534	5 539	537 000	3 762	294	271	598.2
1937	539	5 912	562 000	4 672	322	282	678.7
1938	542	6 359	606 000	5 138	314	286	744.6

2. Andelsmejerier och mjölkförsäljningsandelslag.

Förädling och försäljning av mjölk ombesörjdes under det senaste århundradet främst av enskilda mejeriföretag, som uppköpte mjölken av kreatursägarna i omnejden. Men då de givetvis tillvaratogo blott sina innehavares intressen, kunde de icke tillgodose mjölkleverantörernas behov. De betalade icke tillräckligt för mjölken och brydde sig icke om en förbättring av smörets kvalitet och i allmänhet ej heller om mejerihanteringens främjande. Då det mellan dem och kreatursägarna rådde samma förhållande som mellan köpare och säljare, var det ej möjligt att i mejeridriften få till stånd sådana kapitalkrävande förbättringar, vilkas lönsamhet hade förutsatt ett bestående ömsesidigt förtroende dem emellan. Till följd härav voro dessa privata mejerier mycket primitiva och i tekniskt hänseende anspråkslösa anläggningar.

Först andelsidéns tillämpning på mejeriföretagen öppnade vägen för mejerihanteringens utveckling. Ty i ett *andelsmejeri* förenas mejeriägarens och leverantörens intressen i samma personer. Det finnes icke längre varken köpare eller säljare, och kreatursägarna kunna förden skull hysa förtroende för sitt mejeri. Då till detta ömsesidiga förtroende ytterligare kommer en bindande förpliktelse att anlita företaget, kan man utan större risk anskaffa till mejeriet dyra tidsenliga maskiner, som möjliggöra en förbättring av produkternas kvalitet. Endast ett andelslag kan förplikta sina medlemmar att vid boskapsskötseln och mjölkbehandlingen iakttaga sådana förfaringssätt, som garantera en god råvarutillförsel till mejeriet. På detta sätt är andelsmejeriets verksamhet ägnad att förbättra produkternas kvalitet och samtidigt höja det pris, som betalas för råvaran.

Ett andelsmejeri är sålunda en av kreatursägarna grundad anläggning för tillverkning av mejeriprodukter, vilken äges av mjölkleverantörerna gemensamt genom ett för detta ändamål bildat andelslag och vilken de i andelslagets namn och för dess räkning anlita. I mejeriets anläggnings- och underhållskostnader deltagar varje medlem i för-

hållande till den mån i vilken han anlitar mejeriet, och enligt samma grunder blir han delaktig av dess överskott. Alla traktens kreatursägare, både större och mindre, kunna bli medlemmar av mejeriet.

Då ett andelsmejeri grundas, väljes platsen för detsamma så, att största möjliga mängd mjölk eller grädde kan levereras till mejeriet från omnejden. Vidare försäkrar man sig om att så många kreatursägare ansluta sig till företaget, att de dem tillhöriga kornas antal är tillräckligt stort.

Mejeriets anläggningskostnader få icke bliva så höga, att låneräntorna komma att i alltför hög grad trycka ned mjölk- och gräddpriset. Erfarenheten har givit vid handen, att i händelse mejeriets årsförsäljning (totalinkomster) icke är minst två gånger så stor som anläggningskostnaderna, kommer dess räntabilitet att för långa tider förbli svag. Mejeriets försäljning bestämmes genom att multiplicera den beräknade mjölk- eller fettkilovägningen med dess bruttopris, vilket fås t. ex. från andelsmejeriernas driftstatistik. Mjölkinvägningen uppskattas efter antalet tecknade insatser (kor), varvid den årliga mjölkinvägningen per insats i västra Finland kan beräknas till 1 700 kg och i östra och norra Finland till 1 300 kg och i gräddmejerierna till grädden från 1 000 kg mjölk. Innan ett tillräckligt antal medlemmar med ett erforderligt antal kor i laglig ordning anslutit sig till mejeriet, få inga som helst affärsförbindelser för mejeriets räkning avslutas.

Det är av synnerligen stor vikt för mejeriets framgång, att stadgarna förplikta medlemmarna att teckna lika många andelar i andelslaget som de ha mjölkande kor samt att till mejeriet leverera all utöver det egna hushållets behov disponibel mjölk eller grädde. För att ett andelsmejeri skall bli ekonomiskt starkt och för att det skall kunna med lätthet betala de skulder, det till en början nödgas ikläda sig, måste en tillräckligt stor *insats* fastställas och medlemmarna ikläda sig en *tillskottsplikt* av nödigbefunnen storlek samt jämväl vara beredda att giva andelslaget ett s. k. *fyllnadslån*. Alla dessa avgifter

skola av medlemmarna erläggas i förhållande till de av varje medlem i andelslaget tecknade insatserna, d. v. s. efter koantalet. Insatsen och fyllnadslånet böra vara så höga, att deras summa, multiplicerad med totalantalet kor, täcker mejeriets anläggningskostnader. Insatsen bör i enlighet härmed fastställas till 200 och fyllnadslånet till 300 mk, och dessa avgifter böra erläggas inom förloppet av 3—5 år. Tillskottsplikten kan begränsas till 500 mk, om mejeriets anläggningskostnader varit låga, men bör ifall av behov sättas högre, ända upp till 1 000 mk.

Andelsmejerierna erhålla vanligen lån av staten intill halva beloppet av anläggningskostnaderna. Dylika lån förmedlas numera av *Andelskassornas Centralkreditanstalt* (se sid. 137) främst genom förmedling av andelskassorna. Dessutom ha mejerierna fått lån antingen från andelskassorna eller från affärs- och sparbankerna samt av enskilda personer. Då ett mejeri grundas och maskiner anskaffas till detsamma, ligger det i andelsmejeriets intresse, samtidigt som det är med andelsidén förenligt, att anlita jordbrukarnas egen kooperativa centralaffär *Hankkija* (se sid. 120), som levererat och uppställt de flesta mejerianläggningar i landet och därför även besitter den största erfarenheten inom denna bransch.

Då ett mejeri grundas, är det endast små kontanta inbetalningar, som fordras av kreatursägarna. Ty blott en liten del, 20—30 mk, av insatsen erlægges kontant, medan återstoden innehålles vid månadslikviderna. På samma sätt hopbringas även underhållskostnaderna för mejeriet o. a. löpande utgifter genom innehållande för ändamålet av vissa procent av mjölkens pris.

Mjölket beräknas på grund av det för produkterna erhållna priset samt mjölkens fetthalt och kvalitet. Årsöverskottet fördelas, i den mån detsamma icke överföres till andelslagets fonder eller användes till extra amorteringar, mellan medlemmarna i proportion till det penningbelopp envar under årets lopp uppburit för sin mjölk.

I det föregående har det varit tal om mejerier i allmänhet. I trakter med goda vägar och tät bosättning, där en tillräcklig mängd råvara

kan erhållas i form av mjölk, ha grundats *mjolkmejerier*. I Savolax och Karelen mera kuperade trakter, där bosättningen är gles och vägarna sämre, är *gräddmejeriet* lämpligare. Men även här ha i trakter med tätare bosättning och affärscentra grundats mejerier av blandad typ, som mottaga både mjölk och grädde. Nuförtiden grundas ej mera nya gräddmejerier, ty erfarenheten har visat, att fettkilomängden per insats i regeln är lägre än i mjolkmejerierna, varförutom gräddmejerierna ha svårt att tillfredsställa de allt strängare kvalitetsfordringarna på smör.

Andelsmejerierna voro i Finland liksom i Danmark till en början främst avsedda för smörberedning. Sedermera fann man enbart smörberedning ensidig och ekonomiskt mindre lönande än en mångsidigare affärsverksamhet. Av denna orsak började man ägna uppmärksamhet även åt försäljning och förädling av mjölkens ostämne. *Ostberedningen*, som i Finland till en början låg i händerna på schweiziska ostmästare och som nästan uteslutande bedrevs i dem tillhöriga uppköps- eller gårdsmejerier, har till största delen övertagits av andelsmejerierna. Denna förädlingsproduktion utvecklade sig under de första åren av världskriget på ett lovande sätt, men avbröts sedan till följd av den svåra livsmedelsbristen. Ostberedningen vidtog emellertid på nytt år 1920 och har sedan utvecklats avsevärt. År 1938 tillverkades i 517 andelsmejerier 31.5 milj. kg smör och i 83 mejerier 7.2 milj. kg ost.

Utom smör- och ostberedning bedriva andelsmejerierna även en betydande handel med mjölk. För detta ändamål ha dessutom kring konsumtionscentra i södra Finland grundats *mjölförsäljningsandelslag*, som till sin organisationsform likna andelsmejerierna; år 1938 fanns det 144 sådana i verksamhet. Mjölförsäljningsandelslagens verksamhet kan vara räntabel på orter, där man dagligen får ihop ett par hundra liter mjölk. De öppna sålunda avsättningsmöjligheter även för sådana småbrukare, som eljest helt och hållet skulle stannat utanför det kooperativa samarbetets krets. År 1938 sålde

andelsmejerierna och mjölkförsäljningsandelslagen 184 milj. kg mjölk.

Vid mjölkproduktionen spelar kvaliteten en viktig roll vid sidan av kvantiteten, emedan den å sin sida inverkar på mejeriprodukternas kvalitet och priserna på dem. Kvaliteten var av stor betydelse redan före kriget, men ännu viktigare har den blivit efter kriget. Detta beror i huvudsak därpå, att produktionen i skilda länder ökats och att England, den huvudsakliga köparen av mejeriprodukter, alltmera har begynt gynna sina koloniers produkter. För att Finland sålunda skall på den engelska marknaden kunna konkurrera med det fina danska smöret och det gynnade kolonialsmöret, har man måst göra allt vad man kunnat för att förbättra kvaliteten. Härvid har man haft en utomordentligt stor hjälp i *kvalitetsbetalningssystemet*. Det infördes vid mjölkavräkningarna delvis redan under de första krigsåren, men lämnades sedan nästan helt åsido. Efter år 1920 har antalet av de mejerier, som tillämpa kvalitetsbetalningssystemet, år för år ökats, och för närvarande beakta alla de andelsmejerier, som arbeta för export, och över 90 % av samtliga andelsmejerier även kvaliteten vid sina avräkningar för mjölk och grädde. Råvarans kvalitet har även, tack vare kvalitetsbetalningssystemet, till den grad förbättrats, att numera över 80, ja på mera utvecklade orter 90 % av mjölkleverantörerna höra till klass I, medan antalet före kvalitetsbetalningssystemets införande var endast 30—35 %. Kvalitetsbetalningssystemets inverkan har kunnat förmärkas icke allenast på mjölkens kvalitet, utan den har slagit sin stämpel även på mejerimedlemmarnas hemförhållanden genom att väcka till liv intresset för snygghet och renlighet. Men framför allt har den höjt mejeriprodukternas kvalitet och sålunda tillfört kreatursägarna större inkomster än förr.

Av den betydelsefulla inverkan, som andelsmejerierna och mjölkförsäljningsandelslagen haft på vår boskapsskötsel, har emellertid endast en del av våra kreatursägare blivit direkt delaktig. År 1938

voro 78 600 kreatursägare medlemmar i andelsmejerierna, och av Finlands totala koantal hörde 34% till andelsmejerierna, medan i Danmark omkring 82 % av korna tillhöra dem. I sådana mera välmående delar av landet som Satakunta, sydvästra Finland och delvis Tavastland och Sydösterbotten, tillhöra 80, ställvis 90 % av korna andelsmejerierna, men det finnes många orter i landet, där ingen enda ko och många socknar, där endast 10—15 % av korna äro inskrivna i andelsmejeriet.

Det är sålunda ej att undra på att medlems- och koantalet i Finlands andelsmejerier är litet, jämfört med andra länders andelsmejerier. Medlemsantalet understiger 100 i omkring 60 % och överstiger sålunda detta tal i 40 % av mejerierna. Antalet kor åter understiger 500 i halva antalet mejerier och överstiger 1 000 endast i 20 % av dem. Det genomsnittliga medlems- och koantalet i andelsmejerierna har dessutom under de senaste åren minskats, vilket beror därpå, att nya mejerier anlagts antingen i avsides trakter eller att större mejeridistrikter delats upp i mindre. I medeltal fanns det i andelsmejerierna år 1938 116 medlemmar med ett genomsnittligt koantal av 700.

Liksom mejerierna i allmänhet äro små, äro även deras medlemmar till största delen små kreatursägare. År 1938 hade blott 5 % av andelsmejeriernas ägare flera än 15 kor, varemot över hälften (58 %) hade blott 4—15 kor och 37 % endast 1—3 kor.

Trots sin ringa storlek ha andelsmejerierna i Finland utvecklat sig till industrianläggningar, som uthärda en jämförelse med mejerierna i utlandet, ja delvis t. o. m. kunna tjäna som mönster. Deras byggnader äro i huvudsak av tegel, betong eller sten, endast i mera avsides liggande trakter äro de av trä. Som drivkraft användes ånga, elektricitet eller vatten; endast i några få tidigare uppförda mejerier användes alltjämt häst- eller handkraft. Mjölkförsäljningsandelslagens behov av drivkraft är givetvis ganska ringa.

Med mejerirörelsen kunna andelsmejerierna kombinera även *andra anläggningar*. Tidigare ordnade mejerierna gemensamma inköp av

lantbruksförnödenheter, tills denna bransch övertogs av jordbrukarnas handelslag. Många mejerier ha skaffat sig antingen en ångkvarn, såg, pärthyvel eller någon annan dylik anläggning. Erfarenheten har likväl visat, att många andelsmejerier råkat i svårigheter på grund av dylika kombinationer. Därför är det bäst att för dylika uppgifter grunda särskilda andelslag. — I förening med ostmejerierna anlägges vanligen en svingård, som förbättrar mejeriets räntabilitet.

Andelsmejerierna i Finland offra betydande summor på höjande av medlemmarnas fackkunskaper. Bl. a. prenumerera de på facktidsskrifter åt sina medlemmar, understöda kontroll- och tjurföreningar och flera avlöna en konsulent i kreatursskötsel inom sitt distrikt.

Räknas även mjölkförsäljningsandelslagen till andelsmejerierna, finnas sådana i 384 kommuner, varför det ännu finnes omkring 150 kommuner, som sakna andelsmejeri eller mjölkförsäljningsandelslag. Visserligen kan ett mejeri icke anläggas i dem alla, men ändå finnes det i Finland många sådana orter, där förutsättningar för grundandet av ett mejeri äro för handen. I varje fall spela andelsmejerierna en så stor roll inom boskapsskötseln, att 75 % av all den mjölk, som kommer ut i handeln, går genom dem och ungefär 60 % därav förädlas i dem till smör och ost.

Andelsmejerierna ha för försäljning av sina produkter anslutit sig till *Andelssmörexportaffären Valio* (se sid. 124) i så stor utsträckning, att denna nästan innehar en monopolställning. Andelsmejerierna i de svenska kusttrakterna, särskilt i Vasa län, ha anslutit sig till *Centralaget Enigheten* (se sid. 144) och mejerierna på Åland till *Ålands Centralandelslag* (se sid. 145). Dessutom ha de flesta andelsmejerier landskapsvis sammanslutit sig i s. k. *mejeriförbund* för att med gemensamma krafter förbättra sin tekniska drift och sin ekonomi (se sid. 150). Av mejeriförbunden äro 11 finsk- och 3 svenskspråkiga. Dessutom är en betydande del av andelsmejerierna ansluten till Sällskapet Pellervo och Centralandelsaffären Hankkija. De svenska

andelsmejerierna tillhöra Finlands Svenska Andelsförbund. För pensionsförsäkring av de anställda grundades år 1920 *Mejerifolkets Omsejridiga Pensionsanstalt* (Mejeriväen Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö). År 1938 voro 224 andelsmejerier, 10 mejeriförbund, Sällskapet Pelervo, Valio, Exportlaget Muna och Ab Helsingfors Mejeri, en av Valio ägd mjölkaffär i Helsingfors, delägare i densamma.

Nedanstående tabell ger en bild av andelsmejeriernas tillväxt och utveckling åren 1903—38.

Andelsmejerierna och mjölkförsäljningsandelslagen åren 1903—38.

År	Antalet andelslag	Medlemsantal	Medlemmar-nas koantal	Det förtta i % av landets hela kostam	Det av medl. levererade mjölmängd, mlj. kg	Försäljnings, mlj. mk	Eget kapital, mlj. mk
1903	75	5 500	43 900	4.1	37.5	3.5	0.1
						35.0	1.0
1905	225	21 200	136 600	12.7	157.7	15.5	0.9
						155.0	9.0
1910	328	34 800	242 700	21.3	267.0	29.2	4.3
						292.0	43.0
1915	421	45 000	288 000	25.7	330.8	59.6	9.0
						425.5	64.3
1920	434	46 000	299 900	25.5	242.6	311.1	20.1
1925	602	61 200	383 100	29.7	498.3	755.5	66.4
1930	697	74 700	446 100	35.2	726.5	827.1	130.2
1935	682	75 300	451 600	35.4	695.4	835.6	207.7
1936	670	75 900	453 300	34.9	805.6	954.6	222.2
1937	676	77 200	458 700	34.1	863.3	1 129.9	241.9
1938	676	78 600	468 400	34.2	961.2	1 322.5	262.5

3. Andelsslakterier och kreatursförsäljningsandelslag.

Där kreatursägarna icke övertagit handeln med slaktdjur genom sina andelslag, äro de vid försäljning av dem helt och hållet beroende av enskilda förmedlare. Slaktdjuren måste nämligen vanligen säljas, då slaktaren kommer till gården och icke då det vore förmånligast för kreatursägaren. Då försäljningen dessutom sker efter styckepris, varvid det även för en fackman är svårt att tillräckligt noggrant uppskatta djurets slaktvikt och kvalitetsklass, måste lantmännen i avsaknad av egna organisationer sälja dem betydligt under det verkliga marknadspriset. Om de åter sända slaktdjur till konsumtionscentra, är ställningen icke alls bättre, emedan köttet är underkastat snabb förskämning och därför måste säljas genast, och det icke lönar sig att hämta tillbaka ett slaktdjur ens om det transporterats levande.

Ehuru boskapskötseln i Finland är nästan helt inriktad på mjölkproduktion och nötkreatur säljas till slakt endast då man skall göra sig av med dem, utgöra dessa likväl en betydande del av de inkomster, som fås av boskapskötseln. Därför uppstod det redan under seklets första år en strävan att få ovannämnda missförhållanden avhjälpta och inkomsterna av boskapskötseln ökade genom att organisera handeln med slaktboskap på kooperativ grund. Förädlingen och försäljningen av mjölkprodukter genom andelsmejerier hade ju visat sig vara utomordentligt förmånlig för kreatursägarna. I Kuopio grundades år 1903 det första kreatursförsäljningsandelslaget, som visserligen började sin verksamhet först år 1909, då ett nytt andelslag, Ålands andelslakteri, grundades. Åren 1912—15 grundades sex provinsiella andelslag i olika delar av landet. Efter det antalet av dem sålunda ökats, utarbetade Sällskapet Pellervo en plan för främjande av denna form av kooperativt samarbete, men mest betydde härvidlag de exceptionella förhållanden, som världskriget tillskapade. Under krigstiden överlämnades nämligen leveransen av den i landet förlagda militärens behov av slaktboskap och kött till kreatursförsäljningsandelslagen. Och under livsmedelsreglementeringens tid fingo de i uppdrag att sörja även för

tillfredsställandet av konsumtionscentras behov av kött. De hade sålunda åren 1916—19 monopol på kötthandeln. Under denna tid tillkommo 7 nya andelslag, så att landet var uppdelat mellan 15 andelslag, som vart och ett hade sitt distrikt.

Kreatursförsäljningsandelslagen och andelsslakterierna blevo sålunda stora sammanslutningar, omfattande ett helt landskap. Under de exceptionella förhållanden, varunder de kommit till, kunde deras verksamhet emellertid ej få en tillräckligt solid bas och ej heller kunde kompetenta fackmän fås tillräckligt snabbt utbildade. De saknade även nödiga slakterier och andra produktionsanläggningar. Då monopolen upphävdes, kunde alla andelslag icke fortsätta sin verksamhet med framgång. Ehuru det åren 1921—22 ytterligare grundades två nya andelslag i stället för ett som upphört, är det endast 8 av dem som fortsatt sin verksamhet. Dessutom grundades år 1936 ett nytt provinsiellt andelslag, och ett enskilt aktiebolag, som haft sin verksamhet i Vasa, övertogs år 1938 av andelslagen, varför för närvarande 10 provinsiella andelsslakterier finnas.

Kreatursförsäljningsandelslagen hade redan under krigstiden, år 1916 på det ideella och året därpå på det kommersiella området, inlett samarbete sinsemellan, men en egentlig centralaffär grundade de år 1918 under namnet *Kreaturscentrallaget m. b. t.* (Karjakeskuskunta r. l.). Till denna centralaffär anslöto sig 11 kreatursförsäljningsandelslag och andelsslakterier. Då emellertid dessa andelslag sålde den uppsamlade slaktboskapen huvudsakligen i sitt eget landskap och en del förutom handel i hemlandet även bedrev export, utvecklade sig Kreaturscentralaget ej till en sådan samlande centralaffär, som t. ex. Valio är för mejerierna. Det arbetade fastmer i södra Finland delvis som ett provinsiellt andelslag.

Då man under den år 1928 inträdda depressionen vidtog åtgärder för att trygga lantbruksproduktionen och stärka handeln med lantbruksprodukter och dess uppsamlings- och distributionsnät, ägnades även boskapshandeln särskild uppmärksamhet. Den hade

ju till följd av den svaga utvecklingen av svinskötseln i huvudsak grundat sig på handel med nötboskap. För att få även svinskötseln allmännare och Finland sålunda frigjort i synnerhet från den amerikanska fläskimporten, började man med ingången av år 1929 betala exportpremier för från landet utfört svinkött. Det var även meningen att upparbeta svinköttet till en ny exportartikel; i synnerhet gällde detta baconexporten till England. Kreatursförsäljningsandelslagen, som redan tidigare hade uppfört exportslakterier för export av nötkött till Sverige och Norge, byggde nu även baconslakterier med tanke på denna export. Tyvärr begränsade England emellertid snart baconimporten, men däremot har man senare kunnat upptaga export av svinkött till Tyskland. Importen av amerikanskt fläsk har i varje fall blivit märkbart reducerad.

Vid samma tid skred man även till åtgärder för stärkande av kreatursförsäljningsorganisationen. Då de provinsiella andelslagens medlemsantal var litet, ansåg man att det bäst kunde ökas genom att till medlemmar i dem upptaga, förutom enskilda jordbrukare, även dessas övriga andelslag, i synnerhet andelsmejerier och handelslag. Sällskapet Pellervo fick i uppdrag att revidera sådana kreatursförsäljningsandelslag, som fått statslån, och på dess framställning beviljades närmast i form av lån statsmedel för stärkande av dessas ekonomiska ställning. Instruktionsarbetet inom kreatursförsäljningsorganisationen intensifierades så, att i förening med sällskapet grundades en praktikantinstitution för utbildning av kompetenta funktionärer för kreaturs-handelsbranschen.

Detta målmedvetna arbete har haft det glädjande resultatet, att andelslakteriernas ekonomiska ställning konsoliderats och deras verksamhetsmöjligheter ökats. Även deras organisatoriska struktur har blivit stärkt. Alla andelslags stadgar ha moderniserats, bl. a. har förvaltningsrådets medlemsantal ökats och insatserna höjts. Förvaltningsråden bestå för närvarande av 12—15 medlemmar från olika delar av verksamhetsområdet, medan direktionens medlemsantal är

3—4. Medlem bör för varje honom tillhörigt nötkreatur och för tvenne till hans kreatursbesättning hörande svin, som fyllt sex månader, taga en insats om 40—50 mk. I ett andelslag erlägga gruppmedlemmar en insats om 5 000 mk, i de övriga äga de teckna insatser efter storleken av sin omsättning. Andelsslakteriernas organisation är i huvudsak baserad på personliga medlemmar, så att de enskilda medlemmarna ha bestämmanderätten i andelslagen. I egenskap av gruppmedlemmar ha andelsmejerier, handelslag, andelskassor o. a. sammanslutningar i understödssyfte anslutit sig till dem, även om ändamålet med anslutningen i en del fall har varit att få till stånd ett kommersiellt samarbete. Vid utgången av år 1938 hade de provinsiella andelsslakterierna inalles 7 804 medlemmar, varav 136 kollektiva. Andelar hade medlemmarna till ett antal av över 77 000.

Även Kreaturscentrallaget började planmässigt utvidga sin medlemskår genom att till en början upptaga andelsmejerier, men sedermera främst jordbrukarhandelslag som medlemmar. Till följd härav kommo dess stiftande medlemmar, kreatursförsäljningsandelslagen och andelsslakterierna, att stanna i minoritet i denna centralaffär. Ehuru både andelsslakterierna och jordbrukarhandelslagen ha till syfte att bedriva handel med slaktboskap med beaktande av jordbrukarnas intressen, uppstod det konflikter dem emellan, vilka till slut gällde frågan, om det var specialandelslagen i branschen eller handelslagen, som skulle ha bestämmanderätten i Kreaturscentrallaget. Andelsslakterierna, som stannade i minoritet, utträdde år 1936 ur Kreaturscentrallaget och bildade en ny centralaffär under namnet *Producenternas Köttcentrallag m. b. t.* (Tuottajain Lihakeskuskunta r. l.). De jordbrukarandelslag, som bedriva handel med slaktboskap, blevo sålunda uppdelade i tvenne grupper, av vilka den ena utgöres av de provinsiella andelsslakterierna med Producenternas Köttcentrallag som centralaffär, den andra av jordbrukarhandelslagen och en del andelsmejerier med Kreaturscentrallaget som centralaffär.

Andelsslakterierna ha inom sina verksamhetsområden ordnat upp-

samlingen av slaktboskap genom att öppna filialkontor och uppköpsstationer samt anställa uppköpare. Inom Kreaturscentrallagets verksamhetsområde arbeta även jordbrukarhandelslagen som uppsamlare av slaktboskap. Boskapen transporteras till slakterierna huvudsakligen med andelslagens kreaturstransportbilar, dels även per järnväg. Kreatursägarna kunna nu sälja sin slaktboskap när helst de önska det endast genom en uppringning till andelslagets huvud- eller filialkontor eller lokala ombud. Vid inköp av slaktboskap tillämpa andelslagen s. k. efterskottsbetalning, liksom andelsmejerierna gjort redan tidigare. Andelslagen slakta således med kreatursägarens begivande hans slaktdjur, uppväga det, fastställa den slaktade kroppens beskaffenhet och betala jordbrukaren ett kilopris, som motsvarar slaktdjurets kvalitet och marknadsläget.

Det arbete, som andelsslakterierna och Kreaturscentrallaget utfört för ordnande av vår handel med slaktboskap, har varit av stor betydelse både från producenternas och konsumenternas synpunkt sett. De ha ordnat uppsamlingen av slaktdjur rättvist och billigt. De ha uppfört tidsenligt utrustade slakterier, av vilka 11 äro exportslakterier. I dem kunna slaktdjuren slaktas rationellt, och köttets behandling i kött-hallar och kylrum är förstklassig. Dessutom ha i förening med slakterierna uppförts sådana hudkällare, som möjliggöra en rationell handel med hudar, samt anläggningar för rengöring och upplagring av inälvor, tarmar o. a. slakteriavfall samt talgsmälterier. I förening med slakterierna ha även uppförts nödiga djurstallar, där levande slaktboskap kan hållas utan att lida något men. Vidare ha dessa andelslag sökt upparbeta förädlingen av kött och slaktprodukter, bl. a. genom uppförande av 14 tidsenliga korv- och charkuterifabriker. Samtidigt ha de skapat en egen försäljningsorganisation såväl för parti- som minutförsäljning. År 1938 hade andelsslakterierna 93 och Kreaturscentrallaget 58 egna butiker. Samtidigt som utbudet av kött i konsumtionscentra alltmera övertagits av dem, har det oordnade pristryckande utbudet av kött liksom även priskonkurrensen minskats.

Andelsslakterierna och Kreaturscentrallaget ha emellertid icke allenast organiserat inrikeshandeln, utan de ha arbetat även för främjande av utrikeshandeln, vilken även nästan uteslutande bör räknas dem till förtjänst. En del andelslag ha uppfört för exporten nödiga baconslakterier och -salterier. Baconexporten igångsattes av Sydvästra Finlands Andelsslakteri i Åbo, och även alla de övriga tre baconslakterierna i Helsingfors, Kuopio och Vasa äro i andelslagens ägo. Även exporten av färskt svinkött till Tyskland ävensom exporten av nötkött till Sverige ombesörjes uteslutande av dem. Även på många andra sätt ha andelsslakterierna och Kreaturscentrallaget främjat svinskötseln och produktionen av svinkött, så att landet blivit icke endast fullt självförsörjande ifråga om svinkött, utan även ett exportland, medan till landet tidigare importerades betydande kvantiteter av denna vara. Priserna på slaktdjur ha tack vare dessa åtgärder förbättrats och stabiliserats.

De provinsiella andelsslakterierna år 1938.

Andelslagets namn	Grundat	Medlemmar	Andelar	Personal	Filialkontor och agenturer	Butiker	Förmedling av kött, mjölk, mk	Försäjiningsmjölk, mk	Fonder, 1 000 mk	Överskott, 1 000 mk
Sydvästra Finlands asl., Åbo	1913	2 291	31 139	400	33	34	7.8	120.2	16 580	2 406
Karjapohjola, Uleåborg	1914	665	7 017	243	22	20	2.2	37.8	2 036	346
Savo-Karjalan ot., Kuopio . .	1903	1 739	2 608	132	28	12	2.1	31.4	2 008	419
Itikka, Seinäjoki	1914	1 694	8 876	119	20	6	1.7	22.8	1 156	339
Österbottens Kött Ab, Vasa	1935	39	350	72	7	3	0.9	13.0	670	36
Västra Nylands asl., Lojo . .	1921	355	12 468	48	6	6	0.7	12.0	535	64
Satakunnan ot., Björneborg	1919	366	7 238	59	7	6	0.9	11.6	286	186
Mikkelin kmo., S:t Michel	1909	166	387	61	—	4	0.6	8.8	42	107
Södra Finlands asl., H:fors	1936	349	7 084	16	11	—	0.7	7.4	164	45
Ålands asl., Gölby	1909	140	281	23	—	2	0.3	5.1	254	52
Summa		7 804	77 448	1 173	134	93	17.9	270.1	23 731	4 000

4. Äggförsäljningsandelslag.

Före världskriget var äggproduktionen i Finland synnerligen obetydlig. Den förmådde ej ens tillfredsställa behovet i hemlandet, varför en betydande import av ägg ägde rum från Ryssland. Först efter det vårt land blivit självständigt, började hönsskötseln bliva allmännare. Under det exceptionella året 1921 kunde ägg t. o. m. exporteras för 17 milj. mk och ännu följande år för 5 milj. mk. Den ökade förbrukningen i hemlandet absorberade likväl hela den växande produktionen, varför exporten och importen var alldeles obetydlig och av tillfällig natur. Då verkningarna av den år 1928 inträdda depressionen började göra sig gällande, fästes statsmaktens uppmärksamhet vid lantbruksproduktionens ensidighet, varför man från och med ingången av år 1929 började erlægga exportpremier för från landet utförda ägg och svinkött. Hönsskötseln började även tillväxa och exporten ökas. Den uppgick år 1933 redan till 10 milj. kg och 133 milj. mk. Sedan prisnivån sjunkit, har produktionen och exporten därefter i någon mån minskats.

Finlands hönstam utgjorde år 1938 uppskattningsvis omkring 2 800 000 höns och äggproduktionen omkring 17.3 milj. kg, varav i hemlandet förbrukades omkring 9.4 milj. kg eller drygt hälften. De egentliga produktionsområdena äro sydvästra Finland, Satakunta, Sydösterbotten samt en del av Tavastland och Nyland.

Tidigare sökte de s. k. marthaföreningarna, andelsmejerierna eller en del andra redan existerande sammanslutningar sköta handeln med ägg genom att i närmaste stad uppsöka någon partiavvärmare, såsom en detaljhandel, en matservering eller ett bageri. Då man vid dessa företag fäste alltför ringa avseende vid kvalitetsförbättrande o. a. dyl., började man från och med år 1914 systematiskt arbeta på grundandet av egentliga äggförsäljningsandelslag, ty den erfarenhet, som utomlands erhållits, vittnade om att dessa voro ett utomordentligt medel att främja hönsskötseln och öka produktionen. Smörexportandelsaffären Valio anställde till en början en särskild konsulent för dem. Instruktionen av äggförsäljningsandelslagen övertogs

sedermera av Sällskapet Pellervo, som för närvarande har tvenne konsulenter, den ena för västra och den andra för östra Finland.

Ett äggförsäljningsandelslag kan upptaga verksamheten, om vid dess stiftande minst 15—20 medlemmar med 500—1 000 höns anslutit sig. För närvarande ha de största äggförsäljningsandelslagen 200—600 medlemmar med 5 000—30 000 insatser eller höns.

Ett äggförsäljningsandelslags verksamhetsområde omfattar vanligen en by, ett handelslags eller ett andelsmejeris verksamhetsområde. Ett större andelslag kan omfatta t. o. m. en hel socken, i vilket fall det kan ha ett tiotal mottagningsstationer för ägg. Verksamhetsområdets storlek beror främst på kommunikationsförhållandena. Ett äggförsäljningsandelslag grundas utan tillskottsplikt, och ej heller insatsen behöver vara större än en mark per höna, ty anläggningskostnaderna äro mycket små. För att komma i gång behöver ett äggförsäljningsandelslag några äggtransportlådor, en våg, ett äggkontrollbord och räkenskapsböcker.

I äggförsäljningsandelslagen mottagas ägg minst en gång i veckan på en bestämd dag för att de ej skola hinna bli för gamla eller skämda. I ett välskött andelslag tillämpas kvalitetsbetalningssättet. Äggen undersökas vid mottagningen på ett ljuskontrollbord, varvid de efter kvaliteten sorteras i tre klasser: I:ma (prima), II:da (sekunda) och små ägg. Härigenom kan äggförsäljningsandelslaget få äggens kvalitet så god som möjligt och även få bästa möjliga pris för dem. Då andelslaget kan regelbundet och i större partier leverera ägg till köparen, kan denne redan av denna orsak betala mera för dem, vilket ökar medlemskårens intresse för hönsskötseln.

I många trakter ha äggförsäljningsandelslagen inlett samarbete med jordbrukarhandelslagen, så att äggens mottagning sker i handelslagets butiker för äggförsäljningsandelslagets räkning, ja ibland har det t. o. m. ordnats så, att handelslaget fungerar som äggförsäljningsandelslagets disponent och således i dess

namn ombesörjer äggens mottagning, expedition och avräkning. I synnerhet i de trakter av vårt land, där egentliga äggförsäljningsandelslag icke kunnat grundas eller hållas i drift till följd av produktionens litenhet, ha handelslagen ensamma begynt driva handel med ägg. Även för dem går det, om blott kvalitetskontrollen är tillräckligt noggrann och avräkningen sker enligt kvalitetsbetalningssättet.

De 115 äggförsäljningsandelslag, som lämnat uppgifter om sin verksamhet, hade år 1937 inalles 11 200 medlemmar med 513 000 höns (insatser). Den av andelslagen förmedlade kvantiteten ägg var inalles 71 milj. st. eller 4 milj. kg, och för äggen erhöles 58.3 milj. mk. Åt producenterna utbetalades 56.6 milj. mk och omkostnaderna per äggkg var alltså 38 penni. Hönsriförnödenheter, främst foder, förmedlades av äggförsäljningsandelslagen för inemot 3 milj. mk.

Handel med ägg bedrivs emellertid, såsom ovan nämndes, i stor utsträckning även av handelslagen. Man har beräknat, att av den kvantitet ägg, som kommer ut i marknaden, 70—75 % går genom de lokala andelslagen. Denna kvantitet var år 1938 ungefär 15 milj. kg och inbringade hönsskötarna omkring 220 milj. mk. Andelslagen ha likväl, beklagligt nog, icke i tillräcklig utsträckning koncentrerat ägg-handeln i sina centralaffärer. Denna utveckling har delvis motverkats av de alltför små kvoter, som centralaffärerna erhållit av exportkontingenterna. Då exporten till en del länder är kontingenterad och staten fördelar kontingenterna mellan exportaffärerna, ha de kooperativa exportaffärerna under åren 1937—39 beviljats 60 % därav.

Centralaffär för äggförsäljningsandelslagen och de jordbrukarhandelslag, som bedriva handel med ägg, är *Exportlaget Muna m. b. t.* (Vientikunta Muna r. l.) (se sid. 133). Österbottens svenska äggförsäljningsandelslag ha en särskild centralaffär, *Österbottens Äggcentral-lag m. b. t.* (se sid. 144), vartill kommer, att *OTK* (se sid. 140) är centralaffär för de framstegsvänliga handelslag, som bedriva handel med ägg.

5. Andelssågar och skogshushållningssammanslutningar.

Andelsverksamheten inom skogshushållningens område vore för Finlands jordbrukande befolkning av utomordentligt stor betydelse. Av hela jordarealen utgöres ju ungefär 25 milj. ha eller 74 % av skogsmark, varav enskilda skogsägare äga omkring hälften. Under större avverkningsperioder kunna skogsägarna i stubbhyra erhålla ända upp till 2 ½ miljard mark och mera.

Det har emellertid visat sig vara svårt att genomföra andelsverksamheten på detta område. Svårigheterna sammanhänga delvis med skogshushållningens natur. Skogen växer långsamt, varför fördelarna av en ändamålsenlig andelsverksamhet på skogshushållningens område först efter en längre tids förlopp bliva fullt skönjbara. Fördelarna av en samfällad skogsförsäljning kunna visserligen omedelbart framträda. Men för att en av skogsägare anordnad gemensam försäljning i längden skall kunna motstå de splittringsförsök, som de samverkande trävarubolagen rikta emot densamma, och den inverkan de på detta område förekommande stora prisfluktuationerna utöva, måste de kooperativa företagen byggas på en fast ekonomisk grundval och de ha redan från början ett avsevärt större kapitalbehov än andra andelslag.

Med stöd av lagen om andelsverksamhet uppgjorda avtal äro dessutom personliga och kunna således icke vara bindande för andra än de skogsägare, som undertecknat avtalet. Om dessa sälja gården, tillhör gårdens nya ägare icke andelslaget, om han icke själv vill det. Och även om den till andelslaget anslutne skogsägaren icke säljer sin gård, kan han enligt nu gällande lag två år efter anslutningen utträda ur detsamma. Dessa svårigheter, som i formellt avseende självfallet äro lika för alla andelslag, medföra särskilt för skogshushållningssammanslutningarna svåra olägenheter.

Andelsverksamheten inom skogshushållningen har hittills vunnit ganska stor utbredning i form av mindre företag, nämligen *husbehovssågar*, ty dessa ha visat sig vara i många avseenden mycket nyttiga. De sålunda tillkomna *andelssågarna* ha vanligen anlagts endast för att

tillgodose hemortens behov, men flera av dem ha småningom börjat sälja sina bästa varor till andra orter genom någon förmedlare. Där en dylik anlagts uteslutande för hemortens behov, uppköpes till densamma intet virke, utan medlemmarna låta mot en fastställd avgift försåga sitt timmer alldeles på samma sätt som de i en samfälld kvarn förmala sin säd. Där åter trävaruförsäljning idkas även utom hemorten, inköpes råvaran på samma sätt som mjölk till andelsmejerierna, men detta sätt kan bli farligt för ett litet företag, om det råkar bli lågkonjunktur.

Flertalet av dessa andelslag gå under namn av *kvarn- och sågandelslag*, ty vanligen har med företaget förenats även en *husbehovskvarn* och ofta även ett litet elektricitetsverk eller ett maskinandelslag. År 1937 funnos omkring 130 dylika andelslag. På andra orter har andelsmejeriet börjat bedriva även sågrörelse, men denna kombination har kunnat bli i ekonomiskt avseende farlig för andelsmejeriet.

Då man anlägger en husbehovssåg, bör man till medlemmar söka få alla de skogsägare, som komma att behöva sågen, och förmå varje medlem att teckna andelar i förhållande till arealen av hans växande skog. Insatserna böra sättas tillräckligt höga, och man bör se till, att dessa i förening med tillskottsplikten motsvara åtminstone den summa, som åtgår till anläggningskostnaderna, och att försågningsavgifterna sättas så höga, att de täcka omkostnaderna och förslå till bildande av en för maskinernas förnyelse nödig reservfond.

De flesta kooperativa husbehovssågar ha, trots de brister varmed de tillsvidare varit behäftade, varit till gagn för de skogsägare, som anslutit sig till dem, och för hela orten. Tack vare dem har en besparing av virke ernåtts vid byggnadsföretagen och de ha berett avsättning även för sämre trävaror och förbättrat priserna på dessa. Härigenom ha de främjat en rationell skogsvård.

De svårigheter, som de inom trävarubranschen verksamma större andelsföretag, vilka avse produktion av sågade varor främst för försäljning, ha att kämpa med, har man försökt övervinna med hjälp av

Skogsägarnas Skogscentral A.B. (Metsänomistajain Metsäkeskus O.Y.). I anslutning till detta företag har man bildat s. k. *skogssammanslutningar*, omfattande större områden, d. v. s. flera kommuner. Till en början fingo dessa antingen formen av andelslag eller på kooperativ grund arbetande aktiebolag. Den senare formen visade sig förmånligare för detta ändamål, emedan man på detta sätt fick den ekonomiska basen stabilare.

Dessa kooperativa skogsaktiebolag bedriva förädling av och handel med sina medlemmars skogsprodukter, förmedla trädfrön, -planter och andra skogsvårdsföremådenheter till sina medlemmar och verka för en rationell skogshushållning och skogsbruk på orten bl. a. så, att man vid skogsavverkningarna söker iakttaga fordringarna på en rationell skogsvård.

De stadgar, som ligga till grund för skogssammanslutningarnas verksamhet, ha uppgjorts enligt enahanda grunder som stadgarna för övriga produktionsandelslag inom lantbruket, t. ex. andelsmejerierna. Till medlemmar (delägare) i sammanslutningen kunna upptagas personer, som ha en sådan bestämmanderätt över sina skogar, som sammanslutningens syfte förutsätter, och vilkas skogsmarker äro så belägna, att sammanslutningens verksamhet utan svårighet kan utsträckas dit. Aktieteckningen sker efter den totalareal, som varje medlem äger. För ett visst antal hektar eller del därav bör den blivande medlemmen teckna en aktie. Vanligen är det bestämt, att man skall teckna en aktie à 300 mk för en areal av 30 hektar, men det har visat sig, att det kapital, som härigenom kan hopbringas, är alltför litet. Dessutom bör medlem förplikta sig att genom andelslagets förmedling till försäljning utbjuda allt virke, som ej vinner avsättning på hemorten. Även årsöverskottets fördelning skall i skogssammanslutningarna ske helt i överensstämmelse med de kooperativa principerna. På grund av skogssammanslutningarnas storlek utgöres deras förvaltningsorgan av direktion och förvaltningsråd och den omedelbara ledningen handhas av en verkställande direktör.

Dylika s. k. dotterbolag till Skogscentralen började grundas år 1922 och vid 1928 års utgång voro de 11 till antalet. I synnerhet på sådana orter, där det ej fanns tillräcklig konkurrens på trävaruhandelns område, sökte man grunda dylika, och de hade även en mycket välgörande inverkan på prisbildningen.

Rysslands uppträdande på den internationella trävarumarknaden åstadkom år 1929 ett katastrofalt prisfall. Skogssammanslutningarna hade uppfört sågar i hopp om att konjunkturerna skulle vara gynnsamma och, även om de köpte timmer i konsignation, hade de erlagt alltför höga förskott. Även det virke, som köpts i fast räkning, vållade dem liksom även andra trävarufirmor stora förluster, då priserna sjönko. De förluster, som skogssammanslutningarna härigenom ledo, fick centralaffären, Skogscentralen, till stor del stå för. Ej ens på detta sätt kunde likväl alla skogssammanslutningar räddas, utan många måste upphöra med sin verksamhet. År 1938 voro följande av dem i verksamhet: Iisvesi, Pieline, Siikajoki-laakso och Itä-Karjala Skogsaktiebolag.

Under de senaste åren ha även *skogsvårdsföreningarna* börjat bedriva försäljning av medlemmarnas timmer. Dessa föreningar, som ha till syfte att främja sina medlemmars skogsvård, voro år 1938 273 till antalet och de ha förmedlat närmast travade trävaror, huvudsakligen pappersved, i betydande mängder. Deras viktigaste avnämare har varit *Skogsförbundet Ab* (Metsäliitto Oy), som äges av Lantbruksproducenternas Centralförbund.

Tyvärr har man inlett samarbete inom trävarubranschen så sent, att många missförhållanden, som motverkat vår skogshushållnings utveckling och produktivitet, icke mera kunnat avhjälpas med dess tillhjälp. Även inom den privata skogshushållningen hade man med dess tillhjälp säkert kunnat i högre grad fästa skogsägarnas uppmärksamhet bl. a. vid höjandet av produktiviteten än vad nu är fallet. Men oberoende härav kan andelsverksamheten alltjämt också inom detta område vara till nytta för dem, som deltaga däri.

6. Andelskassor.

Tidigare var inom lantbruket huvudsakligen den s. k. naturhushållningen förhärskande. Jordbrukaren producerade själv så gott som allt vad han behövde, och de få förnödenheter, han måste köpa, tillbytte han sig vanligtvis emot produkterna av sitt lantbruk; även utskylder och tjänarnas löner erlade han mestadels i form av naturprodukter. Den nuvarande tiden har härutinnan genomfört en fullständig omvandling. Utskylder och avlöningar måste numera främst erläggas i penningar och jordbrukarnas mångfalt ökade behov kunna ej längre tillgodoses genom byteshandel. Men även möjligheterna att omsätta lantbruksprodukterna i penningar ha alltmera ökats. Naturhushållningen har sålunda övergått och övergår allt mera i penninghushållning. Denna utveckling främjas av varje förbättrat samfärdsmedel — en ny järnväg, landsväg och ångbåtslinje — och jämväl av varje ny fabrik, varje ny stad och varje person, varmed städernas invånarantal ökas.

För att jordbrukaren med fördel skall kunna övergå från naturtill penninghushållning behöver han penningar. De flesta disponera emellertid icke över penningar, utan måste fylla det bristande genom *kredit*. Med kredit förstås förtroende till en person i sådant avseende, att denne på utsatt tid kommer att uppfylla sin skuldförbindelse.

Jordbrukarna äro i behov av tvenne slags kredit: lång *fastighetskredit* för anskaffande av jord och verkställande av grundförbättringar, samt *driftkredit*, som är av nöden för lantbrukets drift. Behovet av fastighetskredit har tidigare till stor del tillgodosetts av Finlands Hypoteksförening, statens kolonisationsfond, försäkringsbolagen, pensionsanstalterna och delvis sparbankerna samt sedan år 1925 även av Centralkreditanstalten och andelskassorna. Behovet av driftkredit har tidigare fyllts dels av spar- och affärsbankerna, dels av enskilda långivare. Bäst ha andelskassorna visat sig kunna fylla i synnerhet de medelstora jordbrukarnas och småbrukarnas behov av driftkredit,

varför sådana även, såsom tidigare omtalats, i tusental, ja tiotusental grundats i de flesta kulturländer.

Andelskassorna skilja sig enligt de allmänt vedertagna andelskassprinciperna bl. a. i följande avseenden från andra kreditanstalter:

1) Lån beviljas endast åt dugande personer, vilka sköta sin ekonomi väl, samt endast för ändamål ägnade att främja deras näring. Sådana ändamål äro nyodlingar, avdikning, inköp av kraftfoder, bigödningsämnen, dugligt utsäde, nödiga arbetsredskap och -maskiner samt goda husdjur, ladugårdars och andra ekonomibyggnaders försättande i tidsenligt skick, upplagring av till försäljning avsedd spannmål till lämpligare försäljningstid o. s. v. Andelskassorna bevilja även lång fastighetskredit för betalning av kortfristiga skulder.

2) Lån beviljas endast till högst det belopp och för så lång tid, som det uppgivna ändamålet fordrar. Det utanordnas i lämpliga poster och återbetalningen sker likaså småningom i smärre poster.

3) Anvisningar ges i fråga om lånemedlens användning, vilken även kontrolleras.

Andelskassorna ha sålunda en stor uppfostrande betydelse och de ha ock visat sig på ett rentav underbart sätt förmå omgestalta hela lantbruket. Även i efterblivna trakter ha de förmått jordbrukarna att införa moderna odlingsmetoder, upptaga odlingen av nya kulturväxter och ägna uppmärksamhet åt kreatursförädlingen samt ha härigenom i hög grad höjt lantbruksproduktionen. I detta avseende har man försökt göra andelskassornas verksamhet så effektiv som möjligt. Många av dem ha nämligen ordnat sin kreditgivning så, att de tillsammans med andra organisationer ha anställt en utbildad jordbrukskonsulent, som besöker låntagaren för att planera de arbeten för vilka lån begärts, och även för att kontrollera, att pengarna använts på rätt sätt och för det uppgivna ändamålet.

En annan följd av andelskassornas verksamhet är, att de frigöra jordbrukarna från beroendet av köpmän och jobbare. Genom anlåtande av kredit i kassan kunna de köpa sina lantbruksförnödenheter

kontant i de kooperativa affärerna, där de få garanterat duglig vara, samt sälja sina produkter fritt och på för dem förmånligaste sätt.

Vid sidan av sin lånerörelse mottaga andelskassorna givetvis även insättningar och bedriva sparpropaganda, en sida av deras verksamhet, som är lika väsentlig och viktig som långivningen. *Mottagning av insättningar* har ända från början stått på deras program, men först efter år 1920, då andelskassorna fingo rätt att mottaga depositioner även av icke-medlemmar, har detta kapitaltillflöde blivit mera givande. För närvarande har redan över hälften av andelskassornas rörelsekapital anskaffats på detta sätt.

Förutom sitt övriga arbete för främjande av sparsamheten ha andelskassorna dessutom utfört direkt *sparpropaganda* bland barn och ungdom. Även den var till en början inskränkt till medlemmarnas krets, där i synnerhet de lärare, som fungerade som andelskassaföreståndare, utförde ett framgångsrikt arbete, men efter år 1920 utsträcktes detta arbete även till andra och fick samtidigt fasta former. Sålunda ha andelskassorna utdelat över 2 700 skolsparbössor till folkskolorna på landet och utfört uppfostringsarbete bl. a. genom att sprida Nuorten Pellervo (De ungas Pellervo) och andra publikationer.

På detta sätt har andelskassornas verksamhet börjat både hos oss och i andra länder, och i samma former bedrivs arbetet fortfarande i de flesta kassor i Finland.

Men i samma mån som jordbrukarnas ekonomiska liv har utvecklats och blivit mångsidigare, och i samma mån som penningbristen och den höga räntefoten försvårat lantbrukets verksamhet, har det blivit nödigt att utbygga andelskasserörelsen så, att den kan tillfredsställa kassornas alla medlemmar.

Sålunda ha andelskassorna utvidgat sin verksamhet så, att de börjat bevilja långa amorteringslån åt sina medlemmar, i det de också i detta avseende följt det exempel andelskassorna i en del andra länder

givit. Amorteringslån på lång sikt började andelskassorna bevilja år 1925, och därefter har denna rörelsegren till den grad utvidgats, att andelskasseorganisationen från och med år 1931 har varit den största organisationen i landet, vilken beviljar egentlig långfristig lantbrukskredit. Medel till utgivande av amorteringslån ha erhållits genom statsgaranterade obligationslån, som upptagits av Centralkreditanstalten. Vid utgången av år 1938 hade i andelskassorna lyfts långfristiga amorteringslån till ett belopp av 537 milj. mk, varav 462 milj. mk beviljats åt jordbrukare och resten åt landskommuner.

Andelskassorna ha även på större orter öppnat checkräkningar åt medlemmarna, som från dem kunna uttaga pengar genom att utfärda checker. Dessa checker cirkulera som betalningsmedel på orten i stället för pengar.

Redan tidigare, men i synnerhet efter det checker införts, började andelskassorna erbjuda sina tjänster även åt jordbrukarnas sammanlutningar. I den mån deras verksamhet även på detta område blivit känd och rörelsekapitalets ökning underlättat den, har den ständigt utvidgats. Andelskassorna bevilja sålunda kredit åt dessa sammanlutningar, sköta deras penningrörelse och mottaga deras sparmedel. Sålunda ha de beviljat byggnads- och driftkredit åt andelsmejerier, handelslag och övriga jordbrukarandelslag, finansierat landskommuner och församlingar och genom betalningsorder samt sin checkrörelse ombesörjt skötseln av deras likvider. I flera socknar fungerar andelskassan t. o. m. som kommunernas och församlingarnas kassaförvaltare. Vid utgången av år 1938 stodo inalles omkring 1 400 olika jordbrukarandelslag — bl. a. över 300 andelsmejerier, inemot 200 handelslag samt omkring 900 andra andelslag — i affärsförbindelse med andelskassorna. Vid samma tid voro inemot 200 landskommuner kunder i andelskassorna.

Andelskassan förvandlas på detta sätt till en verklig andelsbank, som jordbrukarna ensamma äga och sköta och som verkar uteslutande för höjande av sin egen ort och dess lantbruk.

Då andelskassans verksamhetsområde planeras, bör man se till, att kassans område blir så stort, att en lönande andelskasserörelse blir möjlig inom detsamma. I allmänhet bör kassan förläggas till ett lämpligt affärscentrum med en tillräckligt stor bosättning runtom. Till kassadistrikt lämpar sig t. ex. en eller tvenne mindre kommuner, varemot det i större kommuner ibland kan behövas t. o. m. ett par andelskassor.

Till stiftare och medlemmar böra antagas endast fullt tillförlitliga, alltså redbara och dugliga personer. — Antalet medlemmar i andelskassorna i Finland är i medeltal 135. År 1938 fanns det 609 kassor med ett medlemsantal överstigande 100.

Bland andelskassornas medlemmar fanns det år 1938 79 % sådana, vilkas åkerareal var under 10 ha, och endast 21 % sådana, som hade 10 ha eller mera. I medeltal hade andelskassornas jordbrukarmedlemmar i Nylands, Tavastehus samt Åbo och Björneborgs län över 10 ha åker, i Vasa län omkring 9 ha och i alla andra län 4—8 ha.

För att andelskassorna under den första tiden, då de voro okända och anspråkslösa, skulle kunna få kredit för anskaffande av nödigt rörelsekapital, ha de grundats med *obegränsad tillskottsplikt*. Under senare tid ha även kassor med begränsad tillskottsplikt grundats. *Insatsen* var i de flesta kassor tidigare 60—100, men i senare grundade 300—600 mk, som vanligen inbetalas i årliga poster om 50—100 mk. Varje medlem tager endast en insats.

Sitt rörelsekapital anskaffa jordbrukarnas andelskassor på olika sätt. Sålunda få de kapital genom att mottaga depositioner, genom att öka sina egna medel och upptaga kredit i sin centralbank, *Andelskassornas Centralkreditanstalt-Aktiebolag* (Osuuskassojen Keskuslainarahasto-Osaakeyhtiö, OKO) (se sid. 137).

Sedan år 1920 tillåter lagen andelskassorna att med särskilt tillstånd mottaga depositioner och insättningar även av utomstående och efter år 1925 ha andelskassorna på detta sätt fått betydande kapital. Vid utgången av år 1938 utgjorde andelskassornas depositioner 1 381

milj. mk eller över hälften av andelskassornas rörelsekapital. Någon naturligare och tryggare depositionsanstalt än andelskassorna har lantbefolkningen icke.

Under årens lopp och i den mån medlemsantalet och rörelsen tillvuxit, ha i insatser och reserver samlats betydande belopp. Sålunda voro andelskassornas egna medel vid utgången av år 1938 omkring 100 milj. mk eller i medeltal omkring 89 000 mk per kassa.

De av andelskassorna beviljade lånen kunde under den första tiden icke vara alltför stora. Detta berodde på att kassorna i främsta rummet avsågo att endast tillgodose behovet av driftkredit, och till dem anslöto sig först huvudsakligen endast småbrukare. Dessutom voro deras disponibla medel jämförelsevis små. Under de senaste åren har i detta avseende en stark tillväxt ägt rum på grund av att även ägare av större gårdar anslutit sig till kassorna, att kassorna fått mera kapital till sitt förfogande, att de begynt bevilja lån för anläggande av nyhemman samt långa amorteringslån och att de även begynt finansiera jordbrukarnas sammanslutningar. Lånetiden har, om det gällt driftkredit, oftast varit 1—3 år, men en del av lånen ha utgivits på kortare tid än ett och längre tid än 3 år och en del i form av s. k. långa lån.

Andelskassorna försöka anskaffa sina medlemmar de lån, som dessa behöva för sin yrkesutövning, på så förmånliga villkor som möjligt och att betala insättarna en så god ränta som möjligt. Fördenskull försöker man i dem hålla marginalen mellan in- och utlåningsräntan så liten som kassornas förvaltningskostnader och nödiga avsättningar till fonderna tillåta. Härav följer, att andelskassornas *överskott* i allmänhet äro jämförelsevis små och att man icke utdelar åt medlemmarna annat än en måttlig ränta på insatserna (högst 5—6 %). Av återstoden avsättes en del till fonderna, men en del användes även till höjande av medlemmarnas bildning eller andra allmännyttiga ändamål. Stadgarna föreskriva, att om andelskassan upplöses, skall dess kapitalbehållning användas till allmännyttiga ändamål. — I

medeltal utgjorde årsöverskottet år 1938 endast omkring 5 800 mk per andelskassa.

Andelskassans angelägenheter handhaves av en styrelse och en räkenskapsförare. Större andelskassor ha därjämte ett förvaltningsråd. Till dessa befattningar bör man alltid söka få bygdens tillförlitligaste och dugligaste personer. Sysslomännen äro till en början antingen oavlönade eller åtnjuta en liten ersättning. I den mån kassans rörelse och arbetet ökas, blir kassans föreståndare en syssloman, som åtnjuter fast lön. Något tantiem erhålla sysslomännen ej.

Andelskassorna ha under de första åren arbetat i hyreslokaler, såsom fallet alltjämt är med de mindre kassorna. De större och även flera medelstora kassor ha numera uppfört eller köpt åt sig ett eget hus.

Andelskassorna åren 1903—38.

År	Antal andelskassor	Medlemsantal	Medlemmar- nas netto- förmögenhet, milj. mk	Tillgodohavanden hos medlemmarna i 1 000 mk	Insättningar, 1 000 mk	Förmögenhetsbalansens slutsumma, 1 000 mk	Eget kapital, 1 000 mk
1903	8	253	1.9	42	0.3	49	2
			19.0	420	3	490	20
1905	119	3 662	20.4	636	11	707	52
			204.0	6 360	110	7 070	520
1910	370	17 404	99.5	4 105	77	4 528	526
			995.0	41 050	770	45 280	5 260
1915	492	25 331	197.0	6 771	365	7 635	1 164
			1 406.6	48 345	2 606	54 514	8 311
1920	601	31 055	1 158.0	23 910	8 740	27 212	2 372
1925	1 184	94 225	4 962.9	294 687	46 104	331 999	11 805
1930	1 414	144 370	8 503.5	1 241 559	402 541	1 372 782	45 190
1935	1 299	139 696	8 095.7	1 372 465	615 748	1 601 349	77 829
1936	1 235	142 294	8 389.7	1 518 262	793 899	1 784 714	84 195
1937	1 163	145 438	8 578.7	1 729 075	1 146 693	2 133 110	91 546
1938	1 123	151 900	9 775.4	2 071 002	1 381 276	2 541 209	98 750

Ovan har beaktats den till Centralkreditanstalten anslutna andelskasserörelsens utveckling. Dessutom fanns det hos oss år 1938 i en del städer inalles 5 hantverkarandelskassor, som arbetade för tillgodoseende av dessas kreditbehov. Denna uppgift ha de likväl icke kunnat fylla på ett tillfredsställande sätt, enär de äro små — de ha sammanlagt endast omkring 700 medlemmar — kapitalfattiga och sakna ett centralorgan.

Av tabellen på föregående sida framgår de till Centralkreditanstalten anslutna andelskassornas utveckling och nuvarande ekonomiska ställning.

Efter att ha undersökt frågan om agrarkreditens anpassning efter lantbrukets speciella behov samt med beaktande av att det är av vikt att organisera agrarkrediten, så att den så väl som möjligt motsvarar det moderna lantbrukets behov, anser kongressen det bl. a. önskvärt,

att det i varje land, där sådana ännu ej finnas, skulle grundas för lantbrukets behov anpassade agrarkreditanstalter, baserade på ömsesidighetens och agrarkooperationens principer, ty endast dessa principer äro en garanti för deras stabilitet,

att som central för agrarkreditanstalterna i varje land skulle finnas en central penninganstalt, som skulle ha tillräckligt stora medel och som under statskontroll skulle bevara en tillräckligt stor handlingsfrihet, och

att i de länder, där det är möjligt, de sociala försäkrings- och pensionsanstalterna, lands- och stadskommuner ävensom andra offentliga samfund på gängse villkor i främsta rummet placera sina medel i de kooperativa agrarkreditanstalterna.

Kongressen förordar dessutom inledande av de mest intima förbindelser mellan de kooperativa agrarkreditanstalterna och jordbrukarnas kooperativa försäljnings- samt även alla andra gemensamma organisationer.

Ur den resolution, som antogs vid den internationella lantbrukskongressen i Haag år 1937.

7. Maskinandelslag.

Den allt allmännare och mera omfattande mekaniseringen av lantbruket har åstadkommit en stor förändring i utförandet av de arbeten, som förekomma inom detta. Diken grävas maskinellt, vid plöjning och bearbetning av jorden användas mångsidigare och fullkomligare redskap; handsådden har gett rum för maskinell sådd; vid tröskningen har slagan ersatts med motordrivna tröskverk.

Anskaffningen av maskiner har emellertid speciellt för småbrukare ställt sig svår, ty den erfordrar betydande kapital. Men även om sådant stode till buds, är det icke ekonomiskt klokt och lönande att binda det i maskiner, som jordbrukarna under årets lopp behöva endast några få dagar eller timmar. I så fall kommer på grund av den ringa arbetsmängden betydligt mera av de utav maskinens anskaffning föranledda amorterings-, ränte- och driftkostnaderna på varje arbetsdag än om arbete stode till buds i större utsträckning. För att på sina gårdar få användningen av maskiner tillräckligt lönande böra småbrukarna därför söka ordna det så, att de anskaffade maskinerna få mera arbete än vad en enda liten gård kan erbjuda. Detta sker bäst genom att ty sig till samarbete i olika former.

För att genom ökning av arbetsmängden få driften mera lönande kan man ordna det så, att samma maskin betjänar flera gårdar. Detta kan ernås: 1) genom att grunda ett maskinandelslag; 2) genom att bilda en fri sammanslutning för anskaffning av maskiner; 3) genom att anskaffa maskiner åt sammanslutningar, som äro verksamma inom lantbruket (lantmannagillen, småbrukarföreningar o. s. v.); 4) genom att hyra maskiner och 5) genom en överenskommelse att den ena köper en och den andra en annan maskin, som de sedan låna åt varandra.

Maskinandelslag ha i Finland använts och kunna alltjämt användas, då det gäller att anskaffa större och dyrbarare maskiner, såsom maskindrivna tröskverk, cirkelsågar och pärthyvlar, sorterare, sörpkvarnar, dikesplogar m. m.

I ett maskinandelslag bör *insatsen* sättas så hög, att gärna hela, men i varje fall minst hälften av det behöfliga kapitalet hopbringas genom insatser. Erfarenheten har nämligen visat, att skuldsatta maskinandelslag lätt gå sin upplösning till mötes, enär avgifterna för maskinens användning till följd av utgifterna för ränta och amortering måste hållas högre än då andelslaget är skuldfritt. I de flesta fall är det lämpligast att fastställa insatsen efter den odlade arealens storlek.

Vid affärsskötseln bör särskild uppmärksamhet ägnas åt ett riktigt fastställande av *avgifterna* för maskinens *användning*. Den rättvisaste grunden för dessa är den tid, under vilken medlem använder maskinen. I tröskverksandelslag kunna de även fastställas efter den tröskade sädens mängd. Avgiften bör vara så stor, att den icke allenast täcker andelslagets löpande utgifter, utan att den förslår till årlig amortering av skulderna så länge sådana finnas och därefter till bildande av en reservfond för inköp av nya maskiner i stället för dem som blivit utslitna.

Vid utgången av år 1938 voro 729 maskinandelslag inskrivna i handelsregistret, men av dem voro endast omkring 390 i verksamhet. De hade i medeltal 14 medlemmar, och nästan alla hade de ett maskindrivet tröskverk, varmed de årligen tröskade i medeltal 1 300 hl spannmål. Av andelslagens övriga maskiner voro cirkelsågar, pärt-hyvlar, sädessorterare och sörpmaskiner vanligast.

Vid anskaffningen av gemensamma maskiner är det ofta fråga om så små sammanslutningar, att man icke får ihop de fem medlemmar, som äro av nöden för bildande av ett andelslag. I så fall bör en s. k. *fri maskinsammanslutning* bildas. Sådana ha i Finland — ofta blott på grundvalen av en muntlig överenskommelse — bildats åtminstone i lika stort antal som egentliga andelslag. För tryggande av sammanslutningarna mot överraskningar, som kunna förorsakas av menings-skiljaktigheter, bör till grund för dem läggas ett skriftligt avtal, vari delägarnas rättigheter och skyldigheter äro klart angivna. För ända-

målet har Sällskapet Pellervo utarbetat särskilda avtalsformulär. Sammanslutningens stiftelseurkund erfordrar ej landshövdingens stadfästelse och ej heller införes sammanslutningen i handelsregistret, varför den lämpar sig väl, då det är fråga om små företag för anskaffning av maskiner.

Vid anskaffning av maskiner åt föreningar, som äro verksamma inom lantbruket, bör deras skötsel och utlåning åt medlemmarna helst ordnas så, att någon viss person får i uppdrag att sköta denna sak. — Då man *hyr* en maskin av sin granne, bör man se till, att den hanteras ännu omsorgsfullare än om den vore ens egen och att en skälig hyra erlägges för den. I annat fall kommer det snart nog att bli omöjligt att få låna en maskin.

Med hänsyn till att det stora flertalet av lantgårdarna i Finland äro så små till arealen, att användningen av större och dyrbarare lantbruksmaskiner icke kan bli tillräckligt lönande på grund av den ringa arbetsmängden, är samarbetet på detta område ännu ej tillnärmelsevis tillräckligt utvecklat. Huvudorsaken härtill har varit människornas ömsesidiga misstro och själviskhet. Grannarna ha icke velat bygga upp ett sådant förtroendefullt förhållande till varandra, som gemensam användning av maskiner förutsätter, utan var och en har för egen räkning anskaffat ofta dåliga eller alltför stora eller onödiga maskiner, som maskinagenterna pracka på jordbrukarna, vilka därigenom åsamka sig själva onödiga omkostnader. På detta sätt bindas stora kapital i lantbruksmaskiner, vilka endast i ringa mån kunna utnyttjas och vilka förorsaka betydande förluster i form av räntor och amortering.

Användningen av gemensamma maskiner borde därför bli mycket allmännare. Maskininköpen böra ske genom handelslagens förmedling hos den kooperativa centralaffären i branschen. I fråga om maskinernas drift och dess ordnande bör man skaffa sig nödig handledning.

8. Torvströandelslag.

Torvströ — torkad och finfördelad torv från en mosse — är det bästa strö i ladugård och stall och det kan även användas som isole-ringsämne i byggnader, som packningsmaterial vid packning av snar förskämning underkastade eller sköra varor ävensom för andra ändamål.

Torvströ kunna jordbrukarna — i händelse de icke äga lämpliga torvmossar — anskaffa gemensamt genom att bilda ett *torvströandelslag*. Andelslaget antingen inköper en torvmosse eller arrenderar rätten att upptaga torv, anskaffar nödiga arbetsredskap och -maskiner, uppför torklador och anställer nödig arbetskraft samt säljer sedan sitt torvströ till andelslagets medlemmar och även till utomstående.

Torvströ är en vara, som icke kan bära höga transportkostnader, såvida det icke medelst dyrbara maskiner blivit så starkt pressat, att det ej är skrymmande. Men dyrbara maskiner kunna anskaffas endast av ett stort andelslag med tillräckligt kapital. Därför är det för den jordbrukare, som har att tillgå en lämplig mosse antingen på egen mark eller i närmaste grannskap, förmånligast och billigast att själv upptaga och tillverka sitt torvströ. Bristen på företagsamhet hindrar ofta även dylika jordbrukare att själva upptaga tillverkning av torvströ, även om de känna till torvströets överlägsenhet jämfört med annat strö. Genom att bilda ett andelslag kunna däremot alla lättare fås intresserade för saken.

Ett litet, anspråkslöst andelslag i egen by kan vanligen skaffa billigare torvströ än ett stort på längre håll. Det är därför bäst att överallt, där för ändamålet lämpliga mossar finnas att tillgå, bilda främst små byandelslag. I dessa andelslag kunna medlemmarna själva anskaffa det för företaget nödiga byggnadsmaterialet och utföra det erforderliga arbetet, varigenom en mängd penningutgifter undvikas. Man kan t. o. m. nöja sig med så enkla verksamhetsformer, att andelslaget icke ens anskaffar torvströrivare, utan levererar den upptagna och torkade torven som sådan till medlemmarna, som själva — t. ex. med en

gemensamt anskaffad rivare — sönderdela den. Härigenom kan man få företaget igångsatt utan några större utgifter. Senare är det ju möjligt att effektivisera verksamheten, ty erfarenheten har givit vid handen, att det är farligt för ett torvströandelslag att sätta sig i skuld. För bildandet av ett anspråkslöst företag erfordras ganska litet kapital, i synnerhet om mossen icke köpes utan arrenderas och man utgår ifrån att medlemmarna själva uppföra de behövliga tork-ladorna. Redan en enda hektar god mosse kan leverera nödigt torvströ för 50—80 kor under nära en mansålder, d. v. s. 1 000 000 kg under 25—40 år, beräknat efter 2 kg torvströ per ko under 8 månader.

Där en för ändamålet lämplig mosse icke finnes i byn, utan det i stället i omnejden finnes en större, som lämpar sig till gemensam användning för hela socknen eller ett större område, behövas större och dyrbarare anläggningar. En torvströfabrik, avsedd att förse flera socknar med torvströ, behöver redan rätt så mångsidiga maskiner och vidlyftiga anläggningar, som erfordra mycket kapital. Det är likväl skäl att vara försiktig, innan man inlåter sig på dylika större företag. Först och främst är att observera, att användningen av torvströ som strö växlar i hög grad, beroende på halmskördens storlek och jordbrukarnas allmänna köpkraft samt priset. Likaså är det osäkert, om torvströ kan till lönande priser avsättas för byggnads- o. a. dylika ändamål. Av dessa orsaker bör man akta sig för alltför stora kapitalplaceringar och i synnerhet för skuldsättning. För det andra erfordrar en torvströfabrik för att ha framgång — utom en god mosse och goda kommunikationer — även en sakkunnig och energisk ledning. Då det gäller att få tillverkningskostnaderna låga, böra andelslagen inom denna bransch försöka taga lärdom av varandra och till disponenter utse män med organisationsförmåga. En dugande ledning är av behovet påkallad även i små andelslag.

För närvarande äro 105 torvströandelslag med 4 000 medlemmar i verksamhet. De tillverka 10—15 milj. kg torvströ och deras årsförsäljning steg år 1938 till omkring 2 milj. mark.

9. Telefonandelslag.

Erfarenheten har givit vid handen, att telefonen är ägnad att i högsta grad underlätta och stimulera livet på landsbygden. Telefoner ha på landsbygden anskaffats antingen genom andelslag eller aktiebolag, men vederligen arbeta alla dessa företag i enlighet med kooperativa principer. I synnerhet andelslaget är särskilt lämpligt för detta ändamål.

Ett telefonandelslag kan upprättas utan tillskottsplikt, om blott medlemmarna äro i stånd att erlagga tillräckligt stora insatser. Insatsens storlek är beroende av antalet stiftande medlemmar och av längden av de ledningar, medelst vilka andelslagets central skall anslutas till de närmaste granncentralerna för att därigenom uppnå förbindelse med den övriga världen. De flesta telefonandelslag äro emellertid grundade med begränsad tillskottsplikt.

I telefonandelslag bör man fästa särskild uppmärksamhet vid centralernas ändamålsenliga placering och se till, att samtalsförmedlingen skötes ordentligt. Centralanläggningarnas och ledningarnas skötsel samt uppsättningen av nya ledningar bör anförtros åt en fackman, för vilket ändamål det är bäst att tillsammans med andra närbelägna telefonföreningar anställa en gemensam montör. Det finnes emellertid i Finland många alltför små telefonföreningar, som icke ha råd att anställa en fackkunnig personal för att uppföra och sköta sina anläggningar. Då telefontekniken gått framåt i så hög grad att primitiva anläggningar ej längre motsvara utvecklingens och den telefonerande allmänhetens krav, borde mindre företag såvitt möjligt sammanslås till större, som kunde hålla sina anläggningar i skick och i nivå med teknikens krav. — Telefontrafik och uppsättning av ledningar är tillåten endast i händelse koncession erhållits av staten. Vid beviljandet av sådan uppställes numera i regeln villkoret, att åtminstone de mellan centralerna dragna ledningarna äro dubbelledningar.

I Finland voro år 1938 451 telefonandelslag inskrivna i handels-

registret och av dem voro 375 i verksamhet. De äro jämnt fördelade över hela landet och ha i medeltal 1—2 centraler. De ha sammanlagt omkring 22 000 medlemmar och deras årsavgifter o. a. inkomster stiga till omkring 14 milj. mark.

10. Elektricitetsandelslag.

I samma mån som elektrifieringen vunnit insteg, har man även i Finland bildat andelslag för anskaffande av elektrisk kraft och ljus. De tidigare grundade elektricitetsandelslagen uppförde i allmänhet egna kraftverk och skötte samtidigt även om strömdistributionen. Kraftverken krävde emellertid så mycket kapital, att det ställde sig svårt för företagen att få ihop tillräckligt sådant. En alltför riklig användning av lånemedel kunde åter äventyra företagens räntabilitet. På grund härav övergick man senare allmänt till ett sådant system, att kraftverken uppfördes av aktiebolag, medan distributionen av elektrisk ström verkställdes av andelslag. Såsom strömlieferantörer uppträda numera främst de stora kraftverken, och de lokala sammanslutningarna, för ändamålet grundade aktiebolag och andelslag, ha till så gott som enda uppgift att handha strömdistributionen och uppsätta det behövlige ledningsnätet.

Andelslagen lämpa sig mycket väl att handha distributionen av elektrisk ström. Strömkonsumenternas intressen bli nämligen rättvist tillvaratagna genom dem och företaget kan icke övergå i händerna på ett fåtal personer, såsom fallet ofta är i aktiebolag. Alla strömkonsumenter kunna upptagas till medlemmar av andelslaget och de kunna se till, att andelslaget skötes med beaktande av deras behov och intressen och att för förmedlingen av strömmen icke uppbäras högre avgifter än som av räntabilitetsskäl är nödvändigt. Om elektricitetsandelslaget endast skaffar sig ett ledningsnät, men inköper strömmen från annat håll, behöver det icke något stort kapital. Andelslagets behov av främmande kapital blir sålunda ej alltför stort, om det eljest är väl skött.

Elektricitetsandelslagen ha ytterligare stundom ett litet kraftverk, varvid i förening med dem vanligen även arbetar en husbehovskvarn eller -såg, stundom bäggedera. De flesta äro emellertid enbart andelslag för distribution av elektrisk ström och sådana finnas till ett antal av omkring 150. De ha omkring 10 000 medlemmar och värdet av deras ledningsnät och anläggningar stiger till omkring 10 milj. mk.

II. Avelsdjursandelslag.

Genom kreatursförädling söker man förbättra husdjurens produktionsegenskaper och höja boskapsskötselns räntabilitet. Men de dyrbara avelsdjur, som behövas för detta ändamål, kunna i synnerhet småbrukarna skaffa sig endast på kooperativ väg. Ungefär vid sekelskiftet började man i Finland bilda *tjurföreningar*, som för medlemmarnas räkning anskaffade avelstjurar. Föreningarna blevo snart av mycket stor betydelse för boskapsägarna, men under världskriget avstannade deras verksamhet. Då man senare åter begynte ty sig till samarbete på boskapsförädlingens område, bildade man andelslag i stället för de tidigare föreningarna.

Tjurandelslagen ha till uppgift att för betäckning av medlemmarnas kor hålla av förädlingsföreningarna godkända avelstjurar av lant- eller ayrshireras och att genom utställningar och andra åtgärder verka för förbättrande av medlemmarnas boskapsstam och boskapsskötsel.

I ett sådant land som Finland, där flertalet boskapsägare är småbrukare, för vilka boskapsskötseln är den huvudsakligaste inkomstkällan, äro *tjurandelslagen* av den största betydelse. Tack vare dem bli de delaktiga av alla de fördelar, som en god avelstjur medför för en stor kreatursbesättning: goda produktionsanlag och andra egenskaper, som höja djurets värde och som det ger i arv åt sina efterkommande, äro möjliga att uppnå också för små kreatursbesättningar. Likaså blir det möjligt att utsträcka verkningarna av de goda avelstjurarna, av vilka endast ett begränsat antal står till buds, till vidsträcktare om-

råden än eljest och få resultaten av kreatursförädlingsarbetet snabbare spridda.

Kreatursförädlingsföreningarna och lantbrukssällskapen ge råd ifråga om grundandet och skötseln av tjurandelslag. Genom förmedling av kreatursförädlingsföreningarna kunna tjurandelslagen även erhålla de understöd, som av statsmedel utgivas för stödjande av andelslagens verksamhet samt för inköp och underhåll av en tjur.

Då det gäller att grunda ett tjurandelslag, tecknar varje medlem insatser i förhållande till sitt koantal. I ett andelslag, som grundats för betäckning av vissa utvalda kor, kan man likväl inträda endast för dessas del. Av sina medlemmar uppbär andelslaget en särskild årsavgift för varje andel, samt av utomstående en betäckningsavgift, med vilka andelslagets samtliga utgifter, såsom utgifterna för utfodring och vård, räntor och amorteringar samt försäkringspremier böra fås täckta. Års- och betäckningsavgifterna böra fördenskull sättas så höga, att de förslå till andelslagets samtliga utgifter. Om andelslaget får ett särskilt bidrag ur statsmedel, kan likväl även detta användas för bestridande av dessa utgifter. Andelslagets tjur förlägges nämligen hos någon av medlemmarna, som mot en överenskommen ersättning drager försorg om tjurens utfodring och vård samt oftast även om betäckningen och den därav föranledda bokföringen.

Den propaganda, som gjorts för bildande av tjurandelslag, har lett till så goda resultat, att det vid utgången av år 1938 funnos ungefär 1 700 dylika antecknade i handelsregistret. De tjurandelslag, som lämnat uppgifter om sin verksamhet, hade år 1937 26 000 medlemmar med 123 000 kor. Medlemmarnas kor betäcktes till ett antal av 90 000 och icke-medlemmars 21 000. Betäckningsavgiften per ko varierade mellan 10 och 50 mk. Kostnaden för tjurens underhåll steg i medeltal till 2 300 mk och utgifterna för varje betäckning till 50 mk. Andelslagens inkomster voro inalles 5.0 milj. mk och utgifter 5.2 milj. mk. Ehuru tjurandelslagen redan utgöra den till antalet största gruppen av andelslag, är det alltjämt skäl att bilda nya dylika.

Även anskaffande av en avelsgalt för sådana svinägare, som ha så få suggor (1—3 st.), att det icke lönar sig att hålla en egen galt, är möjligt på andelsgrund. De för detta ändamål grundade *galtandelslagen* erhålla handledning av Svinavelsföreningen i Finland, som även förmedlar avelsgaltar och de understöd och lån, som av staten anslagits för inköp och underhåll av avelsdjur. På senaste tid har man likväl i stället för andelslag begynt inrätta s. k. *galtstationer*, vilket system ansetts vara ändamålsenligare. Även på hästförädlingens område har andelsverksamheten kommit till användning, i det att en del *hingst-andelslag* grundats.

12. Andelslag av andra slag.

Ovan har redogjorts för sådana grupper av andelslag, som äro av allmän betydelse i Finland. Men därutöver har den kooperativa företagsformen kommit till användning för många andra ändamål, vilka kunna för medlemmarna vara av stor vikt.

I synnerhet på landsbygden och inom lantbruket förekomma ytterligare många slags andelslag. Före världskriget grundades *jordinköpsandelslag*, vilka hade till uppgift att anskaffa egen jord åt medlemmarna. För detta ändamål inköpte de större hemman, vilka de sedan utparcellerade bland medlemmarna. Nuförtiden ha dessa slag av andelslag ingen betydelse, ty då det gäller att anlägga nyhemman, användas andra tillvägagångssätt. Sedan gammalt ha jordbrukarna för malning av spannmål anlagt gemensamma *husbehovskvarnar*, vilka för närvarande oftast gå under namn av kvarn- och sågandelslag. Vidare ha lantmännen på en del orter bildat *vattenledningsandelslag* för gemensam vattenanskaffning samt grundat *andelssmedjor* och *-garverier*. För förbättrande av landsbygdens kommunikationer finnas mångahanda andelslag. Tidigare bildades *skeppsandelslag* för upprätthållande av sjöfarten och *broandelslag* för byggande av gemensamma broar och under senaste tid ha även *bilandelslag* grundats för bedrivande av biltrafik i synnerhet mellan orter, som ligga längre borta från järnvägen, och affärscentra.

Även *trädgårdsodlare* och *fiskare* kunde med tillhjälp av andelslag avsevärt underlätta försäljningen av sina produkter och stabilisera priserna på dem. Försök att bilda andelslag ha gjorts inom bägge dessa yrkesgrupper, men tillsvidare med växlande framgång. De andelslag, som grundats för försäljning av trädgårdsprodukter, ha upphört, emedan de icke fått tillräcklig anslutning, och av fiskförsäljningsandelslagen är det endast några få, som visat sig vara livskraftiga.

Invånarna i städer och större bosättningscentra ha i andra länder grundat talrika *bostadsandelslag* för anskaffande av billiga och hälsosamma bostäder. Dylika andelslag äro i huvudsak av två slag. Det ena uppför i främsta rummet enfamiljsslägenheter, som medlemmarna småningom inlösa åt sig. Det andra behåller självt äganderätten till bostadshusen, som medlemmarna bebo i egenskap av hyresgäster. I Finland har andelsformen emellertid kommit till ganska ringa användning vid uppförandet av bostadshus. Vid utgången av år 1938 voro i handelsregistret införda 122 bostadsandelslag, som i allmänhet själva ägde fastigheterna, medan medlemmarna voro hyresgäster. Bostadsbristen i städerna har i huvudsak övervunnits genom av de bostadsbehövande bildade bostadsaktiebolag och allmännyttig byggnadsverksamhet.

De av de bostadsbehövande grundade bostadsaktiebolagen leda sitt ursprung redan från år 1886, och under den livliga byggnadsverksamhet, som ägde rum åren 1922—28, spelade de en betydande roll. För deras räkning utfärdades en särskild lag om bostadsaktiebolag år 1926. Men ehuru de hade till uppgift att tillgodose delägarnas eget bostadsbehov och detta skedde med iakttagande av kooperativa principer, blevo de föremål för spekulation. Medan man sålunda år 1929 uppskattade bostadsaktiebolagens antal till 1 078, var det år 1939 icke större än 1 250. För tillgodoseende av personalens och arbetarnas behov av bostäder ha även de kooperativa centralaffärerna och en del större lokala andelslag uppfört bostäder. År 1938 grundade de framstegsvänliga handelslagens centralorganisationer samt Andels-

affären Elanto m. b. t. m. fl. *Helsingfors Bostadscentrallag Haka u. t.* (Helsingin Asuntokeskuskunta Haka i. l.). Detta uppför för 1940 års olympiska spel en för idrottsmännen avsedd olympisk by, vars byggnader senare skola användas för sitt egentliga ändamål.

Bland *hantverkarna* har andelsverksamheten kommit till användning speciellt för anskaffande av kredit och råvaror och i en del länder är denna kooperationsart av stor betydelse. Hantverkarklassens litenhet har hos oss utgjort ett hinder för uppkomsten av ett större antal dylika andelslag, ehuru hantverkarna i Finland ha andelskassor och en del andelslag för anskaffning av råämnen och arbetsredskap.

Bland de egentliga *arbetarna* har huvuduppmärksamheten ägnats konsumtionsföreningarna. I synnerhet hamnarbetare, målare, stenarbetare m. fl. ha likväl åtagit sig utförandet på entreprenad av vissa arbeten och för detta ändamål grundat arbetsandelslag. Däremot är det i Finland sällsynt, att arbetarna bildat andelslag för tillverkning av produkter, avsedda att försäljas på fria marknaden, även om en del sådana grundats t. ex. av snickare och guldsmeder.

Ytterligare förtjänar nämnas, att även *privathandlarna*, såväl detalj- som partihandlarna, grundat egna andelslag, närmast för gemensam varuanskaffning.

13. Samverkan i andra former.

Ovan har andelsrörelsen i Finland behandlats i den mån den framträder i form av andelslag, som grundats på grundvalen av lagen om andelsverksamhet. Men andelsrörelsen inskränker sig icke härtill. Ett företags kooperativa karaktär beror nämligen icke uteslutande, ja ej ens i första hand av dess yttre form, utan av den anda, som besjälar företaget, och de principer, som följas av detsamma. Liksom det finnes företag, som visserligen till namnet äro andelslag, men som till sin anda och på grund av sin verksamhet icke äro kooperativa utan pseudoandelslag, på samma sätt finnes det talrika företag, som icke äro klädda i andelslagets form, men som i själva verket äro rent kooperativa.

Redan innan lagen om andelsverksamhet stiftades och således förrän egentliga andelslag funnos till, hade andelsidén blivit förverkligad i mer eller mindre ren form. Efter det lagen om andelsverksamhet trätt i kraft, omorganiserades de allmänt till andelslag i lagens mening. Inom en del områden har emellertid föreningsformen använts ännu långt senare. Sålunda ha många gemensamma företag på kreatursförädlingsens område, såsom *tjur-* och *hingstföreningarna*, under långa tider arbetat i form av föreningar. Likaså äro sammanslutningarna för avlönande av en gemensam kontrolldeja undantagslöst föreningar, *kontrollföreningar*. Deras antal var år 1938 1 075 med 27 000 medlemmar. Inom skogshushållningens område ha likaså en mängd samfällda företag arbetat i form av föreningar. Sällskapet Pellervo utarbetade på sin tid mönsterstadgar och verkade med kraft för grundande av skogshushållningsföreningar, vilka hade till ändamål att gemensamt utföra mångahanda uppgifter inom skogshushållningens område och verkställa gemensam försäljning av skogsprodukter. Efter de senaste krisåren började bland skogsägarna ånyo framträda ett starkt intresse för upplivandet av en dylik föreningsverksamhet, för vilken närmast Centralskogssällskapet Tapio (Keskumetsäseura Tapio) har arbetat. *Skogsvårdsföreningar* ha även bildats i snabb takt, så att deras antal år 1938 uppgick till 273 med 28 000 medlemmar.

En alldeles särskild och viktig grupp bland de samfällda företagen utgöra de *ömsesidiga försäkringsanstalterna*. De äro till största delen kooperativa företag, även om de enligt Finlands lag om andelsverksamhet icke kunna bildas i form av andelslag. Utomlands räknas de allmänt till andelslagen, ja i en del länder kunna de t. o. m. inregistreras som andelslag.

Den äldsta och måhända mest typiska gruppen bland de ömsesidiga försäkringsanstalterna utgöres av de *lokala brandstodsföreningarna*, som vanligen omfatta en kommun, ibland t. o. m. ett större område, och som ha till uppgift att på ömsesidigt ansvar försäkra delägarnas egendom mot brandfara. För närvarande finnas lokala brandstodsbolag

till ett antal av 302 och deras försäkringsstock steg år 1936 till över 15 miljarder mark. Då man på detta liksom på andra områden av kooperativ verksamhet behöver även en sammanslutning av andra graden, grundades på föranstaltande av Sällskapet Pellervo år 1917 en egen självständig centralorganisation för brandstodsbolagen, kallad *Ömsesidiga Återförsäkringsbolaget Vakava* (Keskinäinen Jälleenvakuutusyhtiö Vakava). Det har, såsom även av namnet framgår, till uppgift att återförsäkra delägareföreningarnas risker. År 1938 hade det 160 delägareföreningar och dess återförsäkringsstock steg till inemot 4 300 milj. mark.

Redan år 1904 utarbetade Sällskapet Pellervo mönsterstadgar och en handbok för de lokala kreatursförsäkringsföreningarna, av vilka år 1916 129 voro i verksamhet. Men en förutsättning även för dessa föreningars utveckling är en återförsäkring i lämplig form. Fördenskull hade man inom Sällskapet Pellervo redan länge haft för avsikt att grunda en egen återförsäkringsanstalt för dem, ehuru denna tanke kunde förverkligas först år 1926. Sedan en av Sällskapet Pellervo och Ömsesidiga Olycksfallsförsäkringsföreningen Aura gemensamt nedsatt kommitté hade verkställt en utredning av kreatursförsäkringens läge och utarbetat en plan för dess främjande på grundvalen av ömsesidiga lokalföreningar, grundades nämnda år *Ömsesidiga Återförsäkringsbolaget Kekri* (Keskinäinen Jälleenvakuutusyhtiö Kekri). Detta har till uppgift att vid sidan av sin återförsäkringsrörelse leda de lokala kreatursförsäkringsföreningarnas verksamhet. Till Kekri ha sedermera i egenskap av återförsäkrare anslutit sig 64 av Finlands 87 kreatursförsäkringsföreningar, vilkas försäkringsstock redan representerar över $\frac{2}{3}$ av landets hela kreatursförsäkringsstock.

Även livförsäkringsrörelse bedrivs i Finland uteslutande av ömsesidiga livförsäkringsbolag. Sålunda tillhörde år 1937 av landets hela försäkringsstock, 12 miljarder mark, 96 % sex stora ömsesidiga livbolag. Till dessa hörde även de i samband med de kooperativa centralaffärerna arbetande försäkringsanstalterna, varom senare blir tal i samband med centralaffärerna.

II. Kooperativa centralaffärer.

A. Centralaffärer hörande till Sällskapet Pellervo.

1. Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.

I de flesta länder ha handelslagen (konsumtionsföreningarna) grundat egna partiaffärer tidigare och även drivit denna centralisation längre än andra andelslag. En av orsakerna därtill har varit, att industriarbetarna i de flesta länder utgjort flertalet inom handelslagens medlemskår och att de i allmänhet bättre än jordbrukarna insett centralisationens betydelse.

Efter grundliga förberedelser och långvariga överläggningar, var Sällskapet Pellervo tog en verksam del, grundade handelslagen i Finland år 1904 en egen partiaffär, vilken erhöll namnet *Centrallaget för Handelslagen i Finland m. b. t.* (Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta r. l.), förkortat »Centrallaget» eller »S. O. K.» efter begynnelsebokstäverna i det finska namnet.

Centrallaget var till en början icke starkt: endast 12 handelslag vågade ansluta sig som konstituerande medlemmar. Det verkade därför hela det första året endast såsom en rådgivande och kontrollerande organisation för handelslagens utbyggande och konsolidering. Det utgav sålunda bl. a. litteratur och räkenskapsböcker samt en tidskrift »*Yhteishyvä*». År 1905 upptog det sin varurörelse, vilken genast tog ett oväntat uppsving. Sedermera har Centrallaget vuxit till landets största partiaffär inom sin bransch.

Centrallagets medlemsantal förblev likväl många år jämförelsevis litet. Först under krigstiden ökades det betydligt, så att det år 1920 uppgick till 500, oaktat år 1917 en annan centralaffär, benämnd

Andelspartiaffären m. b. t. (Osuustukkukauppa r. l.), grundades, till vilken en anseelig mängd arbetarhandelslag anslöt sig. År 1938 uppgick Centrallagets medlemsantal till 417.

Insatsen är 100 mk. Medlemshandelslagen äro skyldiga att teckna en insats för varje 25-tal medlemmar. *Tillskottsplikten* är 300 mk per insats.

Centrallaget säljer varor till dagspris. Överskottet skall enligt stadgarna användas på följande sätt: minst 30 % överföres till reservfonden, till dess denna stigit till 25 % av medelförsäljningen under de tre föregående åren, därefter högst 30 %. Sedan reserveras det till ränta på insatskapitalet behövliga beloppet högst efter 6 %. Av det återstående överskottet kan högst 80 % avsättas till återbäring åt medlemmarna och minst 5 % överföras till dispositionsfonden. Av det återstående beloppet kan medel även ställas till förvaltningsrådets disposition att användas till främjande av andelsverksamheten och allmännyttiga ändamål eller att överföras till andra fonder.

Hittills har största delen av överskottet fonderats, så att det egna kapitalet år 1938 uppgick till 216 milj. mk. Denna självbehärskning hos medlemshandelslagen har haft till följd, att Centrallaget haft en utomordentlig framgång, samtidigt som hela handelslagsrörelsen vunnit i styrka. Till kooperativt upplysningsarbete ha även anslagits betydande belopp. Likaså understöder Centrallaget årligen allmännyttiga företag och inrättningar. Sedan Centrallagets ställning konsoliderats, har en del av överskottet återburits till medlemshandelslagen i förhållande till deras inköp; så har varit fallet sedan år 1928. Åren 1934—38 har återbäringen varit av en betydande storlek. Under dessa år användes nämligen 39.4 % av överskottet till återbäring åt medlemmarna.

Centrallaget ledes av ett förvaltningsråd, bestående av 18 personer, och en av detta tillsatt direktion, som består av 5 medlemmar och 3 suppleanter. Vid andelslagsstämmorna har varje medlemshandelslag en röst.

Enligt de kooperativa principerna böra medlemsandelslagen visa trohet mot sina centralaffärer också i det avseendet, att de göra sina varuinköp av dem i den mån detta med beaktande av konkurrensförhållandena är möjligt. Denna princip ha Centrallagets medlems-handelslag emellertid tidigare icke noggrant iakttagit. I detta avseende har emellertid småningom en betydande förbättring ägt rum. År 1938 inköpte handelslagen av Centrallaget 83 % av de varor detta förmedlar.

Centrallagets försäljning steg år 1938 till 1 563 milj. mk. Största delen härav utgjordes av livsmedel. Därefter kommo järn- och manufakturvarorna. Centrallagets laboratorium undersöker, att de till medlemshandelslagen förmedlade varorna äro av god kvalitet.

År 1914 upptog Centrallaget även *produktion* av varor och denna verksamhetsgren har därefter utsträckt till allt flera områden.

Centrallaget har tvenne produktionscentra, det ena i Helsingfors och det andra i Vaajakoski i närheten av Jyväskylä. I Helsingfors arbeta: en syateljé och en trikåfabrik, ett packeri för frukter, kryddor och te, ett kafferosteri och en cikoriefabrik, en kemisk-teknisk fabrik, en cykelmonteringsverkstad och en finmekanisk reparationsverkstad. I Vaajakoski finnas en tändsticks-, spik-, margarin-, borst-, pappersförädlings-, träförädlings-, sötsaks- och bärförädlingsfabrik samt en såg. Fabrikerna i Vaajakoski drivas med elektricitet, för vilket ändamål ett eget vattenkraftverk anlagts. En viktig plats inom Centrallagets egenproduktion intages av kvarnarna i Uleåborg och Viborg, som äro av stor betydelse för rikets lantbruk. Den förra började sin verksamhet år 1929, den senare i början av år 1932. I Viborg har Centrallaget även ett storbageri och en makaronifabrik. Förutom dessa produktionsanläggningar har Centrallaget ytterligare ett tegelbruk i Jämsä. Produktionsanläggningarnas tillverkning hade år 1938 ett värde av 308 milj. mk.

Centrallagets *huvudkontor* är beläget i Helsingfors. Dess verksamhet är fördelad på följande avdelningar: direktionens sekretariat,

juridiska avdelningen, bokföringsavdelningen, kassaavdelningen, korrespondensavdelningen, livsmedelsavdelningen, järnvaruavdelningen, manufakturvaruavdelningen, transportavdelningen, kreditavdelningen, produktionsavdelningen, byggnadsavdelningen, ekonomiavdelningen, reklamavdelningen, laboratoriet och konsulentbyrån.

Försäljningen handhaves av 12 försäljningskontor, som äro belägna i Helsingfors, Åbo, Raumo, Tammerfors, Kotka, Viborg, Joensuu, Kuopio, Jyväskylä, Vasa, Gamlakarleby och Uleåborg. Därjämte finnas varuexpeditioner i Björneborg och Mariehamn.

Centrallagets utveckling framgår av följande tabell.

Centrallagets utveckling åren 1905—38.

År	Medlems- antal	Filialkontor och lager- expeditioner	Personal och arbetare	Årsförsäl- ning, milj. mk	Egenproduk- tionens värde, milj. mk	Netto- överskott, 1 000 mk	Fonder, 1 000 mk
1905	27	—	14	1.0 10.0	—	17 170	43 430
1910	139	6	89	13.6 136.0	—	165 1 650	755 7 550
1915	341	10	304	35.1 250.6	—	1 457 10 403	2 913 20 799
1920	500	15	1 209	323.7	15.0	4 338	17 645
1925	452	14	1 470	700.5	48.4	10 562	50 741
1930	423	14	1 736	1 008.6	123.6	17 227	117 993
1935	417	14	2 113	1 101.2	212.0	22 610	172 983
1936	416	14	2 438	1 211.8	259.8	27 134	185 271
1937	417	14	2 796	1 520.1	315.9	35 037	199 878
1938	417	14	3 195	1 562.8	308.1	36 124	215 911

De till Centrallaget anslutna handelslagen ha även grundat flera försäkringsanstalter. Redan år 1910 grundade de ett eget brandförsäkringsbolag och år 1920 ett olycksfallsförsäkringsbolag. År 1934 om-

organiserades dessas verksamhet och koncentrerades i *Ömsesidiga Försäkringsbolaget Vara* (Keskinäinen Vakuutusyhtiö Vara), som sålunda beviljar brand- och olycksfallsförsäkringar. År 1919 började *Pensionsanstalten Elonvara* (Eläkelaitos Elonvara) sin verksamhet. Den är en pensionsanstalt för vid handelslagen och dessas centralaffärer anställda personer och med densamma har senare förenats sjukförsäkring av arbetare. År 1922 grundade handelslagen ett eget livbolag, som numera heter *Ömsesidiga Livförsäkringsbolaget Pohja* (Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Pohja).

2. Centralandelsaffären Hankkija m. b. t.

Förutsättningen för att den kooperativa handeln med lantbruksförnödenheter och -produkter skall ha framgång är, att de lokala andelslag, som bedriva dylik handel, ha en egen centralaffär, som fungerar som partiaffär och upparbetar hela branschen med beaktande av lantbruksproduktionens intressen. Endast en egen centralaffär kan systematiskt arbeta på att förbättra varornas kvalitet och främja produkternas avsättning genom att utföra instruktionsarbete och draga försorg om att de lokala andelslagen erhålla den handledning, som är av nöden, då det är fråga om handel med lantbruksvaror.

Då jordbrukarna under andelsrörelsens första år började anskaffa lantbruksförnödenheter genom gemensamma inköp, fanns det i Finland jämförelsevis få andelslag, som förmedlade dylika varor. Därför hoppades Sällskapet Pellervo, att den av enskilda svenska storgodsägare i södra Finland år 1897 grundade »Jordbrukarenas i Finland konsumtionsförening Labor» skulle omorganiserat sig till en allmän centralaffär. Då denna förhoppning gick om intet, grundades år 1901 en interimistisk *Pellervos Förmedlingsaffär* (Pellervon Välitysläike), som förmedlade handel med lantbruksförnödenheter mellan andelslagen och partiaffärerna eller fabrikena. Fyra år senare hade förhållandena utvecklats sig därhän, att i stället för förmedlingsaffären år 1905 kunde träda den av jordbrukarnas lokala andelslag ägda *Central-*

andelsaffären Hankkija m. b. t. (Keskusosuusliike Hankkija r. 1.), som tillkom på Pellervos initiativ.

Hankkijas huvuduppgift är att genom förmedling av sina medlemsandelslag tillhandahålla Finlands jordbrukare till kvaliteten goda lantbruksförnödenheter, såsom bigödningsämnen, utsäde, kraftfoder, maskiner o. a. d. varor samt att sälja jordbrukarnas lantbruksprodukter. Hankkija är sålunda ett företag med en mycket mångsidig rörelse.

Bigödnings- och kraftfoderavdelningen sköter anskaffningen av olika slags bigödningsämnen och kraftfoder och övervakar partiförsäljningen av dem. Fröavdelningen sköter partihandeln med frö och arbetar vid sidan därav för främjandet av den inhemska fröodlingen och användningen av högklassigt utsäde. Det av Hankkija garanterade utsädet åtnjuter gott anseende och Hankkijas kontraktsodlingsutsäde representerar den högsta kvalitetsklass, som står till buds. Spannmålsavdelningen förmedlar andelslagsmedlemmarnas åkerbruksprodukter, spannmål, ärter och stråfoder. Avdelningen för lantbruksmaskiner arbetar för skapande av för våra förhållanden lämpliga maskiner och bekantgörandet av dem. Avdelningen för såg-, kvarn- och kraftverksmaskiner uppför vatten- och ångkraftstationer, anskaffar maskiner till sågverk och kvarnar samt projekterar spannmålslagerhus, torakerier m. m. Även bageri- och slakthusmaskiner höra till avdelningens bransch. Avdelningen för mejerimaskiner och -förnödenheter projekterar mejerianläggningar, levererar maskiner och verkställer uppmontering av dem. Centralvärme- och vattenledningsavdelningen projekterar och bygger centralvärmeanläggningar och vattenledningar såväl för enskilda som för allmänna byggnader. Avdelningen för frysmaskiner levererar kylaggregat i synnerhet till mejerier, matvaru-butiker, restauranger och sjukhus. Elektriska avdelningen projekterar och uppför elektriska kraftstationer och ledningsnät samt säljer elektriska maskiner och tillbehör. Även telefon- och radioapparater höra till dess bransch. Hankkijas elektriska avdelning är känd som den största elektrifieraren av landsbygden i Finland.

Hankkija har även flera betydande *produktionsanläggningar*. Av dessa bör i främsta rummet nämnas *Tammisto växtförädlingsanstalt*. Hankkija inledde sin vetenskapliga växtförädlingsverksamhet redan år 1913 och år 1916 överflyttades anstalten till Tammisto lägenhet, som har en åkerareal av omkring 70 ha och är belägen i närheten av Helsingfors. Dess verksamhet omfattar för närvarande nästan alla åkerväxter i Finland. Försöksrutornas antal har under de senaste somrarna uppgått till omkring 12 000. Intill år 1938 har anstalten utsänt i handeln över 40 förädlade produkter.

I närheten av Turenki station har Hankkija sedan år 1918 en egen *plantskola*, vars huvuduppgift är att uppdraga för Finlands förhållanden lämpliga fruktträd, bärbuskar och övriga perenna trädgårdsväxter.

Rensningen och sorteringen av det utsäde, som Hankkija säljer, försiggår i *utsädescentralen* i Tammerfors, som med sina sorteringsmaskiner och torckerier är den enda i sitt slag i Finland.

Kvarnen och *foderblandningsverket* i närheten av Malms station har arbetat sedan år 1926 och är utrustad med moderna anläggningar för malning och blandning av fodermedel. Kreaturs- och hönsfoderblandningar samt Hankkijas fodersaltblandning höra till foderblandningsverkets viktigaste produkter.

För förädling av inhemsk spannmål anlade Hankkija år 1916 en kvarn i Tammerfors. Dess främsta produkter äro numera gryner och flingor.

För att främja avsättningen av i Finland odlade matärter anlade Hankkija år 1933 ett med specialmaskiner utrustat ärtsorteringsverk i Åbo.

År 1918 anlades invid Malms station en mekanisk verkstad, som småningom utvecklats till en fabrik, vars betydelse för den finska lantbruksmaskinindustrins utveckling har varit mycket stor. Denna jordbruksmaskinfabrik *MKT* (Maanviljelyskonetehtäs) tillverkar mångahanda maskiner, men är mest känd som skaparen av en ny

tröskverkstyp. De första av fabriken tillverkade Esa-tröskverken utsändes i marknaden år 1923. Sedermera har fabriken även arbetat för mejerimaskinindustrins utveckling i Finland. Dess tillverkning är så mångsidig, att mejerierna i Finland redan kunna utrustas med enbart inhemska maskiner.

År 1916 inrättades en *instruktionsavdelning*, vars främsta uppgift är att utföra instruktionsarbete rörande handeln med lantbruksföremånen, -maskiner och -produkter. Därjämte biträder avdelningen handelslagen vid utbildningen av anställda, som äro förtrogna med handeln med lantbruksvaror, genom att anordna kortare och längre kurser i handeln med lantbruksvaror ävensom instruktionsmöten. Vid upplysningsarbetet biträdades avdelningen av ett distriktsråd, som finnes i förening med varje försäljningskontor.

Såsom av ovan meddelade uppgifter om Hankkijas verksamhet framgår, är Hankkija en centralaffär för jordbrukarna och har till uppgift att betjäna lantbruksproduktionen.

Till medlemmar i Hankkija kunna enligt dess stadgar antagas lokala andelslag, som arbeta i dess bransch. Vid utgången av år 1938 var Hankkijas medlemsantal 614, varav 330 jordbrukarhandelslag, 212 andelsmejerier och 72 andra medlemmar.

Insatsen utgör 1 000 mk och varje medlem skall teckna insatser i förhållande till storleken av sina inköp. *Tillskottsplikten* är 400 mk per insats. Inträdesavgiftens storlek bestämmes av förvaltningsrådet och den är för närvarande 500 mk. Av *årsöverskottet* skall enligt stadgarna minst 60 % överföras till reservfonden, till dess denna stigit till 100 milj. mk, och 10 % till dispositionsfonden; av återstoden utbetalas åt medlemmarna högst 6 % ränta på det vid räkenskapsperiodens början inbetalda insatskapitalet.

Till upplysnings- och allmännyttiga ändamål har Hankkija årligen anslagit ungefär 1 milj. mk.

Företagets förvaltning handhaves av ett förvaltningsråd, bestående av 15 personer, och en av detta tillsatt direktion.

Utom huvudkontoret har Hankkija tio försäljningskontor: i Helsingfors, Jyväskylä, Kotka, Kuopio, Uleåborg, Björneborg, Tammerfors, Vasa, Viborg och Åbo, samt fyra lagerexpeditioner: i Joensuu, Gamla-karleby, Lahti och S:t Michel.

Hankkijas utveckling framgår av nedanstående tabell.

Hankkijas utveckling åren 1905—38.

År	Medlemsantal			Filialkontor och lagerexpeditioner	Personal och arbetare	Årsförsäljning, milj. mk	Årsöverskott, 1 000 mk	Fonder, 1 000 mk
	gruppmemmar	enskilda	inalles					
1905	67	—	67	—	10	0.7	10	14
						7.0	100	140
1910	236	122	358	3	28	3.6	16	98
						36.0	160	980
1915	694	317	1 011	9	105	11.3	278	573
						80.7	1 985	4 091
1920	1 014	290	1 304	13	338	136.3	1 256	8 671
1925	1 006	261	1 267	18	290	219.1	1 243	9 514
1930	526	47	573	15	402	250.4	3 140	30 254
1935	528	40	568	14	426	283.9	4 178	42 105
1936	533	39	572	14	468	344.2	6 800	46 604
1937	535	39	574	14	525	453.4	9 953	54 141
1938	576	38	614	14	625	518.8	12 141	62 378

3. Andelssmörexportaffären Valio m. b. t.

Andelssmörexportaffären Valio m. b. t. (Voinvientiosuusliike Valio r. l.) grundades år 1905. Dess utveckling har varit så snabb, att Valio redan länge varit Finlands största smörexportaffär och för närvarande intager den en dominerande ställning inom handeln med mejeriprodukter i vårt land. Genom Valio går över 90 % av Finlands hela smörexport och närmare 70 % av hela ostexporten.

Valios tillkomst förorsakades av samma omständigheter, som de vilka överhuvud givit upphovet till de kooperativa företagen: de stora missförhållanden, som voro rådande inom den privata smörexporten, såsom oskäligen förmedlingsprovisioner, falsk uppvägning, besticklighet m. m. dyl. För att få dessa missförhållanden avhjälpta uppmanade Sällskapet Pellervo andelsmejerierna att grunda en egen kooperativ partiaffär och uppställde som mål för denna att införa redbara affärsmetoder inom smörhandeln och att återbära till kreatursägarna de överskott, som företaget avkastade.

Till en början var Valio uteslutande en *smörexportaffär*, såsom även namnet ger vid handen. Men småningom utvecklade sig förhållandena inom den *inhemska smörhandeln* så, att Valio ansåg det nödigt att från och med år 1909 arbeta även inom denna bransch och har för detta ändamål öppnat filialer och minutförsäljningar i en del större städer.

Av särskilt stor betydelse för landets lantbruk har Valios arbete för *ostberedningens* främjande varit. Intill år 1912 var ostberedningen knappast alls känd bland våra andelsmejerier, trots att kreatursägarna med dess tillhjälp kunna bättre tillvarataga skummjölken samt sålunda nå mycket bättre resultat än genom att tillverka endast smör. Förden skull gick Valio i författning om utbildande av inhemska ostmästare för andelsmejeriernas behov. År 1914 upprättade och underhöll Valio i flera andelsmejerier en *praktikantinstitution* för undervisning i beredning av schweizerost och fortsatte därmed ända till år 1929, då den övertogs av mejeriförbunden. Då det på detta sätt blev möjligt att erhålla yrkesskicklig mejeripersonal, har ostberedningen snabbt tagit fart bland andelsmejerierna, och den finska ostens kvalitet har blivit så god, att den med framgång konkurrerat på världsmarknaden.

Till detta resultat har i sin mån verksamt bidragit, att Valio i Helsingfors och Viborg och delvis även i Tammerfors och Åbo uppfört tidsenliga *kylmagasin*, där medlemsmejeriernas produkter uppbevaras i synnerhet under den varma årstiden.

Sedan år 1916 har Valio utsträckt sin verksamhet även till *mjolkhandeln*s område och har för detta ändamål uppfört stora *mejerianläggningar* i Helsingfors, Åbo, Viborg, Tammerfors samt senast i Uleåborg och Enso, där den överblivna mjölken beredes till smör, ost, glace och kasein. Sedan år 1933 har i förening med Valios mejeri i Helsingfors arbetat en fabrik för tillverkning av smältost, vars produkter säljas till tiotals länder i olika världsdelar.

Vid sidan av sin affärsverksamhet arbetar Valio för höjande av *mejeriprodukternas kvalitet*. Först och främst få mejerierna avräkningen för sina produkter efter varans kvalitet. Ett dylikt betalningssätt är rättvisast och i ett kooperativt företag även i praktiskt avseende det enda möjliga. Å andra sidan är det även ägnat att sporra mejeripersonalen till den största sorgfällighet i arbetet samt att väcka dess intresse för vidare utbildning i yrket. Ytterligare betalar Valio för högklassigt smör och ost *kvalitetspremier* åt tillverkarna, och de som nått de bästa resultaten, få årligen ett *hedersomnämmande*. Ett mycket verksamt medel att förbättra produkternas kvalitet har varit att man på föranstaltande av Valios instruktionsavdelning fått nästan alla mejerier att införa en regelbunden *kontroll* av mjölkens och gräddens *kvalitet* och en därpå grundad *kvalitetsbetalning*. Även inom handeln med konsumtionsmjölk har Valio ända från början avräknat mejerier och andra mjölkleverantörer efter mjölkens *fetthalt* och *kvalitet*, vilket haft till följd, att mjölk med alltför ringa fetthalt nästan helt försvunnit från marknaden och mjölkens kvalitet (hållbarhet) betydligt förbättrats.

För höjande av de anställdas yrkesskicklighet har Valio sökt arbeta genom att utdela *stipendier* åt *mejerister* och *disponenter* för företagande av studieresor såväl i hem- som utlandet samt genom att tillhandahålla dem facklitteratur. Valio har även utgivit en serie *läroböcker i mejeriteknik*, varförutom Valio även understött utgivandet av andra mejeritekniska arbeten. Valio utger även sedan år 1918 en facktidsskrift för mejeripersonalen, benämnd

Karjantuote, samt sedan år 1925 en facktidskrift för kreatursägare, benämnd *Karjatalous*.

För att göra det mejeritekniska instruktionsarbetet effektivare och enhetligare inrättades år 1920 en *instruktionsavdelning*, som har anställt en fackkunnig konsulent inom varje mejeriförbunds distrikt. Valios instruktionsavdelning står i nära samarbete med mejeriförbunden och fungerar som centralorganisation för dem (se sid. 150). En väl organiserad instruktionsverksamhet möjliggör en sträng kontroll av produkternas tillverkning och en snabb utredning av orsakerna till felen och avhjälpande av dessa. År 1923 upprättade Valio i Helsingfors ett eget *mjölkhushållningsinstitut* för utbildning av mejeripersonal. Institutet arbetade till år 1930, då *statens mjölkhushållningsinstitut* i Jokioinen började sin verksamhet. Därjämte ha 1—3 veckors kompletteringskurser anordnats för mejeriernas smörtillverkare, ostmästare och disponenter.

Då mejeriprodukternas prisnivå från och med år 1929 sjönk avsevärt, inledde Valio ett vittsyftande och kostsamt arbete för *sänkande av mjölkens produktionskostnader*. I detta syfte anställdes betes- och foderkonsulenter vid mejeriförbunden och samtidigt uppfann Valios laboratorium ett nytt förfarande för konservering av foder, det s. k. AIV-förfarandet. På de olika medlemsmejeriernas område ha anlagts omkring 300 mönsterbeten, vilkas sammanlagda areal är omkring 2 300 ha. Åtminstone delvis tack vare detta instruktionsarbete har det varit möjligt att åter höja mejeriernas produktion, som minskats till följd av priset, till dess förra nivå, och detta trots att det ej lönat sig att ens i tillnärmelsevis samma omfattning som förr använda kraftfoder vid boskapens utfodring.

För främjande av mejeritekniken inrättade Valio år 1917 ett eget *bakteriologiskt-kemiskt laboratorium* i Helsingfors. Detta utför kemiska och bakteriologiska undersökningar av de tillverkade produkterna, det vatten mejerierna använda vid smörets tvättning m. m. samt framställer bakteriekulturer för ost- och smörmejeriernas räkning samt

knölbakterierkulturer för jordbrukarnas baljväxtodlingar. En stor del av sin tid använder laboratoriet till vetenskapliga forskningar och experiment rörande mejeribranschen, och dessa ha redan medfört betydande resultat.

Vidare bedriver Valio genom sin byggnadsavdelning *byggnadstekniskt instruktionsarbete*, i det ritningar till mejerier utföras och därtill hörande kostnadsberäkningar och arbetsbeskrivningar utarbetas.

Förutom allt detta har Valio understött den verksamhet, avseende utvecklande av *mejeriernas bokföring och ekonomi* samt *revision* av deras *räkenskaper*, som Sällskapet Pellervo och andelsmejeriförbunden tidigare utfört. Med ingången av år 1922 övertog Valio i huvudsak det arbete, som Sällskapet Pellervo dittills utfört på detta område, och har sedan sagda år utgivit andelsmejeriernas *driftstatistik*. Valios instruktionsavdelning har anordnat en alla mejeriförbunds medlemsmejerier omfattande fortlöpande *tävling i mejeriernas ekonomi*, varvid de olika sidorna av mejeriernas verksamhet bli föremål för en ingående kontroll.

Till *medlemmar* i Valio kunna antagas alla andelsmejerier, mjölkförsäljningsandelslag och med förvaltningsrådets begivande även sådana bolagsmejerier, som i sin verksamhet följa kooperativa principer.

Insatsen är 100 mk och *tillskottsplikten* 500 mk per insats. Insatser böra tecknas i förhållande till storleken av mejeriets produktion. Medlem är skyldig att till Valio försälja alla sina mejeriprodukter, som ej vinna avsättning på hemorten. Av *överskottet* utdelas, sedan till fonderna överförts 40 %, högst 6 % å insatskapitalet, och återstoden återbäres till smör- och ostleverantörerna i förhållande till den penningssumma, som envar av dem under räkenskapsårets lopp uppburit i avräkning för sina leveranser.

Valio skötes av ett förvaltningsråd, bestående av 18 personer, samt av en direktion, som tillsättes av förvaltningsrådet och består av 3 ordinarie medlemmar och 4 suppleanter.

Valios huvudkontor, som till en början var beläget i Hangö, är sedan år 1922 förlagt till Helsingfors. Därutöver har Valio för den inhemska handeln filialkontor i Helsingfors, Åbo, Viborg, Tammerfors, Uleåborg, Hangö, Jyväskylä, Enso och Rovaniemi.

För sin utrikeshandel har Valio ett kontor i Hull samt ombud i omkring 30 olika länder.

Valios utveckling framgår av nedanstående tabell.

Valios utveckling åren 1906—38.

År	Medlems- antal	Filialkontor	Personal	Försålts			Försäljnings värde, milj. mk	Överskott, 1 000 mk	Kontanta fonder, 1 000 mk
				smör, milj. kg	ost, milj. kg	mjölk och grädde, milj. ltr			
1906	80	—	8	2.9	—	—	7.5 75.0	115 1 150	29 290
1910	157	2	24	4.8	—	—	13.3 133.0	139 1 390	186 1 860
1915	251	4	64	8.2	0.4	—	35.4 252.8	420 2 999	900 6 426
1920	295	4	203	4.5	0.8	17.1	198.1	1 037	6 060
1925	401	5	344	13.4	2.3	40.5	604.4	2 770	13 723
1930	526	6	587	18.1	1.5	69.7	606.2	2 932	23 767
1935	549	7	920	14.5	2.7	72.8	562.2	3 985	38 383
1936	554	7	1 058	17.6	4.3	81.5	678.4	4 126	41 954
1937	554	9	1 215	18.9	4.5	85.6	808.0	5 349	46 847
1938	563	10	1 461	21.7	4.9	102.2	972.7	5 757	51 860

4. Kreaturscentrallaget m. b. t.

Kreatursförsäljningsandelslagen grundades och arbetade till en början utan enhetlig plan och ledning. Då deras antal ökades, började de konkurrera med varandra och detta tvingade dem att tänka på samarbete, vilket genomfördes tack vare livsmedelsreglementer-

gen. I slutet av år 1916 gjordes nämligen handeln med boskap och kött till ett monopol för de till den s. k. köttcentralkommittén hörande andelslagen. Detta ledde till bildandet av en egentlig centralaffär, *Kreaturscentrallaget m. b. t.* (Karjakeskuskunta r. 1.), som grundades år 1918.

Kreaturscentrallaget inledde sin verksamhet år 1919, då det började bedriva partihandel med kött i Helsingfors och samma år även i Viborg. Därmed förenades köttförädlingsindustri, som man likaså började bedriva i vardera staden. Även ett exportslakteri byggdes först i Torneå och sedan i Helsingfors, där år 1932 en storartad produktionsanläggning, omfattande baconslakteri, köttförädlings- och charkuterifabrik, uppfördes. Såväl i Helsingfors som i Viborg började företaget även bedriva detaljhandel, genom vilken köttförädlingsfabrikernas produkter sändes ut i marknaden.

Kreaturscentrallaget hade grundats av andelsslakterierna, vilkas verksamhetsområde under monopolets tid omfattade hela landet. Men sedan de flesta andelslag upphört med sin verksamhet, började Kreaturscentrallaget upptaga till medlemmar även andra inom dessa områden verkande andelslag, som bedrevo handel med kreatursprodukter, först andelsmejerier och sedan jordbrukarhandelslag. Det första handelslaget anslöt sig som medlem redan år 1921, år 1924 anslöto sig 11 andelsmejerier och från och med år 1931 började Kreaturscentrallaget systematiskt upptaga handelslag som medlemmar. Då andelsslakteriernas antal hade nedgått till 8, fingo handelslagen majoritet inom Kreaturscentrallaget och av denna anledning utträdde andelsslakterierna ur detsamma.

Härefter har Kreaturscentrallaget målmedvetet försökt bygga sin verksamhet på jordbrukarnas handelslag. På grund av sitt vidsträckt verksamhetsområde måste det likväl öppna filialkontor i olika delar av landet. Förutom huvudkontoret i Helsingfors hade det år 1938 filialkontor i Viborg, Tammerfors, Lahti och Kouvola, Kotka, S:t Michel, Vasa, Jyväskylä, Enso, Villmanstrand, Kexholm, Salo och Riihimäki.

På de flesta av dessa orter ha även butiker öppnats, vilka vid utgången av år 1938 voro 58 till antalet.

Medlemmar i Kreaturscentrallaget kunna bliva andelslag, som bedriva handel med boskapsprodukter och i vilka flertalet medlemmar äro kreatursägare eller av dem bildade andelslag. Vid centralaffärens stämmor, som bildas av kreatursägare, utsedda bland medlemsandelslagens medlemskår, har varje medlemsandelslag en röst för varje antal av fem andelar som det tagit i centralaffären, dock högst fem röster. Insatsen är 2 000 mk och tillskottsplikten 5 000 mk per insats. Årsöverskottet fördelas på följande sätt: minst 60 % överföres till reservfonden och minst 15 % till dispositionsfonden, 6 % utbetalas i ränta på insatskapitalet; återstoden kan fördelas bland medlemmarna i det förhållande de anlitat företaget.

Vid utgången av år 1938 hade Kreaturscentrallaget 82 medlemsandelslag, varav 77 handelslag, 4 andelsmejerier och 1 annat andelslag.

Företaget ledes av ett förvaltningsråd, bestående av 15 personer, och en av detta vald direktion, som består av en verkställande direktör och två medlemmar.

Kreaturscentrallagets utveckling åren 1919—38.

År	Medlemsantal			Filialkontor och lagerexpeditioner	Butiker	Personal och arbetare	Förmedling av kött, milj. kg	Årsförsäljning, milj. mk	Årsöverskott, 1 000 mk	Fonder, 1 000 mk
	andels-släkter	övriga andelslag	tillsammans							
1919	14	—	14	1	5	60	1.9	13.1	157	428
1920	15	—	15	1	5	75	1.5	17.3	133	535
1925	12	14	26	3	23	222	4.3	71.0	191	1 277
1930	12	23	35	3	34	389	4.7	95.8	422	3 153
1935	7	57	64	5	47	538	6.8	89.0	556	6 010
1936	—	80	80	9	52	616	6.8	96.1	563	6 541
1937	—	81	81	12	57	709	7.7	114.4	816	7 325
1938	—	82	82	13	58	765	8.7	133.1	1 101	7 838

År 1936 grundades i förening med Kreaturscentrallaget en garanti-förening med ändamål att anordna kurser i handel med slaktboskap och kött. Till medlemmar av denna antagas sådana medlemmar av Allmänna Handelslagsförbundet och Kreaturscentrallaget, som bedriva handel med boskap och kött. Föreningen har anordnat kurser för charkuteribiträden i handelslagen, uppköpare av slaktboskap m. m.

Kreaturscentrallagets utveckling framgår av tabellen på föregående sida.

5. Producenternas Köttcentrallag m. b. t.

De ur Kreaturscentrallaget utträdde provinsiella andelsslakterierna grundade i mars 1936 en ny centralaffär, benämnd *Producenternas Köttcentrallag m. b. t.* (Tuottajain Lihakeskuskunta r. l.), vars hemort är Helsingfors. Dess uppgift är enligt stadgarna att främja sina medlemsandelsslags strävanden och att i detta syfte bedriva slakterirörelse, sälja och förmedla slaktprodukter samt organisera en samverkan mellan medlemmarna vid varuanskaffningen och -försäljningen samt att härigenom försöka utjämna och stödja prisbildningen på den inhemska marknaden.

Den nya centralaffären har inga egna anläggningar och den har ej heller ansett nödigt att få till stånd dylika, emedan det i Helsingfors redan finnes tvenne stora slakthus och emedan medlemsaffärerna ha egna tidsenliga slakterier. Köttcentrallaget har i Helsingfors stads slakthus upphyrt lager- och kylutrymmen samt en avdelning i försäljningshallen. Centralaffären uppköper sina varor av medlemsandelsslagen, främst i form av kött, och säljer dem i Helsingfors till parti- och detaljhandlare i branschen.

Medlemmar i Köttcentrallaget äro Sydvästra Finlands, Västra Nylands, Södra Finlands, Savolax-Kare lens och Satakunta andelsslakterier, S:t Michels kreatursförsäljningsandelsslag samt Andelsslakteriet Itikka och Österbottens Kött Ab. Insatsen är 1 000 mk

per insats, som tages på basen av omsättningen, och tillskottsplikten är 1 000 mk per insats.

Förvaltningsrådet består av 15 och direktionen av 5 medlemmar.

År 1938 försålde centralaffären 2.9 milj. kg kött, medan försäljningen under föregående år utgjorde 2.3 milj. kg. Omsättningen var år 1938 29.5 milj. mk, året förut 25.0 milj. mk.

6. Exportlaget Muna m. b. t.

Äggförsäljningsandelslagen sålde tidigare de ägg, som de uppsamlat, till olika avnämare, såsom restauranter, bagare och köpmän i städerna samt till lanthandlare och ambulerande ägguppköpare. Senare uppköpte Smörexportandelsaffären Valio ägg av dem. Under sin förbindelse med de förstnämnda avnämaregrupperna ledde andelslagen ofta förluster på grund av att äggen krossades, betalningen var osäker o. a. missförhållanden. Och även Valio bedrev förmedling av ägg endast som en bisyssla, så att denna rörelse icke ägnades den uppmärksamhet, som äggförsäljningsandelslagens intressen hade påkallat. Då förhållandena på världsmarknaden sedermera gestaltade sig så, att man kunde tänka på äggexport, visade det sig nödvändigt att skapa en egen centralaffär för äggförsäljningsandelslagen, vilken skulle få till uppgift att organisera såväl äggexporten som äggförsäljningen i hemlandet. År 1921 grundade befullmäktigade ombud för äggförsäljningsandelslagen med bistånd av Sällskapet Pellervo samt Valio, Centralkreditanstalten och Centrallaget en centralaffär, benämnd *Exportlaget Muna m. b. t.* (Vientikunta Muna r. l.), som begynte sin verksamhet i början av år 1922.

Enligt exportlagets stadgar kunna äggförsäljningsandelslag och handelslag, som bedriva handel med ägg, bliva medlemmar av detsamma. *Insatsen* är 500 mk och andelslagen böra teckna en insats för varje påbörjat 100 000-tal mark av sin försäljning under de tvenne föregående åren. *Tillskottsplikten* är 1 000 mk per insats. Medlemsan-

delslagen äro skyldiga att till exportlaget leverera alla sina produkter, med undantag av dem, som avsättas på egen ort. Av överskottet överföres minst 30 % till reservfonden, tills denna stigit till 10 milj. mk, samt minst 20 % till dispositionsfonden och utdelas 6 % dividend på de inbetalda insatserna. Återstoden kan fördelas bland äggleverantörerna enligt ordinarie stämmans beslut.

Andelslagets rörelse får med vissa av förvaltningsrådet fastställda inskränkningar anlitas även av andra än medlemmar.

Exportlaget skötes av ett förvaltningsråd, bestående av 9 personer, och en av detta tillsatt direktion, bestående av en verkställande direktör och 2 fullmäktige samt 2 suppleanter.

Vid sin start hade exportlaget 15 medlemmar och vid utgången av år 1938 147, av vilka 93 voro äggförsäljningsandelslag och 54 handelslag. Medlemsandelslagens förbindelser med exportlaget voro mycket svaga under de första åren och företaget hade till en början stora svårigheter att kämpa med. Men efter det dessa övervunnits, har exportlaget från och med år 1926 gått stadigt framåt. För närvarande är det den ledande affären i sin bransch och det förmedlar omkring 40 % av landets hela äggexport.

Exportlaget Munas utveckling åren 1922—38.

År	Medlemsantal			Lager- expe- ditio- ner	Personal och arbetare	Årsför- säljning, milj. mk	Årsöver- skott, 1 000 mk	Fonder, 1 000 mk
	äggför- säljn.- andelsl.	han- delslag	summa					
1922	69	—	69	1	11	5.0	9	50
1925	114	—	114	2	10	4.3	3	49
1930	161	—	161	2	19	9.8	172	376
1935	205	48	253	3	150	65.1	1 256	3 577
1936	204	49	253	4	160	70.9	809	4 827
1937	93	52	145	4	175	85.2	928	6 514
1938	93	54	147	5	175	91.0	1 011	7 520

Exportlaget Munas huvudkontor är beläget i Helsingfors. I Åbo har företaget ett modernt exportpackeri och ett sådant uppfördes år 1938 även i Seinäjoki. Lagerexpeditioner finnas därjämte i Tammerfors, Viborg och Joensuu.

Företagets utveckling framgår av tabellen på föregående sida.

7. Skogsägarnas Skogscentral A. B.

I det föregående har framhållits, huru planer på andelsverksamhetens utsträckning till skogshushållningens område redan länge varit å bane och huru många svårigheter genomförandet av dessa planer mött. Då det var svårt att få till stånd livskraftiga lokala andelsföretag, med mindre dessa från första början ha en egen centralaffär, som grundar, leder och stöder dem, grundades år 1921 *Skogsägarnas Skogscentral A. B.* (Metsänomistajain Metsäkeskus O. Y.) som, liksom Andelskassornas Centralkreditanstalt på sin tid, skulle verka för grundandet av lokala andelsföretag.

Skogscentralen bildades i form av ett aktiebolag på samma sätt som Centralkreditanstalten av den orsaken, att man ej på annat sätt kunde uppbringa ett så stort kapital som ett sådant företag ovillkorligen behövde. Och på samma sätt som fallet till en början var med Centralkreditanstalten, har även största delen av Skogscentralens aktiekapital tecknats av enskilda delägare. Ty av de 10 000 000 mk, som sagda kapital utgör, äro endast 50 000 mk s. k. *stamaktier*, tecknade av kommuner, församlingar, andelssågar o. s. v., medan återstoden är antingen av enskilda skogsägare eller andra (t. ex. en del äldre centralaffärer och andelslag) tecknade s. k. *prioritetsaktier*. Avsikten är likväl att prioritetsaktierna skola inlösas allteftersom enligt andelsprinciperna arbetande sammanslutningar av skogsägare eller kommuner och församlingar teckna stamaktier i företaget. Aktiekapitalet höjdes år 1929 med 5 milj. mk genom emission av nya aktier.

Bolagets egentliga uppgift är att försälja och förädla ovannämnda sammanslutningars skogsprodukter. I händelse bolaget icke har tillräckligt arbete med försäljning och förädling av sina stamaktieägars skogsprodukter, förmedlar och biträder det även vid enskilda skogsägares skogsaffärer. Sålunda har Skogscentralen under de senaste åren till fasta priser direkt av skogsägarna köpt betydande partier gruvprops, pappersved, ved och byggnadsvirke såväl på rot som i form av leveranser.

Skogscentralens rörelse skötes av ett förvaltningsråd, bestående av 9 personer, och en av detta tillsatt direktion, bestående av en verkställande direktör och 2 fullmäktige.

Skogscentralen började sin verksamhet i början av år 1922. Bland dess omkring 8 500 delägare funnos vid utgången av år 1938 omkring 500 andelslag och andra gruppmedlemmar. Företagets verksamhet är, trots att det självt och dess dotterbolag äro aktiebolag, fullt kooperativ.

Skogscentralen har förutom sitt huvudkontor i Helsingfors filialkontor i Kotka, Lapaluoto och Maxlax, ävensom ett hyvleri och en vedsåg i Helsingfors.

Företagets utveckling framgår av nedanstående tabell.

Skogscentralens utveckling åren 1922—38.

År	Dotterföretag	Lagerexpeditioner	Årsförsäljning, milj. mk	Årsöverskott, 1 000 mk	Eget kapital, 1 000 mk
1922	2	3	11.8	332	8 387
1925	8	4	62.6	1 281	11 640
1930	11	6	62.1	—	12 926
1935	4	4	52.6	226	6 739
1936	4	4	70.3	1 057	8 476
1937	4	4	101.8	2 248	11 364
1938	4	4	89.5	723	12 806

8. Andelskassornas Centralkreditanstalt Aktiebolag.

Då man planerade skapandet av andelskasserörelsen i Finland, kom man till den slutsatsen, att det i våra förhållanden icke var möjligt att få till stånd en framgångsrik andelskasserörelse med mindre andelskassorna först finge en egen kreditanstalt, vilken kunde förse dem med kapital samt giva dem handledning och stöd även i andra avseenden. Med anledning härav förmådde Sällskapet Pellervo lantdagen år 1900 att petitionera om statsunderstöd för en dylik anstalt; också i flera andra länder understöder nämligen staten dylika anstalter. Sedan meddelande erhållits, att monarken bifallit petitionen, bildades på Sällskapet Pellervos initiativ år 1902 ett aktiebolag vid namn *Andelskassornas Centralkreditanstalt Aktiebolag* (Osuuskassojen Keskuslainarahasto-Osakeyhtiö, OKO) med 300 000 marks kapital. Emedan det vid denna tid ännu icke fanns några andelskassor, vilka kunnat grunda ifrågavarande anstalt, måste enskilda för saken intresserade personer träda emellan och teckna det för företaget erforderliga kapitalet.

Centralkreditanstaltens *aktiekapital* har upprepade gånger blivit höjt — och det tillväxer årligen i den mån bolaget beviljar andelslagen kredit, ty dessa böra i Centralkreditanstalten teckna aktier i ett bestämt förhållande till den kredit, som de åtnjuta hos anstalten. De enskilda delägarnas aktier ha inlösts. Däremot har staten år 1925 inträtt som delägare i bolaget. Aktiekapitalet utgjorde vid utgången av år 1937 40 milj. mk, varav staten innehar 25 miljoner och andelskassorna resten. År 1938 höjdes aktiekapitalet med 20 milj. mk, som tecknades av andelskassorna. I dividend utbetalas högst 4 $\frac{1}{2}$ %.

Kapital för sin kreditgivning har Centralkreditanstalten erhållit dels på den allmänna kapitalmarknaden, dels av staten. Under andelskasserörelsens första tid erhöles kapitalet huvudsakligen den senare vägen.

Centralkreditanstalten erhöll sitt första statslån, 4 milj. dåvarande mark, år 1903. Under den ryska förtrycksregimen var det likväl svårt och till slut alldeles omöjligt att få tillräckliga lån av staten för tillgodoseende av andelskassornas kapitalbehov. Detsamma var förhållandet ännu under de första åren efter det Finland blivit självständigt. Från annat håll kunde andelskassorna vid denna tid knappast erhålla något kapital, emedan de före år 1920 icke hade rätt att mottaga depositioner av allmänheten. Men då statens ekonomi förbättrades, har Centralkreditanstalten erhållit nya statslån; vid utgången av år 1938 uppgingo de till sammanlagt 115 miljoner mk. Då andelskasserörelsen, efter det Finland blivit självständigt, snabbt tillväxte och behövde alltmera kapital, har staten beviljat Centralkreditanstalten garantier, med stöd av vilka den upptagit lån både i hem- och utlandet. År 1920 stiftades en lag, enligt vilken även Centralkreditanstalten har rätt att mottaga depositioner av allmänheten. Vid utgången av år 1938 steg dess depositionsstock till 236 milj. mk. Av dessa depositioner härröra största delen från andelskassorna. Till Centralkreditanstaltens uppgifter hör att förmedla kapital från sådana kassor, som ha sådant mera än de behöva, till dem, som lida brist därpå.

Centralkreditanstalten hade ursprungligen endast till uppgift att till andelskassorna utdela statslån med billig ränta. Senare ha dess uppgifter avsevärt utvidgats och tillvuxit. Enligt sina nyaste, år 1928 fastställda stadgar kan anstalten, sedan förvaltningsrådet fattat särskilt beslut därom, utsträcka sin kreditgivning även till andra andelslag, som främja lantbefolkningens ekonomi, och till sådana aktiebolag, vilkas organisation och verksamhet är ordnad enligt kooperativa principer. Likaså kan anstalten bevilja lån åt landskommuner och församlingar samt åt jordbrukarnas och dessas andelslags gemensamma organisationer.

År 1923 överläts statens kreditgivning åt andelsmejerierna till Centralkreditanstalten. År 1938 hade till andelsmejerier och andra på lantbrukets område verkande produktionsandelslag utlånats av

staten erhållna billiga lån till ett belopp av inalles ungefär 52 milj. mk.

För att få åtnjuta kredit hos Centralkreditanstalten böra andelskassorna vara grundade enligt stadgar, som godkänts av denna, och underkasta sig villkoren för dess kreditgivning.

Enligt dessa villkor få andelskassorna icke använda lånemedlen till andra ändamål än för utlåning åt sina medlemmar för företag, vilka främja lantbruket eller dess binäringar. I händelse lån beviljas för inköp av lantbruksförnödenheter, böra dessa göras i andelsföretag. Ytterligare böra kassorna draga försorg om sina medlemmars upplysning i kooperativa och fackfrågor. Samtliga dessa villkor åsyfta således låntagarnas skyddande för misstag och bedrägerier, så att låne-medlen måtte lända dem till största möjliga gagn och icke till fördärv.

Av den beviljade krediten få andelskassorna lyfta penningar i mindre poster efter behov. De äro å andra sidan berättigade att utan uppsägning i Centralkreditanstalten deponera penningar, som icke blivit använda.

Vid utgången av år 1938 utgjorde den av Centralkreditanstalten beviljade krediten inalles omkring 1 227 milj. mk, varav andelskassorna erhållit 1 167 milj., vilket motsvarar ungefär 12 % av andelskassemedlemmarnas förmögenhet. De flesta krediter uppgingo till 100 000—1 000 000 mk per kassa. Över en miljon mk hade beviljats åt 323 kassor.

Centralkreditanstalten skötes av ett förvaltningsråd, bestående av 12 personer, och en av detta tillsatt direktion. Av förvaltningsrådets medlemmar utser bolagsstämman 9 ordinarie medlemmar och 6 suppleanter samt lantbruksministeriet, finansministeriet och Finlands Banks bankfullmäktige var sin medlem jämte en suppleant. Direktionen består av en verkställande direktör och 4 av förvaltningsrådet årligen utsedda medlemmar.

Bolagets kontor är beläget i Helsingfors. Från och med år 1929 har bolaget öppnat agenturer i landsortsstäder. Deras antal var år 1938

12 och de äro belägna i Iisalmi, Kuopio, Lahti, S:t Michel, Uleåborg, Björneborg, Salo, Seinäjoki, Sortavala, Tammerfors, Åbo och Viborg. Centralkreditanstaltens utveckling framgår av nedanstående tabell.

Centralkreditanstaltens utveckling åren 1903—38.

År	Andelskassor, som åtnjuta kredit	Personal	Lån		Depositioner, 1 000 mk	Lyft kredit, 1 000 mk	Eget kapital, 1 000 mk	Årsöverskott, 1 000 mk
			av staten och Fin- lands Bank 1 000 mk	av andra, 1 000 mk				
1903	8	2	300	—	—	42	300	8
			3 000			420	3 000	80
1905	119	3	824	—	—	642	309	20
			8 240			6 420	3 090	200
1910	374	6	4 122	—	—	4 034	380	36
			41 220			40 340	3 800	360
1915	492	10	6 550	20	—	6 636	1 169	66
			46 767	143		47 381	8 347	471
1920	601	12	8 605	6 143	753	15 826	1 745	39
1925	1 184	54	122 384	101 963	23 168	275 690	55 781	810
1930	1 416	51	284 145	584 571	80 104	962 225	73 751	4 102
1935	1 299	58	201 345	641 987	126 827	923 749	81 129	1 807
1936	1 231	62	147 139	672 147	151 138	925 696	82 230	1 453
1937	1 157	63	123 519	808 002	241 138	936 743	83 512	1 508
1938	1 118	67	114 875	771 700	235 977	1 095 962	104 713	2 552

B. K.K:s medlemsaffär.

9. Andelspartiaffären m. b. t.

De inom handelslagsrörelsen uppkomna inre meningsskiljaktigheter, som redan tidigare varit på tal, ledde år 1916 till handelslagsrörelsens tudelning. År 1917 beslöto 94 handelslag grunda en egen centralaffär, *Andelspartiaffären m. b. t.* (Osuustukkukauppa r. l.), i dagligt

tal kallad OTK efter begynnelsebokstäverna i det finska namnet. Som medlemmar i OTK kunna enligt dess stadgar antagas handelslag, som äro medlemmar i det år 1916 grundade *Konsumtionsandelslagens Centralförbund* (Kulutusosuuskuntien Keskusliitto, K. K.) (se sid. 153). *Insatsen* är 250 mk för varje 25-tal medlemmar och *tillskottsplikten* 500 mk per insats.

OTK säljer varor till dagspris och endast till sina medlemshandelslag. Av dess överskott överföres minst $\frac{3}{4}$ till reservfonden, till dess denna uppgår till 10 % av föregående års försäljning, och därefter minst $\frac{1}{4}$. Av det återstående överskottet utbetalas högst 6 % ränta på insatskapitalet. Om något överskott ytterligare återstår, kan det enligt andelslagsstämmans beslut utdelas i form av återbäring, avsättas till dispositionsfonden eller till andra fonder. Intill år 1931 har hela överskottet, förutom de för allmännyttiga ändamål anslagna beloppen, avsatts till reservfonden och även därefter har återbäring endast sparsamt utdelats. Sålunda har OTK på kort tid kunnat samla sig ansevärliga fonder.

Någon *egenproduktion* av större omfattning hade OTK icke under de första åren. Det hade till en början endast 4 strömmingssalterier vid Bottniska viken. År 1923 inköptes en rågmjölkskvarn i Jääski. Senare ha i Helsingfors anlagts en beklädnads- och sängklädesfabrik, en kemisk-teknisk fabrik, en margarinfabrik, ett packeri för torkad frukt samt en vete- och havregrynskvarn. I Tammerfors har anlagts en tändsticksfabrik och i Viborg en charkuterifabrik. Därjämte äger OTK ett mejeri i Humpvila, en spikfabrik i Sotkia och en potatismjölfsfabrik i Tammerfors.

OTK ledes av ett förvaltningsråd, bestående av 12 personer, och en av detta utsedd direktion av 5 personer. Vid andelslagsstämman har varje medlemshandelslag en röst för varje begynnande 200-tal medlemmar.

OTK:s huvudkontor är beläget i Helsingfors. Varuinköpen handhavas av huvudkontoret, men försäljningen försiggår främst genom

8 försäljningskontor, vilka äro belägna i Helsingfors, Jyväskylä, Kuopio, Uleåborg, Tammerfors, Åbo, Vasa och Viborg. För undersökning av varornas kvalitet har OTK flera laboratorier ävensom ett centrallaboratorium i Helsingfors.

OTK:s utveckling framgår av följande tabell.

OTK:s utveckling åren 1918—38.

År	Medlemsantal	Försäljningskontor	Personal och arbetare	Årsförsäljning, milj. mk	Egenproduktions värde, milj. mk	Årsöverskott, i 000 mk	Kontanta fonder, i 000 mk
1918	98	—	19	14.4	—	259	1 300
				24.0		433	2 171
1920	110	6	72	98.8	—	3 106	6 273
1925	112	8	452	656.2	36.7	8 839	36 761
1930	111	8	756	671.0	65.7	8 195	87 189
1935	115	8	994	776.7	103.9	15 405	133 038
1936	117	8	1 189	872.0	155.1	18 293	144 934
1937	121	8	1 517	1 094.8	222.0	24 197	159 865
1938	125	8	1 452	1 195.9	228.9	26 303	176 875

Även de till OTK anslutna handelslagen ha grundat egna försäkringsanstalter. År 1919 grundade de en brandförsäkringsanstalt, som sedermera begynte bedriva även olycksfalls- och bilförsäkring och vars namn numera är *Ömsesidiga Brand- och Olycksfallsförsäkringsbolaget Kansa* (Keskinäinen Palo- ja Tapaturmavakuutusyhtiö Kansa). För bedrivande av livförsäkringsrörelse grundades år 1923 en annan försäkringsanstalt, som numera heter *Ömsesidiga Livförsäkringsbolaget Kansa* (Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Kansa). Dessa försäkringsanstalter ha gemensamma förvaltningsorgan, vilket ju redan antydes av deras namn. För pensionsförsäkring av de anställda grundades år 1935 *Pensionsanstalten Tuki* (Eläkelaitos Tuki).

C. Centralaffärer hörande till F. S. A.

10. Centralandelslaget Labor m. b. t.

Redan år 1897 grundade större svenska jordägare i Södra Finland en sammanslutning under namnet »Jordbrukarenas i Finland konsumtionsförening Labor» med hemort i Helsingfors. Verksamheten begynte år 1898. Den tog till sin uppgift att främst åt sina medlemmar anskaffa lantbruksförnödenheter och redskap av alla slag ävensom att förmedla försäljning av lantbruksprodukter. Föreningen kunde enligt sina stadgar såsom medlemmar emottaga icke allenast enskilda personer från hela landet, utan jämväl lokalföreningar, varför den till sin organisationsform var en mellanform mellan lokalandelslag och centralaffär. År 1906 ändrades Labors stadgar i överensstämmelse med lagen om andelsverksamhet och namnet blev *Centralandelslaget Labor m. b. t.* Denna ändring medförde inom kort en livligare anslutning till detsamma. Stadgeändringen berörde dock icke affärens organisationsform, utan enskilda personer emottagas fortfarande såsom medlemmar utan någon begränsning av antalet och dessa utgöra jämväl medlemskretsens flertal. År 1938 räknade Labor 813 privata medlemmar samt 132 sammanslutningar.

Labors äldsta och största avdelningar utgöras av avdelningarna för kraftfoder, konstgödsel, lantbruksmaskiner och redskap ävensom utsädesvaror och spannmål. Därjämte har Labor en egen kvarn-anläggning i Jorvas. Labors försäljning år 1938 utgjorde 170.3 milj. mk. För åstadkommande av ett närmare samarbete mellan de olika avdelningarnas kundkrets har alltsedan år 1917 en egen tidning »Labor» utgivits.

Labors förvaltning omhänderhaves av ett förvaltningsråd, bestående av 8 medlemmar, samt en direktion med 3 medlemmar.

Labors huvudkontor är beläget i Helsingfors. Filialkontor finnas i Borgå, där handel bedrivs även med kolonial- och järnvaror, tyger m. m., samt i Lovisa, Ekenäs, Åbo och Vasa.

II. Centrallaget Enigheten m. b. t.

År 1906 grundade mejerierna i svenska Österbotten Mejeriförbundet Enigheten med säte i Gamlakarleby. Dess uppgift var att i likhet med de övriga mejeriförbunden utföra ideellt och instruktionsarbete bland sina medlemsmejerier. Men de under världskriget genomförda inskränkningarna i exporten gjorde, att med mejeriförbundet år 1916 förenades en privat smörförmedlingsaffär. Följande år skred man emellertid till åtgärder för att göra denna förmedlingsaffär självständig och med ingången av år 1918 började Smörexportlaget Enigheten m. b. t. sin verksamhet.

Vid samma tid tillkom i Österbotten även ett annat handelsföretag på boskapsskötselns område, nämligen Österbottens Kreaturslag m. b. t., som började sin verksamhet år 1917 i Vasa. Sedan Enigheten överflyttat sitt kontor till Vasa, uppstod tanken på sammanslagning av de båda andelslagen. Denna verkställdes år 1921, då *Centrallaget Enigheten m. b. t.* tillkom. Till en början hade centrallaget både en smör- och en köttavdelning, men den senare blev oräntabel och nedlades år 1923. Nämnda år överflyttades centrallagets kontor till Helsingfors.

Till det nya centrallaget anslöto sig till en början endast 6 andelsmejerier. Men efter hand tillkommo nya medlemmar, närmast från Österbotten, delvis även från Åboland och Nyland, så att medlemsantalet år 1938 utgjorde 56. Centrallagets försäljning uppgick sagda år till 72 milj. mk, varav på smörhandeln kom 54 milj. och på osthandeln 18 milj. mk. Försäljningen omfattade 1.9 milj. kg smör, varav 1.0 milj. kg exporterades, och 1.1 milj. kg ost, varav 0.7 milj. kg utfördes. Förutom fastigheter i Helsingfors äger Enigheten Mejeriaktiebolaget Milka i Vasa, som bl. a. har 11 mjölkbutiker.

12. Österbottens Äggcentrallag m. b. t.

År 1928 började man inom det svenska bosättningsområdet i Österbotten organisera äggförsäljningen på kooperativ grund. De för ändamålet grundade äggförsäljningsandelslagen sålde sina produkter till

privatföretag i konsumtionscentra och ett par av dem försökte sig t. o. m. på export; deras antal hade år 1931 stigit till 14. För att undvika en inbördes konkurrens och få exporten i egna händer grundade de sagda år *Osterbottens Äggcentrallag m. b. t.*

Till medlemmar av centrallaget antagas i svenska Finland arbetande äggandelslag. Insatsen är 100 mk och för varje 1 000-tal kg levererade ägg bör tagas en andel. Tillskottsplikten är 500 mk. Centrallagets förvaltningsråd består av minst 6 medlemmar och 3 suppleanter. Direktionen, som utses av förvaltningsrådet, består av en verkställande direktör och tre befullmäktigade medlemmar.

Centrallaget hade vid utgången av år 1938 24 medlemmar. Av centrallagets äggförsäljning har 70—80 % exporterats och resten har försålts på den inhemska marknaden. Centrallagets andel i hela landets äggexport har varit 8—10 %. Förutom ägg handlar centrallaget även med slakthöns och hönsfoder. Av försäljningen, som år 1938 uppgick till 24 milj. mk, kom 17.8 milj. på ägg, 6.0 milj. på hönsfoder och 0.2 milj. mk på slakthöns. Centrallagets kontor är beläget invid Kållby station, och inom sitt verksamhetsområde har det 3 packerier.

13. Ålands Centralandelslag m. b. t.

Strax efter världskriget uppstod på Åland tanken på att bringa de åländska mejerierna i en mera direkt kontakt med smörimportörerna i utlandet och främja mejeriernas ekonomi genom gemensamma inköp av en del förnödenheter. För detta ändamål grundades *Ålands Centralandelslag m. b. t.* år 1921. I detta centrallag ingå 12 av Ålands 13 andelsmejerier såsom medlemmar. Förutom smör förmedlar andelslaget försäljningen av allehanda lantbruksprodukter samt anskaffar förnödenheter, som jordbrukarna äro i behov av. Dess försäljning steg år 1938 till 12.2 milj. mark.

Femton andelslag voro vid utgången av år 1938 anslutna till centrallaget. Dess kontor och lager äro belägna i Mariehamn.

D. En översikt av centralaffärerna år 1938.

Ovan har skildrats, huru kraftigt de flesta centralaffärer ha tillvuxit särskilt under de senaste åren. Nedanstående tabell visar, huru stor deras sammanlagda styrka var år 1938. Till centralaffärerna hade anslutit sig sammanlagt 3 267 andelslag, av vilka likväl somliga äro medlemmar i två eller tre centralaffärer på en gång — antalet olika andelslag är ungefär 2 500. Centralaffärernas årsförsäljning och

De kooperativa centralaffärerna år 1938.

Centralaffär	Grundat år	Grupp- medlemmar	Kontor och lagerexpeditioner	Personal	Fonder, tusental mk	Årsförsäljning, milj. mk	Årsöverskott, tusental mk
<i>Pellervos medlemmar:</i>							
S. O. K.	1904	417	15	3 195	215 911	1 562.8	36 124
Hankkija	1905	576	15	625	62 378	518.8	12 141
Valio	1905	563	11	1 461	51 860	972.7	5 757
Kreaturscentrallaget	1918	82	14	765	7 838	133.1	1 101
Producent. Köttcentrallag ..	1936	8	1	17	225	29.5	19
Exportlaget Muna	1921	147	6	175	7 520	91.0	1 011
Skogscentralen	1921	4	5	650	12 806	89.5	723
OKO	1902	1 118	15	67	105 467	1 096.0	2 552
Summa		2 915	82	6 955	464 005	4 493.4	59 428
<i>KK:s medlem:</i>							
OTK	1917	125	9	1 452	176 875	1 195.9	26 303
<i>F. S. A:s medlemmar:</i>							
Labor	1897	132	7	202	10 789	170.3	1 545
Enigheten	1918	56	1	21	3 684	72.2	505
Österbottens Äggcentrallag ..	1931	24	3	45	1 176	24.0	211
Ålands Centralandelslag	1921	15	1	5	421	12.2	86
Summa		227	12	273	16 070	278.7	2 347
Inalles		3 267	103	8 680	656 950	5 968.0	88 078

Centralkreditanstaltens tillgodohavanden hos andelslagen stego till inalles omkring 6 miljarder, överskotten till 88 milj. och de kontanta fonderna efter överskottsfordelningen till 657 milj. mk. I deras tjänst voro inemot 9 000 personer anställda.

De kooperativa centralaffärernas andel i landets hela partiförsäljning har uppskattats till omkring 28 %. Av exporten av lantbruksprodukter ligger exporten av smör och kött helt i händerna på de kooperativa exportföretagen, av ostexporten omkring 80 % och av äggexporten omkring 60 %. Av lantbruksförnödenheterna anskaffa jordbrukarna cirka 60 % genom förmedling av handelslagen och de kooperativa centralaffärerna i branschen. Dessa procenttal visa den starka ställning som centralaffärerna och de till dem anslutna andelslagen redan intaga i Finlands ekonomiska liv.

III. Andelsförbund.

A. Landskaps- och specialförbund.

1. Allmänna Handelslagsförbundet.

För intensifiering av det kooperativa upplysningsarbetet bland handelslagen grundades år 1908 s. k. *handelslagsdistrikt*, till vilka handelslagen i ett landskap eller annat större område, närmast motsvarande Centrallagets resp. kontorsdistrikt, anslö sig. Handelslagsdistrikten bildade åter ett handelslagsförbund. År 1918 omorganiserades detta förbund och antog nya stadgar samt ett nytt namn: *Allmänna Handelslagsförbundet*, förkortat A. H. F. (Yleinen Osuuskauppojen Liitto, Y. O. L.).

För närvarande är A. H. F:s område indelat i 15 handelslagsdistrikt, av vilka 12 äro finskspråkiga och 3 svenskspråkiga. A. H. F. arbetar i omedelbar anslutning till Centrallaget; dess förvaltningsråd utgöres av Centrallagets förvaltningsråd och dess direktion av Centrallagets direktion.

A. H. F:s högsta organ är *representantmötet*, som sammanträder en gång om året och till vilket varje handelslag sänder ett ombud, som vid mötet har en röst. Varje handelslagsdistrikt sammanträder en gång om året i september eller oktober till *distriktsmöte* huvudsakligen för behandling av ärenden rörande den lokala upplysningsverksamheten. Vid distriktsmötet väljes även en distriktsstyrelse, bestående av 3—5 personer, som handhar distriktets angelägenheter. Distrikten anordna även vid behov möten med *representanter för styrelserna* samt *affärsföreståndarna*. En gång om året sammanträder den s. k. *delegationen*, som består av medlemmarna av A. H. F:s förvaltningsråd och direktion samt distriktsstyrelserna. En gång om året sammanträder även

affärsföreståndaredelegationen, som förutom av medlemmarna av A. H. F:s förvaltningsråd och direktion består av tvenne affärsföreståndare från varje handelslagsdistrikt, valda vid affärsföreståndaremötet i resp. distrikt. Vid alla dessa möten överlägges i frågor angående handelslagens ideella upplysningsarbete, sociala betydelse och uppgifter samt deras praktiska verksamhet.

Det egentliga arbetet, som är både omfattande och mångsidigt, utföres av förbundets centralbyrå, som är känd under namnet *Centrallagets konsulentbyrå*. Denna byrå bedriver propaganda för handelslagsrörelsen. Centrallagets kreditavdelning övervakar medlemshandelslagens sparkasserörelse, bedriver platsförmedling för de anställda inom handelslagen samt utför revision av handelslagens räkenskaper och förvaltning. För meddelande av instruktion i butiksskötsel har inrättats en särskild reklamavdelning. Likaså ger Centrallagets juridiska avdelning råd i juridiska angelägenheter och byggnadsavdelningen tillhandahåller handelslagen ritningar. *Finlands Kooperativa Handelsskola* (elever i medeltal 90), som har en finsk- och en svensk-språkig avdelning, har arbetat sedan år 1919. Den meddelar teoretisk utbildning åt blivande affärsföreståndare och andra funktionärer vid handelslagen samt anordnar kortare handelslags- och försäljningskurser för sådana anställda vid handelslagen, som ej äro i tillfälle att besöka den egentliga skolan. Även kurser för anställda vid specialbutiker föranstaltas av skolan. Därjämte anordnas korta instruktionskurser om en dag eller två för handelslagens personal. Även *förlagsrörelse* bedrives. Sålunda utgives förutom till branschen hörande litteratur bl. a. de för medlemskåren avsedda veckotidningarna *Yhteishyvä* (upplaga år 1939 247 500 exx.) och *Samarbete* (upplaga 32 000 exx.) samt de för förvaltningsorganens medlemmar och personalen avsedda varannan vecka utkommande facktidskrifterna *Osuuskauppalehti* (upplaga 7 900 exx.), *Handelslaget* (upplaga 1 500 exx.) samt kalendrarna *Osuuskauppaväen kalenteri* (upplaga 77 200 exx.) och *Kooperatörernas Kalender* (upplaga 15 800 exx.).

2. Andelsmejeriförbund.

För att stödja sin verksamhet ha andelsmejerierna i olika delar av landet grundat upplysningsorganisationer, som kallas *mejeriförbund*. Det första av dem grundades redan år 1903 och de andra åren 1906—23. För närvarande finnes det 11 finska och 3 svenska mejeriförbund. År 1938 hörde 567 andelsmejerier eller fyra femtedelar av landets samtliga andelsmejerier till dem.

Mejeriförbunden ha till uppgift att giva sina medlemsmejerier handledning i produkternas beredning (ifråga om kvaliteten, vattenhalten m. m.), förbättrandet av råvarans kvalitet, skötseln av mejeri- och ångmaskiner, mejeribokföring samt frågor rörande mejeriernas ekonomi. För fullföljande av denna sin uppgift anordna förbunden smör-, ost- o. a. utställningar, utbildningskurser, tävlingar i mejerihushållning, exkursioner för mejeriernas anställda och styrelsemedlemmar till mejerier i hemlandet, ja t. o. m. i utlandet. Förbunden publicera årligen utförliga statistiska uppgifter om sin egen och medlemsmejeriernas verksamhet samt insamla uppgifter om sina mejerier för en gemensam av Valio publicerad driftstatistik över andelsmejerierna.

Mejeriförbunden ha anställt minst en, ofta två konsulenter i mejerihushållning, en betes- och kreatursfoderkonsulent, en eller tvenne montörer och mjölkhushållningskonsulenter i nödigt antal.

För stödjande av sin verksamhet få mejeriförbunden ett årligt statsanslag (år 1938 540 000 mk), mejerierna betala medlemsavgifter efter sin smör- eller mjölmängd (år 1938 omkring 900 000 mk), varjämte mejeriförbunden ha inkomster av sin varuförmedling, de anställdas arbetsprestationer o. s. v. (år 1938 omkring 500 000 mk). Dessutom avlönar Valio en eller två konsulenter i mejerihushållning i varje finskspråkigt mejeriförbund och understöder även i övrigt dessas verksamhet. Statsunderstödet utgår med ungefär $\frac{1}{5}$ av mejeriförbundens budget, varför mejerierna själva i huvudsak bekosta instruktionsverksamheten.

Denna andelsmejeriförbundens verksamhet ledes av Valio, som för detta ändamål har en särskild s. k. instruktionsavdelning. Instruktionsavdelningens representantskap, som bildas av representanter för mejeriförbundens styrelser jämte de av Valio avlönade konsulenterna, sammanträder minst en gång om året för att överlägga och besluta om instruktionsverksamheten. Denna centraliserade instruktionsverksamhet, som pågått i inemot 20 år, har visat sig vara synnerligen effektiv och ändamålsenlig.

3. Andelskassornas Centralförbund.

Till Centralkreditanstaltens uppgifter hörde tidigare även att handleda och inspektera andelskassorna. Då denna verksamhet under årens lopp blev allt mångsidigare, grundades för detta ändamål *Andelskassornas Centralförbund* (Osuuskassojen Keskusliitto, OKL), som begynte sin verksamhet i början av år 1929.

Andelskassornas Centralförbund har till uppgift att vara andelskassornas och de lokala andelskasseförbundens centralorganisation och föreningslänk samt att verka för andelskasserörelsens främjande. För detta ändamål bedriver centralförbundet upplysnings- och instruktionsarbete bland andelskassorna, handhar revisionen av andelskassornas förvaltning och skötsel samt handleder och övervakar andelskasseförbundens verksamhet. Ytterligare anordnar det representantmöten för andelskassorna, andelskassekurser samt föredrags- och upplysningsmöten, utarbetar och utger andelskassestatistiken, till branschen hörande litteratur samt en facktidskrift för andelskassornas personal *Osuuskassalehti* (upplaga 9 000 exx.).

Medlemmar i centralförbundet äro alla de andelskassor, som åtnjuta kredit hos Centralkreditanstalten. Å andra sidan beviljar Centralkreditanstalten kredit endast åt de andelskassor, som äro medlemmar av centralförbundet.

Centralförbundets högsta organ är representantmötet och dess

verkställande organ är ett förvaltningsråd, bestående av 20 personer och en av detta tillsatt direktion, bestående av 5 personer. Representantmötet utser 11 medlemmar i förvaltningsrådet och de 9 övriga äro de medlemmar av Centralkreditanstaltens förvaltningsråd, som väljas av bolagsstämman.

Centralförbundet verkar som av staten tillförordnad inspektör av andelskassorna i landet och erhåller för detta ändamål ett anslag av staten. De övriga medlen för sin verksamhet får centralförbundet av Centralkreditanstalten och genom de avgifter, som uppbäras för inspektionen av andelskassorna.

Först år 1924 började andelskassorna i landet bilda lokala förbund. Den förbundsorganisation, som skapades nämnda år och på vars grund inalles 80 andelskasseförbund tillkommo, visade sig emellertid vara ekonomiskt svag, då till varje förbund hörde i medeltal endast 6—15 andelskassor. Till följd härav omorganiserades förbundsverksamheten år 1934. Förbundens verksamhetsområden kommo härvid ungefärligen att sammanfalla med andelskassornas inspektionsdistrikt. Sålunda bildades 16 provinsiella andelskasseförbund.

Andelskasseförbunden arbeta som det ideella föreningsbandet mellan andelskassorna i samma inspektionsdistrikt och meddela andelskassornas funktionärer ideell och praktisk utbildning. De anordna olika slags kurser, upplysningsmöten och exkursioner. Till deras uppgifter hör även att se till, att enhetliga arbetsmetoder och en enhetlig räntepolitik följes samt att reklam- och propagandaverksamhet bedrivs bland deras medlemskassor. Särskilt bör nämnas andelskasseförbundens verksamhet för en effektivare övervakning av de från andelskassorna erhållna lånens användning. För detta ändamål försöka de få till stånd överenskommelser med de inom lantbruket verk samma ideella organisationerna om användningen av dessas funktionärer för uppgifterna ifråga.

Andelskasseförbunden äro icke medlemmar av Andelskassornas Centralförbund, emedan deras medlemskassor höra direkt till central-

förbundet. Förbunden ha likväl rätt att sända sina ombud till centralförbundets möten, där de ha yttranderätt.

Förbundens verksamhetsorgan äro deras årsmöten och de av dessa valda styrelserna, vilka beroende på distriktets storlek bestå av 5—8 medlemmar.

De medel förbunden behöva för sin verksamhet, uppbäras av medlemsandelsskassorna i form av årsavgifter.

4. Konsumtionsandelsslagens Centralförbund.

Till följd av de meningsskiljaktigheter, varom i det föregående varit tal, utträdde år 1916 de flesta arbetarhandelslag ur Allmänna Handelslagsförbundet och grundade ett eget ideellt centralorgan, *Konsumtionsandelsslagens Centralförbund* (Kulutusuosuuskuntien Keskusliitto, K. K.), vartill höra 9 provinsiella handelslagsförbund.

K. K. är en självständig organisation med egna förvaltningsorgan. Det tillvaratager och främjar konsumenternas intressen, utför upplysnings- och utbildningsarbete, utger tidskrifter och litteratur. Vidare reviderar K. K. sina medlemshandelslags räkenskaper, lämnar råd i juridiska angelägenheter, utför byggnadsritningar och bedriver platsförmedling. Ytterligare sköter K. K. en stor del av sina medlems-handelslags reklam. Följande tidskrifter utgivas av K. K.: folkbladet *Kuluttajain Lehti*, som utkommer en gång i veckan (upplaga 190 000 exx.), *Konsumentbladet*, ett svenskt folkblad, som utkommer två gånger i månaden (upplaga 2 600 exx.), samt *Osuusliike*, ett fackorgan för affärschefer och medlemmar av förvaltningsorganen (upplaga 3 400 exx.), och *Työtoveri*, ett fackorgan för försäljningskonst (upplaga 8 000 exx.). De båda sistnämnda utkomma varannan månad. Utbildningen av anställda sker genom en kooperativ skola, ett brevinstitut, landsortskurser, facktidskrifter och -litteratur.

Därjämte bedriver K. K. tillverkning av och handel med kontorsartiklar och kontrollutensilier och äger för detta ändamål ett tryckeri,

ett bokbinderi, en fabrik för tillverkning av kontrollutensilier, en anläggning för tillverkning av limpapper och en påsfabrik.

K.K:s högsta beslutande organ är det årligen sammanträdande representantmötet, där medlemshandelslagens rösträtt är ordnad enligt en särskild skala efter deras medlemsantal; centralorganisationerna ha likväl endast en röst var.

Vid representantmötet utses medlemmarna i K. K:s förvaltningsråd, vilka äro 20 till antalet. Förvaltningsrådet tillsätter direktionen, som handhar K. K:s omedelbara ledning. Den består av 7 ordinarie medlemmar och 2 suppleanter.

5. F i n l a n d s S v e n s k a A n d e l s f ö r b u n d.

Sällskapet Pellervo utsträckte redan från början sin verksamhet även till Finlands svenska bygder. Men ehuru det i dess ledning och bland dess anställda även fanns svenskar och sällskapet ville och försökte vara politiskt neutralt, kände man sig dock på svenskt håll på något sätt utomstående. Härav kom det sig, att år 1919 bildades *Finlands Svenska Andelsförbund* på andelskongressen i Vasa.

Finlands Svenska Andelsförbund har till uppgift att främja landets svenska befolknings ekonomiska förkovran genom andelsverksamhet samt att utgöra föreningslänken mellan de svenska andelsföretagen i landet. Till medlemmar i förbundet antagas svenska andelslag och deras sammanslutningar. Förbundets angelägenheter handhas av 18 fullmäktige och en styrelse.

F. S. A. kunde redan under sitt första verksamhetsår registrera 61 medlemsandelslag, av vilka 11 andelsmejerier och 40 handelslag. År 1938 voro av F. S. A:s 181 medlemsorganisationer 60 andelsmejerier, 53 handelslag, 37 andelskassor, 20 äggandelslag, 11 diverse andelslag och sammanslutningar.

F. S. A:s organ utgöres sedan år 1928 av tidskriften *Lantmän och Andelsfolk*, som utkommer två gånger i månaden (upplaga 8 000 exx.). Därjämte har det sedan år 1937 tillsammans med Österbottens Ägg-

centrallag utgivit tidskriften *Hönsgården* och sedan år 1939 *Mejeritidskrift för Finlands svenskbygd* tillsammans med Centrallaget Enigheten. Vidare har F. S. A. utgivit en särskild publikationsserie, årsböcker m. m.

F. S. A:s instruktions- och revisionsverksamhet har närmast gällt andelsmejerierna, varvid förbundet samverkat med de svenska mejeriförbunden, äggandelslagen samt sådana små andelslag som telefon- och elektricitetsandelslag. Inom dessa områden har förbundet även anordnat kurser och bedrivit annan upplysningsverksamhet. Instruktionen och revisionen av handelslagen och andelskassorna handhaves däremot av Centrallaget, resp. Andelskassornas Centralförbund, ty till dem ha alla svenska handelslag och andelskassor anslutit sig.

B. Sällskapet Pellervo.

Ovan har skildrats, huru andelsrörelsen i Finland fått sitt upphov och sin organisationsform på Sällskapet Pellervos initiativ och genom dess försorg. Sålunda har sällskapet ända sedan sin tillkomst verkat såsom ett hela landet omfattande allmänt andelsförbund och en centralorganisation för Kooperationen inom lantbrukets område.

Sällskapet Pellervo (Pellervo-Seura) grundades, såsom på sid. 43 är nämnt, den 2 oktober 1899, av ett antal för Kooperationen intresserade personer. Sällskapets uppgift var enligt dess första stadgar att främja andelsverksamheten bland lantbefolkningen, men på grund av förhållandenas tvång har det i själva verket arbetat såsom andelsidéns allmänna förespråkare, ledare, övervakare och målsman i landet. Det har spritt kunskap om Kooperationens betydelse och kraft, bistått vid bildandet av olikartade kooperativa sammanslutningar, handlett andelslagens sysslomän i dessas skötsel, biträtt andelslagen vid revisioner, lämnat bistånd åt lokala andelslag i och för dessas sammanslutning till inbördes samverkan samt anslutning till centralaffärerna och representerat andelsrörelsen utåt, bevakat dess intressen och försvarat den mot angrepp.

Sedan lagen om andelsverksamhet trätt i kraft år 1901, utarbetade och utgav sällskapet *mönsterstadgar* för olika slags andelslag och övriga ekonomiska föreningar. I dessa beaktades icke blott lagens, utan även det praktiska livets fordringar. Sålunda lades en säker grund för andelslagens verksamhet. För närvarande finnas dylika *mönsterstadgar*, vilka ständigt revideras i mån av behov, för mer än 30 olika slags andelslag och andra sammanslutningar.

Förutom *mönsterstadgar* behövdes anvisningar rörande grundande av andelslag ävensom dessas skötsel och bokföring. För detta ändamål har sällskapet ända från början publicerat *handböcker*. Sådana finnas numera för 14 olika slag av andelslag och andra sammanslutningar. Likaså utarbetades för olika slags andelslag lämpliga *räkenskapsböcker* enligt den amerikanska bokföringsmetoden ävensom

nödiga *blanketter*, vilka införts i alla andelslag och vilka (med undantag för handelslagen) sällskapet har bekostat.

Detta enhetliga bokföringssystem har underlättat den *revisionsverksamhet*, som konsulenterna i andelslagens skötsel (konsulenter och inspektörer) utföra i andelslagen. Det är även en förutsättning för insamlandet och bearbetandet av *andelsstatistiken*. Driftstatistiken för andelsrörelsens huvudgrenar, handelslagen, andelsmejerierna och -kassorna, utarbetades och utgavs tidigare av Sällskapet Pellervo. Sedermera övertogs denna uppgift av resp. centralaffärer. Men fortfarande publicerar sällskapet dessa statistiker kompletterade med statistikerna för övriga andelslag i sin *årsbok*, vilken sålunda ger en överblick av andelsrörelsen i dess helhet.

Inom vår andelsrörelse var Sällskapet Pellervo under den första tiden av sin verksamhet det enda centrala och ledande organ, vars inflytande sträckte sig vida utöver andelsrörelsens krets. Närmast var det jordbrukarnas strävanden till samverkan, som påverkades härav. Samtidigt som sällskapet verkade för grundandet av lokala andelslag och övriga gemensamma företag, gingo dess bemödanden ut på att skapa *centralaffärer* för andelslagen och det gav dem ett kraftigt stöd under deras genombrottsår. Det har sålunda direkt tagit initiativet till grundandet av Centralkreditanstalten, Hankkija (vars föregångare var Pellervos Förmedlingsaffär), Valio, Exportlaget Muna och Skogscentralen. Likaså gav sällskapet sitt bistånd vid Centrallagets grundande och medverkade senare på ett avgörande sätt till att gruppstriden slöt med seger för den neutrala riktningen. Sällskapet har även tagit initiativet till grundandet av de lokala brandstodsföreningarnas återförsäkringsanstalt, *Återförsäkringsbolaget Vakava*, *Landskommunernas Förbund* och återförsäkringsanstalten för de lokala kreatursförsäkringsföreningarna, *Återförsäkringsbolaget Kekri*.

Sällskapet Pellervo har även under hela sin tillvaro arbetat för bevakande av andelsrörelsens och den därtill anslutna jordbrukarbefolkningens allmänna intressen och i detta syfte till de statliga orga-

nen riktat hemställningar om dess stödjande samt uppträtt till dess försvar. Just till följd av sällskapets petitioner erhöll Centralkreditanstalten under seklets första år ett statslån på 40 miljoner nuvarande mark, tack vare vilket *andelskasserörelsen* kom i gång, och upprättades en fond på 20 miljoner nuvarande mark för uppförande och inredning av *andelsmejerier*. Längre fram, under den senaste agrarkrisens tid, inleddes på sällskapets initiativ en systematisk stödaktion till förmån för andelsmejerier, som råkat i svårigheter till följd av prisfallet på mjölkhushållningsprodukter. Tack vare denna kunde flera tiotal mejerier räddas från undergång. Likaså kunde flera *andelslakteriers* verksamhet konsolideras och samtidigt kunde utbildningen av yrkeskunnig personal fås i gång med tillhjälp av en *praktikantinstitution*, som står under sällskapets uppsikt. Till sällskapets arbetsuppgifter hör ytterligare att utarbeta framställningar rörande *kooperativ lagstiftning* och *beskattningen av andelslagen* ävensom att avgiva yttranden till regeringen och myndigheterna rörande dessa. För närvarande bliva inga stadgar eller stadgeändringar stadfästa, innan sällskapets yttrande om dem införskaffats.

Under andelsrörelsens första tid hade de i Helsingfors anordnade *Pellervo-dagarna* en utomordentligt stor betydelse för väckande och entusiasmerande av lantbefolkningen och upprätthållande av sam- och självkänsla inom densamma. Dylika stora kooperativa jordbrukarkongresser ha tid efter annan hållits även senare. Men årligen anordnas s. k. *lantbruksandelsdagar* i den formen, att Sällskapet Pellervos och de flesta av dess medlemscentralaffärers årsmöten hållas vid samma tidpunkt i april och i samband med dem anordnas föredrag m. m.

En betydelsefull faktor i arbetet för andelsidéns spridning är sällskapets *publikationsverksamhet*, framför allt *tidskriften Pellervo*. Detta lantbrukskooperationens huvudorgan, som utkommit sedan år 1900, fick genast från början en för våra förhållanden osedvanligt stor spridning. I egenskap av organ för andelslagens medlemmar,

jordbrukarna, är tidskriften även en facktidskrift, som behandlar alla sidor av lantbruket, och den har i detta avseende utfört en banbrytande gärning. För närvarande utkommer Pellervo en gång i veckan i en upplaga av 92 000 exx. Ett av dess månadsnummer är *Nuorten Pellervo* (De ungas Pellervo), som sällskapet utgivit från och med år 1926. Då den även kan prenumereras separat, stiger dess upplaga till 96 000 exx. För andelslagens styrelsemedlemmar och anställda utger sällskapet tillsammans med fyra av sina medlemscentralaffärer *Suomen Osuustoimintalehti* (Finsk Andelstidskrift), upplaga 5 000 exx.

Det genom tidskrifterna utförda upplysningsarbetet kompletteras av den rikhaltiga *litteratur* rörande *kooperationen* och *lantbruket*, som sällskapet under hela sin tillvaro utgivit. Förutom mönsterstadgar samt hand- och räkenskapsböcker, vilka ovan redan omnämnts, höra hit kooperativa kompendier, lantbruksekonomisk facklitteratur (även de till Pellervos lantbruksbokföring hörande räkenskapsböckerna jämte handledning) samt mindre publikationer, vilka utgivits i form av Pellervos små- och flygskrifter, ja t. o. m. soaréprogram. Ärligen utger sällskapet även en lantbruks- och kooperativ kalender, kallad *Pellervon kalenteri* (Pellervos kalender).

För utförande av upplysnings- och instruktionsarbete på landsbygden hade sällskapet ursprungligen *konsulenter* för alla viktigare grenar av Kooperationen samt senare tillsammans med Centralkreditanstalten distriktskonsulenter, mellan vilka landet indelats i distrikt. Men senare ha de större centralaffärerna antingen själva eller genom ideella systerorganisationer övertagit instruktionsarbetet för sina medlemsandelslags vidkommande. Den första centralaffär, som gjorde detta, var Centrallaget, enär dess verksamhet då var inriktad uteslutande på konsumentkooperationen, och senare ha även Valio och sist Andelskassornas Centralförbund följt exemplet. Sedan dess har sällskapet genom sina konsulenter dragit försorg om instruktionen av övriga andelslag och samtidigt om den allmänna kooperativa pro-

pagandan. Specialkonsulenter har sällskapet numera för kreatursförsäljnings- och äggförsäljningsandelslagen samt för en del mindre andelslag samt en inspektör för andelslag, som erhållit statslån. Antalet konsulenter är inalles 9.

Det instruktionsarbete, som sällskapets konsulenter utföra på landsbygden, kompletteras av *Pellervos korrespondensinstitut*, som meddelar korrespondensundervisning åt andelslagens styrelsemedlemmar och anställda samt lantmännen. Antalet kurser är förnärvarande 42 och de representera olika områden av lantbruket och andelsverksamheten. Upplysningsarbetet underlättas genom ett särskilt *filmarkiv*, som tillhandahåller filmer åt de lantbruks- och kooperativa organisationer, som anslutit sig till detta. På sällskapets initiativ ha åtgärder vidtagits för bedrivande av propaganda för ökad användning av lantbruksprodukter i hemlandet. För detta ändamål har statsrådet beviljat sällskapet anslag att från och med år 1935 användas genom det *propagandautskott*, som i detta hänseende tillsatts till sällskapets hjälp, och andelslagen samt deras centralaffärer ha även deltagit i finansieringen av denna propaganda.

Sällskapet har även en *juridisk konsultationsbyrå*, som meddelar både andelslagen och enskilda personer skriftliga och muntliga råd i juridiska angelägenheter och uppdrag.

År 1933 inrättades i förening med sällskapet ett *institut för marknadsforskning*, som utreder frågor rörande marknadsföring av lantbruksprodukter och -förnödenheter och utarbetar publikationer rörande dessa, allt i syfte att betjäna andelslagen och dessas medlemmar.

Då det instruktionsarbete, som gäller andelsverksamheten inom lantbrukets område, blivit i hög grad specialiserat och utföres av centralaffärerna och de dem närstående ideella organisationerna, har hävdandet av den lantbruksekonomiska andelsrörelsens helhet blivit en viktig uppgift för Sällskapet Pellervo. Alla medlemmar av jordbrukarnas andelslag tillhöra den jordbrukande befolkningen, ja utgöras t. o. m. till stor del av samma personer. För att bevara denna rörelsens

enhetlighet har man på landsbygden begynt stifta *Pellervo-föreningar*, bildade av de lokala andelslagen, och med uppgift att i nära samarbete med de inom lantbrukets område verkande yrkesföreningarna arbeta för stärkande av andelslagens praktiska samarbete och bedrivande av gemensam kooperativ upplysningsverksamhet. I samma syfte arbeta de *kooperativa klubbar*, som i städerna grundats av de lokala andelslagen, centralaffärernas filialkontor, lantbrukssällskapen o. a. jordbrukarorganisationer.

Sällskapet Pellervos medlemmar utgjordes till en början huvudsakligen av enskilda personer. Även andelslag sökte man få att ansluta sig till sällskapet i den mån sådana grundades, och år 1908 skred man till åtgärder för sällskapets ombildning till ett förbund av andelslag. Dessa planer, som redan bragts så långt, att sällskapets årsmöte år 1914 antog nya stadgar, strandade tyvärr på grund av ryssenatens motstånd. Först efter den ryska revolutionen kunde stadgeändringsfrågan ånyo upptagas och bringas till avgörande år 1918.

Härefter antagas endast andelslag och deras centralaffärer till medlemmar av sällskapet. Sällskapets ledande organ utgöres även enligt de nya stadgarna av direktionen, vars ordförande sällskapets stiftare och den finska andelsrörelsens fader Hannes Gebhard varit intill utgången av år 1917. Men bestämmanderätten övergick redan vid denna tid från de enskilda medlemmarna till andelslagen och dessas centralaffärer. År 1928 ändrades stadgarna åter för att sällskapet smidigare än förr skulle kunna fungera som de olika kooperationsarternas ideella centralorganisation och föreningslänk.

Sällskapets högsta förvaltningsorgan blev nu *delegationen*. Av dess medlemmar utse jordbrukarandelslagens tre huvudgrenar, handelslagen, andelsmejerierna och andelskassorna, tre medlemmar var, alltså inalles 9 medlemmar. De centralaffärer, som äro medlemmar av sällskapet, välja sina representanter i delegationen så, att de fyra största, Centralkreditanstalten, Centrallaget, Hankkija och Valio, välja två medlemmar var, och de övriga centralaffärerna, Kreaturscentrallaget, Pro-

Sällskapet Pellervos utveckling åren 1899—38.

År	Medlemsantal		Personal	Antalet av konsu- lenterna utförda förrättningar	Inkomster, mk			Bruttoinkomster av förlags- rörelsen, mk
	personliga medlemmar	andelslag och andra grupp- medlemmar			medlemsav- gifter och donationer	statsunder- stöd	anslag av central- affärerna	
1899	—	430	3	252	26 000	20 000	—	31 000
1900	—	518	6		260 000	200 000	—	310 000
1905	137	1 044	14	536	6 000	60 000	2 000	49 000
					60 000	600 000	20 000	490 000
1910	222	1 167	20	776	35 000	81 000	10 000	79 000
					350 000	810 000	100 000	790 000
1915	399	946	22	1 045	7 000	61 000	21 000	145 000
					50 000	436 000	150 000	1 035 000
1920	501	848	26	1 260	30 000	175 000	225 000	542 000
1925	493	798	26	2 052	42 000	205 000	560 000	2 002 000
1930	1 436	655	32	1 450	209 000	250 000	520 000	3 716 000
1935	1 543	578	36	1 580	248 000	320 000	578 000	3 081 000
1936	1 606	555	38	1 466	278 000	405 000	550 000	3 472 000
1937	1 612	537	39	1 584	320 000	405 000	550 000	3 533 000
1938	1 615	510	43	2 182	376 000	405 000	570 000	3 837 000

ducenternas Köttcentrallag, Exportlaget Muna och Skogscentralen, välja en medlem var eller inalles 12 medlemmar. Därjämte inväljer årsmötet i delegationen 7 medlemmar, som representera Kooperationen i allmänhet, varför delegationen för närvarande består av 28 medlemmar. — Delegationen utser för ett år i sänder *direktionen*, som består av en verkställande direktör och fyra andra medlemmar ävensom tre suppleanter.

Sällskapet Pellervos utveckling framgår av ovanstående tabell.

I medlemsavgift betala centralaffärerna 5 000 mk om året och de lokala andelslagen från 20 mk uppåt, beroende på omsättningen, dock

högst 1 000 mk. Sällskapets medlemmar utgjordes vid 1938 års utgång av 1 550 lokala andelslag och 8 centralaffärer, men sällskapets verksamhet sträcker sig även utanför medlemskretsen och omfattar samtliga andelslag, som verka inom lantbrukets område. Förutom medlemsavgifterna 376 000 mk har sällskapet i anslag av de stora centralaffärerna år 1938 erhållit 570 000 mk. Då det instruktionsarbete, som utföres i synnerhet till fromma för landsbygdens små andelslag, kan jämföras med det instruktionsarbete, som av övriga lantbruksorganisationer utföres med tillhjälp av statsunderstöd, har även statsmakten beviljat sällskapet ett statsunderstöd på 405 000 mk. Sällskapet har använt statsanslaget i dess helhet och största delen av de lokala andelslagens medlemsavgifter till instruktionsarbete bland andelslagen. Sällskapets betydande förlagsrörelse, vars bruttoinkomster år 1938 utgjorde 3.8 milj. mk, är självförsörjande.

Slutord.

Vi ha nu lärt känna vår andelsrörelses uppkomst, utveckling och nuvarande läge. Vi kunna vara glada över att andelsrörelsens i så många avseenden fruktbringande idé också i Finland trots de i många avseenden svåra förhållandena kunnat på många områden realiseras i praktiken. — Såväl konsument- som jordbrukarkooperationen kan sålunda uppvisa glädjande resultat, vilket bl. a. bevisas av de låga förmedlingskostnaderna för lantbruksprodukter. Sålunda erhålla jordbrukarna i Finland omkring 80 % av det pris, som konsumenterna erlägga för mjölkhushållningsprodukter, varför t. ex. till förädlings- och distributionskostnader för smör åtgår endast omkring 20 %, 65—75 % av det pris, som konsumenterna erlägga för kött och fläsk och 85 % av priset på ägg. Endast tack vare andelsrörelsen ha våra småbrukare blivit delaktiga av storproduktionens samt partiförsäljningens och -inköps fördelar. Sålunda är det andelsrörelsen, som skapat förutsättningarna för småbruket, ja även bondejordbruket. Man kan med skäl säga, att exempelvis torparfrigörelsen och kolonisationsverksamheten knappast hade lyckats hos oss, om ej nyhemmansägarna samtidigt hade haft andelslag att tillgå.

Av den nytta, som andelsrörelsen medfört, ha indirekt även de, som ej äro medlemmar av andelslagen, blivit delaktiga. Men ehuru andelslagens egentliga medlemskår är rätt så stor, så finnes just härvidlag en hel del övrigt att önska. Ty endast omkring 34 % av våra kor äro inskrivna i andelsmejerierna, medan antalet i Danmark är omkring 82 %. Blott en mycket ringa del av våra svin- och höns-skötare äro anslutna till andelsslakterierna och äggförsäljningsandelslagen, medan deras antal i Danmark räknas i hundratusental. Endast omkring 45 % av våra jordbrukare ha anslutit sig till andelskassorna.

Och ehuru våra handelslag ha ett betydligt större medlemsantal än andelsrörelsens övriga grenar eller 16.6 % av landets hela befolkning, ett resultat, som knappast överträffats annorstädes, återstår ännu mycket att göra även på handelslagsrörelsens område. Dessutom finnes det inom alla grenar av andelsrörelsen och kommer alltid att finnas mycket att göra för att förbättra rörelsen till det inre och hålla dess affärsprinciper oförvanskade.

Mycket återstår sålunda för oss att göra på andelsrörelsens område och för detta behöves alla för det allmänna bästa nitälskande medborgares bistånd. Fosterlandet och de mindre bemedlades stora skaror äro sålunda berättigade att vänta av dessa, att de envar på sin hemort skola verka för andelsidéns genomförande.

Unga, ideellt sinnade personer tänka kanske, att detta är en sådan materiell ävlan, som ej tillfredsställer den, vars sinne strävar efter något högre. Men härutinnan misstaga de sig. Ty andelsrörelsens uppgift är sist och slutligen icke att grunda så eller så många andelslag eller att samla så eller så många medlemmar eller att nå så eller så många hundratal miljoners omsättning. Andelsrörelsens slutmål är att genom detta materiella samarbete höja det finska folkets breda lager såväl i ekonomiskt som i kulturellt och moraliskt avseende, så att de framdeles bliva förmögna av en större självständighet och sålunda kraftigare än förr kunna öka vårt fosterlands trygghet och allas gemensamma bästa.

Härtill kan man genmäla, att ehuru andelsrörelsen redan förmår uppvisa imponerande ekonomiska resultat, så har den icke kunnat uppvisa lika vackra resultat ifråga om höjandet av medlemmarnas moraliska nivå. Detta är tyvärr sant. Men man bör minnas, att det är otänkbart, att alla medlemmar av andelslagen och de i dem anställda personerna vore verkliga kooperatörer, även om de äro inskrivna i andelslagens medlemsregister, samt taga lärdom av den tänkare, som har sagt, att *den enda inställning till det onda, som höves en rättskaffens människa, är att gå ut i strid emot det.*

Dessutom har andelsrörelsen trots sina svaga sidor visat sig vara det enda medlet att få affärsverksamheten sund och redlig, om blott till dess ledare utses hederliga och ädla män, och fördenskull kan man säga, att arbetet till andelsrörelsens fromma och striden för bevarande av dess renhet är en uppgift värdig unga fosterländska mäns och kvinnors ansträngningar. Och det behöver ej ens vara fråga om någon uppoffring, om man med kärlek hängiver sig åt denna uppgift, ty — såsom en författare har sagt — *den största lycka, som kan komma en dödlig till del, är att han får utföra sådant arbete, som han älskar och som länder andra och fosterlandet till gagn.*

*D*e lantbruksekonomiska andelslagen, som ursprungligen tillkommit för jordbrukarnas ekonomiska självförsvar, ha även högre syften. Överallt i världen ha deras stiftare förknippat därmed den sköna tanken och hoppet om skapande av en särskild landsbygdscivilisation.

Ett rådligt samarbete och en organiserad kooperation skall bringa jordbrukarna, förutom ekonomiskt välstånd och socialt inflytande, även ett samliv med rikare innehåll, rikare tankar och större trevnad.

GEORGE W. RUSSELL.

En irländsk skriftställare.

